

בעזהש"ת

שלמי הלוי

עניני קורונה
בהלכה ואגדה

דרך קצרה
דרך ארוכה
דברי חיזוק

בחמלת ה' עלי

שלמה הלוי אפל

דומ"ץ ק"ק ישועות משה-ויז'ניץ

בארא-פארק

אלול תש"פ לפ"ק

אחראי עריכה ועורך לשוני:

הרב ישראל אברהם קלאר

052-713-9696

עריכה כללית: הרב יעקב יצחק לבל

תמלול: הרב משה חיים וייס

עימוד: הרב טוביה פרידמן

054-846-8765

עיצוב כריכה ושערים: גב' פ. פולישוק

©

כתובת המחבר

Rabbi S. Appel

4618-11th ave.

Brooklyn N.Y. 11219

917.721.1513

halachah4all@gmail.com

הקדמה
ותוכן עניינים

הקדמה

בס"ד. פתח דברינו יאיר בדברי הפיוט בסליחות של י"ג מדות "עם ה' חזקו ונתחזקה, וקראו אל ה' בחזקה". כפל הלשון שייך בתקופה זו, אשר ב"ה בארה"ב כבר תקופה ארוכה שנסתיימה המגיפה, וגם אנשים בודדים שנדבקו בוורוס הקורונה לא השפיע עליהם באופן חזק כמו שהיה כאן בראשונה, וכן ב"ה בתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים, חיים של תורה. אמנם עדיין אנו צריכין חיזוק שנית, בשעה שאנו שומעין שבמדינות אחרות עדיין יש אנשים שנדבקים בקורונה בצורה קשה וכו' (ל"ע), ולזה אנו צריכין עוד חיזוק, באמונה ובטחון לידע ולהבין שהכל מאתו ית', אשר מאתו לא תצא הרעות (ראה איכה ג, לח), ורק אנו מצד המקבלים מקוצר המשיג איננו רואים חסדי ה' בעין ובגלוי, ולזה אנו מבקשים "הראנו ה' חסדך" (תהלים פה, ח) שנראה את החסדים בעינינו, ולא רק שנדע שהוא כן.

והנה אין אתנו יודעים בדיוק מה כוונת הבורא כל עולמים, וכמאמר החכם שהביאו הקדמונים "אילו ידעתיו – הייתי" (ראה דרשות הר"ן דרוש רביעי, ספר העיקרים מאמר ב' סוף פרק ל, העקידה פר' כי תשא ועוד), והאומר שהוא יודע, אינו אלא מטעה ומרמה את הרבים, כי אין אנו יודעים עד מה. אך זה פשוט שזאת קריאה כללית אל כל אחד ואחד, לתור ולחפש בנגעי הנפש שלו, ולא לראות נגעי אחרים אלא נגעי עצמו דייקא, ולחפש דרך וסולם העולה בית א-ל לעלות בהר ה' ולעמוד איתן במקום קדשו.

פשוט וברור שצריכין ללמוד לקח ולהוציא תועלת מכל דבר ודבר בבריאה, וכן מתקופה זה שעברנו. ובודאי כאו"א יכול לתפוש נקודות חשובות בעבודת ה', אמנם ברור שאחד מהדברים שראינו בתקופה זו היה ריבוי השאלות והנושאים בהלכה שנתעוררו אצל ציבור יראי ה', ושנתלבנו בבי מדרשא, סוגיות עמומות בהלכה ובש"ס, שעד הנה היו מונחים בקרן זוית. ובודאי קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא כדאיתא בזוהר הקדוש (פקודי רלה, א), ומיום שחרב המקדש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות דף ת, א), ובודאי העסק בהני הילכתא גבירתא חשוב ואהוב קמי קודשא בריך הוא.

ויש להביא כאן סיפור ידוע, על רב אחד בזמן הבעש"ט הקדוש זי"ע, שבכל שנה לפני חג הפסח היו לו הרבה שאלות עד אין שיעור, ובא לפני מרנא הבעש"ט שקשה כח הסבל, כי ממש אין לו מנוחה. שאלו הבעש"ט, האם

לפני בוא החג הוא חוזר ולומד בהלכות החג או לא, והרב ענה בשלילה. השיבו על כך הבעש"ט, שאם ילמד ויחזור על הלכות החג לא תהיינה לו שאלות רבות כל כך, כי אלו ההלכות תובעות שהוא ילמד אותם, ומכיון שאינו עושה כן הרי הן מזמנות לפניו הרבה שאלות, בכדי שיהיה מוכרח ללומדן, אך אם היה לומדן בלאו הכי לא היו מזמנות לפניו שאלות רבות, ואכן כך הוא.

לענינינו י"ל, שאולי היתה כאן איזו תביעה מצד הני הלכתא, המונחות בקרן זוית, אך תל"ת שמעז יצא מתוק, וכמה וכמה סוגיות נתלבנו, וכמה חיבורים וספרים יצאו לאור עקב כך, וזה בודאי לימוד זכות גדול על כלל ישראל קמי דקוב"ה.

מחובתי לעורך, שחלק גדול מספרא הדין נכתב במיוחד עבור תקופה זו שחלפה עלינו, דהיינו לשעת מגיפה, או שאר צורך גדול לפי הענין וכדו', אך באופן כללי אין לסמוך על הדברים לשאר זמנים, ויש לדון בכל מקרה לגופו של ענין ובשאלת חכם, כמובן ופשוט.

והנה בשעת צרה וכדומה, יש הרבה ניסיונות, אך העיקר הוא שינוי ההרגלים, וזה מקשה מאוד על האדם בדרכו הרוחנית. אמנם ידועים דברי הרה"ק הר"ר מענדיל מרימנוב ז"ע על מה שאמרו חז"ל (ספרי פר' ואתחנן, לב) על הפסוק 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו', שפירשו "שלא יהא לבך חלוק על המקום", ותמוה האם לזה ייקרא אהבת ה', מי שאין לבו חלוק על הקב"ה כביכול? אלא פירש כך, שהכוונה היא שלא יהא בלבך חלוק באיזה מקום הינך נמצא, וזוהי אהבת ה' אמיתית, ולא מתוך מצוות אנשים מלומדה.

אמרה זו מרגלא בפ"ק של כ"ק מרן אדמו"ר הקוה"ט שליט"א, ולפעמים מוסיף על כך מה שאמר מרנא הסב"ק מרוז'ין ז"ע על עצמו, שגם אם הייתי אלף שנים על אי בודד (אינזעיל) בלי שום ספר, לא הייתי שוכח מבורא עולם ולא הייתי מפסיק מההתדבקות לרגע. והדברים מבהילים, ואין לנו אפילו השגה במדרגות אלו, אך עכ"פ אנו צריכין לנקוט בשיפולי דגלימייהו דקדמאי וללכת בדרך זו עכ"פ.

והנה לפעמים בשעת הצרה עצמה אינו כל כך קשה, ורק אחר כך מתחיל הנסיון, וכפי שאמר הרה"ק מקאצק ז"ע שמהמצב בשעת מגיפה או מחלה אינו מפחד, אלא מאחרי עבור המגיפה, שלדאבוננו יש אנשים שמתרגלים לכל מיני התנהגויות, שאמנם בשעת מחלה או מגיפה זהו רצון ה', אך אחר כך צריכים

לחזור לחיים הרגילים, התפילות והשיעורים תמידין כסדרם וכדו', וזה דבר הצריך חיזוק כעת.

ובזה פירש השפת אמת (ליקוטים, יום הכיפורים ד"ה ומה שאומרים) מ"ש על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון, וקשה הרי על אונס לא צריך כפרה, שהרי אונס רחמנא פטריה (כבגמ' ע"ז דף נד, א). אלא הכוונה, שיש אונס שנעשה אחר כך רצון, ולפעמים המצב של אונס נעשה רצון, ועל זה אומרים 'על חטא'.

ובזה יש לבאר כפילות הלשון "עם ה' חזקו ונתחזקה", שבשעת מגיפה צריכים חיזוק כפשוטו, אך גם אחרי המגיפה צריכים אנו לחיזוק, לחזק יסודותינו בתורה ובעבודת ה'.

ונראה לבאר גם המשך לשון הפיוט "וקראו אל ה' בחזקה" שהוא לשון הפסוק ביונה פרק ג. לפי מה שכתב בספה"ק התניא (פרק לז) לבאר הפסוק "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", וזה לשון קדשו: "על ידי עסק התורה נקראת בלשון "קריאה" קורא בתורה, פירוש שעל ידי עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו, וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותא חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו. וזהו שכתוב 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת' ואין אמת אלא תורה, דהיינו שקורא להקב"ה על ידי התורה דוקא, לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך 'אבא אבא', וכמו שקובל עליו הנביא 'ואין קורא בשמך' כו' ", "עכל"ק, ועי"ש שאז משפיע מהארת אור אין סוף ברוך הוא על נפשו ועל נפשות כל ישראל.

וראה בצדקת הצדיק (אות קפ"ב) שמפרש גם כן כעין דברי התניא הנ"ל, שכאשר התפלה היא יחד עם תורה אז עולה התפילה מעלה מעלה, עד קרוב ממש, ונפעלים כל מיני ישועות, יותר מעל ידי תפלה לבד.

ובזה יש לפרש, "וקראו אל ה' בחזקה", דהיינו על ידי עסק התורה שנקרא "קורא בתורה", ועל ידי זה יקראו לה' בחזקה, והיינו שהדרך להתחזק בכל עת ובפרט בעתים קשות, הוא דייקא על ידי קריאה ועסק התורה, שבזה ממשיך עליו אור אין סוף ב"ה, וכנ"ל.

ונסיים בדברי האור החיים הקדוש (פרשת תצוה כז, כ), אשר היה רגיל בפ"ק רביה"ק הישועות משה זי"ע, שנאמר בזוהר חדש (בראשית, ח) אשר גלות דידן היא כנגד "משה", וכמו שאמרו חז"ל שמשה רבינו יהיה הגואל העתיד (ראה שמות רבה

ב.ד., וכתב האור החיים הקדוש שאין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה, ע"ש. ולכן ספר זה אשר הוא תוצאה מהתקופה הקשה שעברנו לאחרונה, תקוותי שיהיה ללימוד זכות על כלל ישראל, ושיושפעו עלינו חסדים ורחמים ברוחניות ובגשמיות, ישועות ורפואות, עד שנזכה כולנו יחד לישועתן של ישראל בביאת הגואל, אמן כן יהי רצון.

חודש אלול תש"פ לפ"ק

שלמה הלוי אפל

התודה והברכה לכל התלמידי חכמים שסייעו לעריכת הספר ה"ה הרה"ג ר' ישראל אברהם קלאר, ראש בית מדרש "אספקלריא", על עריכת הלשון, הרה"ג ר' יחזקאל דוד בראדי על הערותיו בפלפולא של תורה, הרה"ג ר' יעקב יצחק לבל על עריכה כללית, ולהרה"ג ר' משה חיים וייס על עריכת שיחות החיזוק ודברי אגדה, ולהרה"ג ר' יצחק ארנסטר על הערותיו המחכימות. יתברכו כולם ממעון הברכות להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת והרחבת הדעת אכ"ר.

ברצוני להקדיש ברכה מיוחדת לזוגתי החשובה אשת חיל שעומדת לעזרי ולא לנגדי, מרת נחמה שתחי' לאויט"א, על עזרתה בכלל, ובפרט בתקופה קשה זו שעברנו, אשר כולם יודעים גודל הלחץ זו הדחק אשר הציבור היה שרוי בה, ומה גם שהיה ערב חג הפסח, ואעפ"כ עמדה לימיני שאוכל למסור שיעורי הלכה וחיזוק על הטלפון, וכן להורות לעם בדבר ה' זו הלכה, ומאלו השיעורים ופסקי הלכה יוצא לאור כעת ספרינו זה בס"ד, יעזרה ה' בהרחבת הדעת ושלוות הנפש ונחת דקדושה מכל יוצ"ח אכ"ר.

מפתח עניינים

חלק א

דרך קצרה

שעת מגיפה ..... נא

הלכות תפילה ..... נב

האם מותר לרחוץ ידים לתפילה בפיוזרע"ל (אלכוהול)? ..... נב

האם אפשר לצרף למנין אנשים העומדים ברשות אחרת, כשרואין אלו את

אלו? ..... נב

אנשים העומדים מהעבר השני של הרחוב וכדו', האם אפשר לצרפם

לעשרה? ..... נג

האם אין לחשוש מברכה לבטלה ואמירת קדיש וקדושה שלא במנין, כשהמנין הוא

על ידי היתר 'רואין אלו את אלו'? ..... כד

- האם כשיוורדים גשמים יכול השליח ציבור להתפלל על יד המיקרופון כדי שישמעוהו? ..... כד
- המתפלל ביחידות אימתי יתפלל? ..... כה
- האם מותר לקדש את הלכנה ביחידות? ..... כה

אמירת תחנון ..... כז

- האם נופלים על פניהם בתחנון במקום שאין ספר תורה? ..... כז
- האם אומרים תחנון במקום שאין ספר תורה? ..... כה
- האם מותר ליפול אפים במקום שישנם רק ספרים ולא ספר תורה? ..... כה
- האם רשאי לומר תפילת 'והוא רחום' כשאין אומרים תחנון? ..... כה

קריאת התורה ..... ל

- האם מותר לומר 'ברוך שמיה' במקום שאין ארון קודש? ..... ס
- האם מותר לומר 'ברוך שמיה' כשמתפלל ביחידות? ..... ס
- בעת שחוששים לעמוד אחד ליד השני כיצד ינהגו בקריאת התורה? ..... ס
- האם המתפללים מחוץ לבית הכנסת רשאים להוציא ספר תורה מבית הכנסת? ..... לב
- ציבור עשרה שאין להם ספר תורה, מה יעשו לענין קריאת התורה? ומה יעשו לענין ההפטרה? ..... לב

ברכת הגומל . . . . . לז

האם אפשר לברך ברכת 'הגומל' בלא ספר תורה? . . . . . לא

האם מי שהחלים מקורונה חייב לברך ברכת הגומל? . . . . . לא

אם אינו יכול לקבץ מגין לברכת 'הגומל', האם יכול להמתין עד שיוכלו ללכת לבית הכנסת ולברך אז? . . . . . לא

הלכות ברכות . . . . . לו

מי שבגלל הווירוס אינו יכול להריח, האם יכול לברך על בשמים? . . . . . לא

מי שאיבד את חוש הטעם עקב הווירוס, האם יכול לברך על מאכליו? . . . . . לא

האם יכולים להצטרף לזימון כשמקפידים שלא לאכול אחד ממאכליו של השני משום חשש סכנה. . . . . לא

האם יכול לברך 'ברכת האילנות' בשם ומלכות לאחר חודש ניסן? . . . . . לא

האם יכול לברך 'ברכת האילנות' על עציץ שאינו נקוב? . . . . . לא

הלכות שבת . . . . . לט

האם מותר להשתמש בשבת ב'פיורע"ל' (purell, 'אלכוג'ל') וכדו', וכן ב'סבון נוזלי'? . . . . . לא

האם מותר לצאת לרשות הרבים שאינה מעורבת במסיכה על פניו? . . . . . מ

האם יכול לצאת עם פאספאר"ט וכדו' במקום שאין בו עירוב בשבת? . . . . . מ

האם מותר למדוד חום בשבת רק כדי להרגיע את נפשו? . . . . . מ

האם מותר להתקשר לחולצה בחג כשישנו ספק או ספק ספיקא של פיקוח נפש אם לא יתקשר? . . . . . מא

האם מותר להתחבר בשבת למערכת שידור חי ('סקייפ' או 'זום' וכדו'), עבור חולצה המורדם בבית חולים, כאשר ספק אם החולצה שומע דיבורו, ויתכן שיעיל לרפואתו? ..... מא

האם מותר להתקשר לחולצה בשבת ויום טוב בכדי להתפלל עמו תפלת שבת ויום טוב ולהחזיק רוחו? ..... מב

אנשים ששערות ראשם (פאות וזקן וכדו') מתחילות לנשור עקב הזוירוס, האם מותרים לגעת בפיאות והזקן בשבת או לא? ..... מג

תפילות שבת ..... מד

המתפלל ביחידות בלי שבת כיצד יאמר 'ברכו'? ..... מד

המתפללים במנין שאינו קבוע, האם יכולים לומר ברכת 'מעין שבע'? ומה הדין ביחיד המתפלל בביתו? ..... מד

האם המתפלל ביחידות יקרא את כל הפרשה מתוך החומש? ..... מה

האם המתפלל ביחידות צריך לקרוא את ההפטר? ..... מה

האם המתפלל ביחידות אומר 'יקום פורקן' או 'מי שבירך'? ..... מז

ציבור שאין להם ספר תורה, וכן יחיד בביתו, האם מברכין ברכת החודש? ..... מז

האם אפשר לומר 'אנעים זמירות' אחר תפילת מוסף כשאין ארון קודש? וכשמתפלל ביחידות? ..... מז

האם כשמתפלל ביחידות אומר במנחה 'ואני תפילתי'? ..... מז

הלכות יום טוב ..... מח

האם מועיל עירוב תבשילין כשמקפיד שלא להכניס אורחים מחשש סכנה? ..... מח

האם יש להזכיר נשמות (תפלת 'יזכור') ביחידות? ..... מח

האם המתפלל ביחידות מזכיר 'מוריד הטל' במוסף ביום ראשון של חג הפסח? .....

הלכות פסח .....

מי שבשל המצב אינו מקפיד בשנה זו על חומרא מסוימת שנהג בה כל השנים, האם צריך לעשות 'התרת נדרים'? .....

הבודק חמין בביתו לבדו, האם יחביא קודם לכן את פתיתי החמין? .....

בכור שצריך להתענות בערב פסח, האם יכול להיפטר מכך על ידי שישמע בטלפון סיום מסכת של חבירו? .....

אם הרשויות אוסרות לערוך שריפת חמין ברחוב, מה יעשה? .....

המתפלל ערבית בביתו בליל ראשון של פסח, האם יכול לומר הלל בברכה? .....

מי שעורך את הסדר ביחידות, האם צריך לנהוג בכל המנהגים שעושים כדי שישאלו התינוקות וכדו'? .....

מי שאין בניו עמו, כיצד יקיים מצות סיפור יציאת מצרים? .....

האם אפשר לצאת ידי חובת סיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה, על ידי שליחת מכתבים קודם הפסח ויקראו הבנים את מכתב התשובה בליל הסדר? .....

מי שאינו מרגיש טעם באכילת מרור (שזה אחד מסימני הנגיף כידוע), האם יברך ברכת 'על אכילת מרור'? .....

מי שאינו מרגיש טעם, האם יש לו לברך ברכת 'על אכילת מצה'? .....

במקרה הנ"ל שנפגם אצלו חוש הטעם, האם מותר לאכול אחרי גמר אכילת האפיקומן, כיון שגם בלא זה לא ישאר טעם מצה בפיו? .....

ימי העומר ..... נו

מי שלא היה יכול להסתפר בערב פסח, האם יכול להסתפר בימי העומר? .....

מי שלא הספיק לקנות בגדים קודם הפסח משום שהחנויות היו סגורות, האם רשאי לקנות ולחדש בגדים בימי העומר? .....

האם מותר להאזין למוזיק"ק בימי העומר בשנה זו? .....

הלכות טבילת כלים ..... נט

הקונה כלים חדשים בתקופה זו ואינו יכול לטבולם, מה יעשה? .....

הלכות טהרה ..... ס

אם אין המקוה פתוח, מה יעשה כשצריך לטבול? .....

כיצד ישפוך עליו תשעה קבין בשבת? .....

כיצד ישפוך עליו תשעה קבין ביום טוב? .....

מי שיש לו בביתו אמבטי המקבלת ארבעים סאה, האם יכול לטבול בה לצורך טבילת עזרא או לתוספת קדושה? .....

האם מותר לבנות מקוה פרטית בביתו, עשויה מחבית (של פלסטיק, או עץ וכדו') שנקבחה וחיברוה לקרקע וכו', או שמא יש לחוש בזה משום צוואת רבי יהודה החסיד שאסר .....

מי שאביו אינו מרשה לו לטבול במקוה כעת, ובסביבתו ישנו מקוה פתוח, האם מותר לו ללכת? .....

כיצד תיעשה טבילת נשים בתקופה זו? .....

האם מותר לאשה לרחוץ גופה אחר הטבילה בזמנים אלו? .....

האם מותר לקיים מצות עונה בעת זו שהיא שעת מגיפה? .....

הלכות ברית מילה . . . . . סז

האם צריכים עשרה אנשים בכרית מילה או לא? . . . . . סז

מה הדין לגבי סעודת המילה, האם צריך עשרה או לא? . . . . . סז

האם יכולים לברך ברכת המילה ולקרוא שם לתינוק על ידי 'שידור חי' (כגון 'זו"ס' או 'סקיי"פ')? . . . . . סח

הלכות נישואין . . . . . סט

האם יכול לצרף 'פנים חדשות' או לברך ברכת 'שבע ברכות' על ידי 'שידור חי' (כגון 'זו"ס' או 'סקיי"פ')? . . . . . סט

האם מותר לעשות את הסגולה להעמיד חופה של יתומים בבית החיים בזמן מגיפה? . . . . . סט

חלק ב

דרך ארוכה

סימן א ..... עא

עצות להשתמש בכלי בלא טבילה במקום אונס ..... עא

סימן ב ..... פב

תשובה בענין לבישת מסיכה ברשות הרבים ..... פב

סימן ג ..... פה

תשובה בענין טלטול "תעודת זהות" ברשות הרבים בשבת ..... פה

סימן ד ..... צג

בעניין עשיית עירוב תכשילין בצירוף סברת 'הואיל' כשאין מצויים
אזרחים ..... צג

סימן ה ..... צט

חליפת מכתבים בענין 'הואיל' ובגדרי איסורים דרבנן ..... צט

סימן ו ..... קטז

איבד חוש הטעם האם יכול לברך - דין ודברים עם רבני ולומדי גיליון
אספקלריא ..... קטז

חלק ג

דברי חיזוק

טללי חיזוק שנאמרו בעת צרה לחברי קהילתנו

גם המצב הקשה כעת הוא רצון ה' - הקב"ה רוצה כעת את שברון
ליבנו . . . . . קכה

מצוה ש'כאלו עשאה' חשובה יותר משעשאה - 'מבלעדי אין אלקים'
בשעת הניסיון . . . . . קכח

האוצר נמצא בתוך כל אחד ואחד . . . . . קלא

גם שמחה שאינה אמיתית מועילה בזמנים אלו . . . . . קלב

מעלות השמחה גם כשאינה אמיתית - בזמנים אלו אפשר
לקיים מצוות שכל השנה אינן מצויות כל כך . . . . . קלד

כל מעשה טוב של יהודי חשוב מאוד למעלה . . . . . קלז

שבח אחדות ישראל בעת הזאת - עיקר הבקשה שיש לבקש מה' היא
שנגאל במהרה . . . . . קמ

מצוותנו בזמנים אלו היא 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם' . . . . . קמג

שתהא מורא שמים עליכם כמוראכם על הבשר ודם שלכם . . . . . קמה

הרוצה להישמר מכל פגע ומחלה יתבונן בחסדי ה' . . . . . קמז

הרעש והשמחה במרומים מליל

הסדר בשנה זו . . . . . קנא

בקרבתם לפני ה' - אש זרה אשר לא צוה אותם . . . . . קנג

איזהו עשיר השמה בחלקו - גם ברוחניות . . . . . קנז

חלק ראשון
דרך קצרה

שעת מגיפה

על פי הלכה, כאשר הקורונ"ה בתוקפה מוגדר זמן זה כשעת מגיפה (דהיינו במצב של כמה ימים אחרי פורים תש"פ, עד שב"ה נשתנה המצב לטובה. כשבועיים אחרי חג הפסח מסתמא כבר אינו בגדר מגיפה), ועל כן יש לעורר רחמי שמים, וכלשון הרמב"ם ריש הלכות תעניות (פ"א ה"א): "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר, כל דבר שייצר לכם, כגון בצורת ודבר וארכה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו", ע"כ. וכן יש לשמור על הוראות הרבנים והרופאים.

והנה לפי ההגדרות הקבועות בגמרא (תענית יט, א), בשולחן ערוך (סי' תקעו סעי' ב), ברמב"ם (שם פ"ב ה"ה) ובמשנה ברורה (שם סק"ג-ה), צריך שבמשך שלשה ימים רצופים ימות איש אחד מתוך חמש מאות איש בעיר, והיה מקום לומר שאין המצב כעת בגדר מגיפה. ברם בדברי מלכיאל (ח"ב סי' צ) ביאר, שזאת דוקא בלי חולי מיוחד, ושנאנשים מתו פתאום, אך אם יש חולי ידוע שמתפשט אצל הרבה בני אדם, אז גם אם אין רובם מתים, אף על פי כן כיון שהוא מסוכן ויש אנשים שמתים מזה, נחשב כמגיפה גם בלא תנאים אלו, וכעין זה כתב בשו"ת חוות יאיר (סי' קצז) עי"ש.

הלכות תפילה

ראשית כל יש לדעת, כי התפילה בעת זו היא מצוה דאורייתא לכל הדעות. כי נחלקו הרמב"ם (ספר המצוות מצוה ה) והרמב"ן (בהשגותיו שם) האם מצות תפילה היא דאורייתא או דרבנן, ומודה הרמב"ן כי בעת צרה היא מצוה דאורייתא, ויש לשים לב לכך.

שאלה: האם מותר לרחוץ ידים לתפילה בפירע"ל (אלטנה)?

תשובה: לא, כי אם בשעת הדחק ממש.

ביאור: נראה פשוט שודאי אין דינו כמים, כי אינו מים. אך השאלה היא, אם אפשר לומר שדינו כ'מידי דמנקה' שמותר לרחוץ בו אם אין לו מים (ראה שולחן ערוך סי' צב סעי' ד). אך אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק ממש. היות ואינו מנקה אלא "מחטא", דהיינו שרק משמיד את החיידקים, וכן נראה בחוש שאינו מנקה. אך אעפ"כ כיון שהוא נוזל הרי שהוא מנקה במקצת עכ"פ, ולכן יש להקל בשעת הדחק.

שאלה: האם אפשר לצרף למנין אנשים העומדים ברשות אחרת, כשרואין אלו את אלו?

תשובה: בשעת הדחק כזו – מותר.

ביאור: אף שהלכה פשוטה היא שלענין צירוף לעשרה צריך שיעמדו כולם במקום אחד בלי

מחיצות מפסיקות ביניהם (כמבואר בשולחן ערוך או"ח סי' נה סעי' יג-ט), אך במקום צורך כתבו הפוסקים (עי"ש בשולחן ערוך הרב סעי' טז, פרי מגדים אשל אברהם ס"ק יב, משנה ברורה ס"ק נו, ועוד), שאם עכ"פ רואים אלו את אלו – מצטרפין לעשרה גם אם עומדים ברשות אחרת. אמנם אין זה לכתחילה, ובזמנים רגילים אין להקל בזה זולת בשאלת רב, אך כעת יש להקל כיון שאם לא יתפללו כך יתבטלו מתפילה בציבור.

ותמכתי יתדותי בדברי החיד"א במחזיק ברכה (סק"ח, הובא בשערי תשובה סי' נה ס"ק טו), שהוא ז"ל סובר בדעת השולחן ערוך שלא כדעת הרשב"א (שו"ת, סי' צו) בדין מקצתן רואין אלו את אלו, ואעפ"כ כתב (שם ס"ק יא) שכשהיה במחנה הסגר שקראו "לאזיריטו" [שעקב מגיפה שהתפשטה במקומו היו הרבה מבני העיר סגורים למשך ארבעים יום. ויש אומרים שגם האור החיים הקדוש היה סגור שם משך תקופה מסוימת] נקט להקל לצרף שתי קבוצות אנשים העומדים בשתי רשויות, באופן שעומדים בפתח אשר כך רואים אלו את אלו, בכדי שלא יתבטלו מקדיש וקדושה ארבעים יום, ודו"ק.

אך כאמור בזמנים כתיקונם אין להקל בזה בסתמא, וכלשון הביאור הלכה (שם סעי' יג, ד"ה ולחוק): "ולכתחלה יותר טוב להחמיר בזה שיכנסו לפנים, דקולא זו דמהני רואין אלו את אלו לענין צירוף וכו', נובע מתשובות הרשב"א בסי' צו, והוא לא כתב שם זה רק בדרך אפשר", ע"כ (ועיין עוד בערוך השלחן שם, סעי' כ).

[ובגוף שיטת הרשב"א אם סבר כן רק בדרך אפשר או שפסק כך בהחלט, ראה בחידושי רבי עקיבא איגר סי' קצה סעי' א, שו"ת בנין עולם או"ח סי' יג, ועוד].

שאלה: אנשים העומדים מהעבר השני של הרחוב וכדו', האם אפשר לצרפם לעשרה?

תשובה: אם הוא רק שביל של יחיד – יש להקל. ובשל רבים – עדיף שיעמדו במקום שהוא גבוה למעלה מעשרה טפחים, ואם אינם יכולים אפשר לצרפם.

ביאור: צריך עיון האם במקום שמפסקת דרך רבים אפשר לצרף את האנשים העומדים מעבר לשביל. כיון שהפרי מגדים (סי' נה ס"ק יב) מחמיר לגבי זימון כדין השולחן ערוך (סי' קצה סעי' א), ושם נפסק שאין מצטרפין.

לענ"ד נראה שבשביל של יחיד יש להקל. כי הנה דינו של הט"ז (שם סק"ב) לגבי שביל יחיד אינו מילתא דפסיקא, ולשון הפרי מגדים כאן הוא 'רשות הרבים'. ושם סבר שיש לחלק עכ"פ לענין תפלה (כי שם כתב כדעת הט"ז). ועוד שהרי החיד"א במחזיק ברכה (שם ס"ק יא) הנ"ל היקל גם בזה, ואפילו בשל רבים (כמבואר בלשונו), ויש כמה סברות לחלק ביניהם, לכן הבו דלא לוסף.

ובמקום שיש שביל של רבים, יש לחלק. שאם יש ביכולת שכולם יעמדו למעלה מעשרה טפחים – יש להקל, וכמו שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (במכתבו מיום ח' ניסן תש"פ) שבאופן

זה נחשב רשות לעצמה [ועל דרך זה יש פוסקים המתירים לצרף כשיש טינוף המפסיק, והוא הדין כאן. ראה שולחן ערוך סי' נה סעי' כ, סי' עט סעי' ב, מנחת אלעזר ח"ב סי' עב]. ואם גם זה אי אפשר, יש לסמוך על דברי החיד"א הנ"ל.

וכעת ראיתי שגם הגרמ"מ קרפ (בקונטרס "בדין צירוף לדברים שבקדושה") והגרש"צ רוזנבלט (שיעור בדין צירוף תפלה לעשרה דרך המרפסות, ניסן תש"פ) מקילים בזה בעת זו, ואפילו ברחוב שרבים עוברים בו. והגרמ"מ קרפ הביא שחוץ מדברי החיד"א הנ"ל, כן כתב גם בפירוש עמודי ירושלים (ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה) שדין שביל המפסיק הוא רק בזימון ולא בתפלה [ויישב בכך קושיית ההלכות קטנות ח"ב סי' קמח, הובא בבאר היטב סי' קצה סק"ב, עי"ש].

שאלה: האם אין לחשוש מברכה לבטלה ואמירת קדיש וקדושה שלא במנין, כשהמנין הוא על ידי היתר 'רואין אלו את אלו'?

תשובה: בשעת הדחק נחשב מנין לכל דבר שבקדושה.

ביאור: אחר שהתפילה במנין על ידי ההיתר של 'רואין אלו את אלו' דחוקה לדעת חלק מהפוסקים הנ"ל, לכאורה יש לחוש לברכה לבטלה וכן לאמירת קדיש וקדושה שלא במנין. וכן הגיעוני כמה מכתבי מורי הוראה שהחמירו בזה בכמה אופנים (ראה בכתבי הגרמ"מ קרפ, והגרש"צ רוזנבלט הנ"ל ועוד).

עם כל זה נראה לי, שאם זהו האופן היחיד ששייך להתפלל [על פי תורה וכהוראת הרופאים] אזי יש להקל. וכנ"ל שגם החיד"א הבין שבשעת הצורך והדחק יש לסמוך בדיעבד על הדעות המקילות.

שאלה: האם כשיורדים גשמים יכול השליח ציבור להתפלל על יד המיקרופון כדי שישמעוהו?

תשובה: לא.

ביאור: נשאלתי לגבי מנין שרובם עומדים בחוץ ובשעה שיורדים גשמים קשה לשמוע את השליח ציבור, אם יכול השליח ציבור להתפלל על יד המיקרופון בכדי שכולם ישמעוהו.

ולענ"ד נראה שיש להחמיר. זולת אם יש עשרה מבני המנין ששומעים את השליח ציבור בלא המיקרופון, כי צריכים לשמוע מהש"ץ (ראה שולחן ערוך סי' קכד סעי' ד, משנה ברורה שם ס"ק לג), והקול ששומעין דרך המיקרופון אינו קולו של הש"ץ כידוע, אלא 'גלי קול חשמליים' כידוע. ואף שיש שצידדו להקל בזה מטעם שגם בלי המיקרופון הרי כשאדם מדבר יש משך רגע

כמימריה עד שהשני שומע, והיינו על ידי 'גלי אויר' שמעבירים את הקול, ואם כן פעולת המיקרופון היא רק חיזוק הקול שיישמע למרחק (ראה בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' עב, ציץ אליעזר ח"ח סי' יא, וכן הביא הגרשז"א ז"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ט הערה 4 בשם החזון איש ז"ל), אך אעפ"כ כתבו הפוסקים שאין לעשות כן כלל (ראה אגרות משה אור"ח ח"ב סי' קח, וח"ד סי' קכו, שבט הלוי ח"ה סי' פד ועוד).

שאלה: המתפלל ביחידות אימתי יתפלל?

תשובה: בזמן שמתפלל הציבור אשר אתו מתפלל בימים כתיקונם במשך השנה.

ביאור: המתפלל ביחידות ישתדל להתפלל בזמן שהציבור מתפללים, כמבואר בגמרא ברכות (ז, ב) ונפסק בשולחן ערוך (סי' צ סעי' ט), כיון שאז הוא עת רצון לפניו ית'. ואף שכיום יש מנינים לרוב, ובכל עת יש ציבור המתפלל, ושלא כדורות הראשונים שרובם ככולם התפללו בזמן שווה, עם כל זה יתפלל בזמן שמתפלל הציבור שמתפלל אתו בדרך כלל (אשי ישראל פ"ח הערה לב).

בתקופה זו שרוב המנינים הקבועים נתבטלו בעוה"ר, יש להשתדל להתפלל בזמן שידוע לו בכירור שיש ציבור שמתפללים באותה העת, ושיידע על כך [כפי ששמע בדברי הגמרא (שם) "וליאמר מר לשלוחא דציבורא בעידנא דמצלי ציבורא ליתי ולודעי למר"] (ראה הליכות שלמה, תפלה פ"ה סעי' יח ובס"ק ל, ובתפלה כהלכתה פ"ח הערה טז).

יש שכתבו (מהר"ם בנעט ברכות יח, א, ראה גם בתשובות והנהגות ח"ב סי' נו), **שגם אם אין לו מנין, עדיף שיתפללו שנים יחד מאשר שיתפלל כל אחד לבדו.**

מי שאינו מתפלל במנין בימים אלו, יש לו להזהר שלא לאכול סעודה וכן שלא להתעסק סמוך ל'מנחה קטנה' בדברים שעלול להימשך בהם, וכן סמוך לצאת הכוכבים (שולחן ערוך סי' רלב סעי' ב, רלה סעי' ב, שער הציצין סי' רלה ס"ק ט).

שאלה: האם מותר לקדש את הלבנה ביחידות?

תשובה: מותר לקדש את הלבנה ביחידות, ורק עדיף בעשרה או לכל הפחות בשלושה.

ביאור: דעת הפוסקים שמותר לקדש הלבנה ביחידות (פרי חדש סי' תכו סעי' א, אשל אברהם מהדורא

תנינא שם, מקור חיים לחוות יאיר שם קיצור הלכות אות ב', דעת תורה שם, ועוד), וכן משמע בלשון הגמרא (סנהדרין מא, א): "הרואה לבנה בחידושה - מברך", משמע אפילו ביחיד (כך דייק בהגהות יד אהרן לטור שם, אות ג).

אמנם כתבו הפוסקים (ראה ביאור הלכה שם ד"ה אלא) שיש לקדשה בעשרה, בשביל מעלת "ברב עם הדרת מלך", ובאופן שאי אפשר - אין צריך. ומכל מקום כתב החיי אדם (כלל סח סי"א, הובא בביאור הלכה הנ"ל) שיש מעלה לקדשה בשלושה אנשים, שגם בזה מתקיים "ברב עם", עי"ש.

דיני תפילות שבת ראה להלן בהלכות שבת, דיני תפילות יום טוב ראה להלן בהלכות יום טוב, דיני תפילות פסח ראה להלן בהלכות פסח.

אמירת תחנון

יש לדעת, שכשאומרים תחנון הוא עת רצון ואין להקל באמירתו, וכדאיתא בזוהר הקדוש (ויקהל דף רב, ב).

שאלה: האם נופלים על פניהם בתחנון במקום שאין ספר תורה?

תשובה: לא, ואדם חשוב רשאי. ומנהג ירושלים ליפול אפים בכל אופן.

ביאור: כתב הרמ"א (סי' קלא סעי' ב): "אין נפילת אפים במקום שאין בו ארון וספר תורה בתוכו". וכתבו הט"ז (שם סק"ה) המשנה ברורה (שם ס"ק יא) ועוד, ש'ארון' לאו דוקא. ואמנם בישועות יעקב (סק"ה) חולק, וכן הורה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' עט), אבל יש להורות כדברי המשנה ברורה (וראה גם בשו"ת אגרות משה ח"ד סי' כא אות א).

ברם, אם הוא אדם חשוב, רשאי הוא ליפול על פניו אפילו אם אין שם ספר תורה. אך אין לרמות את עצמו כמובן (עשרה מאמרות חקור הדין ח"א פכ"ג, הובא במקור חיים סי' קלו, סידור רבי שבתי מראשקוב), וכפי שסיים הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות שם: "לא כל הרוצה ליטול את השם יטול". וכן כתב בספר אור ישר (עמוד העבודה סי' ט) שמי שאינו מוחזק בחסידות ובקבלה לא יעשה כן.

ומנהג ירושלים ליפול אפים אף במקום שאין בו ספר תורה (ראה מזבח אדמה סי' רסח, ובספר הלכות ארץ ישראל מנהגי ארץ ישראל סי' א אות ט), והוא משום קדושת המקום (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קכט אות ב). וכן נוהגים הספרדים בכל מקומות מושבותיהם (ברכי יוסף סי' קלא אות א, בן איש חי ש"א כי תשא אות יד), משום שהבית יוסף כתב (בסי' קלא) שיש לו תשובה להשיב על מה

שכתב הרוקח שלא לומר נפילת אפים [ונחלקו הפוסקים מה היא התשובה שהיתה לו להשיב, ראה ט"ז (שם סק"ה), מאמר מרדכי (סק"ז), נהר שלום (סק"א), ערוך השולחן (סעי' ע)].

שאלה: האם אומרים תחנון במקום שאין ספר תורה?

תשובה: כן, וגם מותר לעמוד בזמן אמירתו.

ביאור: במקום שאין ספר תורה אפשר לומר תחנון (רמ"א שם, שו"ע הרב סעי' ג). [אף שיש אומרים שלא לומר (ראה בהגהות מנהגים למהר"א טירנא אות יב, לקט יושר תחנון אות ו)]. וכן מותר לעמוד בעת אמירת התחנון אם אינו נופל על פניו, כמו שכתב הפרי מגדים (א"א סק"ה) בשם אליה רבה (סק"ד), וכן כתב בדרך החיים (תחנון אות ה). ולא ככף החיים (סק"ק לה) שכתב שאומרים בזה "לא פלוג".

שאלה: האם מותר ליפול אפים במקום שישנם רק ספרים ולא ספר תורה?

תשובה: לא.

ביאור: גם אם יש במקום ספרים לא יפלו על פניהם. אמנם בשירי כנסת הגדולה (סי' קלא הגהות ב"י אות ו), וכן בעולת תמיד (שם סק"י) הקילו, וכן נהג הסטייפלער זצ"ל כמובא באורחות רבינו (ח"א עמוד סו). עם זאת באליה רבה (שם סק"ה) מחמיר, וכן הוא בדרך החיים (תחנון אות ה), ובקיצור שו"ע (סי' כב סעי' ד). וכן הורה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כמובא בהליכות שלמה (פי"א הערה 37), וסברתו שהרי גם כשישנו ספר תורה דנו הפוסקים אם אפשר לומר כאשר אין 'ארון', אם כן היא קולא גדולה ליפול על פניהם כשאין ספר תורה כלל כי אם ספרים. אמנם, אם הספר תורה נמצא לפניהם רק שאינו בתוך ארון קודש - מותר ליפול אפים, וכנ"ל.

שאלה: האם רשאי לומר תפילת 'והוא רחום' כשאין אומרים תחנון?

תשובה: כן.

ביאור: תפילת 'והוא רחום' עד 'שומר ישראל' שאומרים בימי שני וחמישי אפשר לאומרה גם אם אין אומרים תחנון. כך מבואר במשנה ברורה (סי' קלא סק"ב), שתפילת 'והוא רחום' אינה קשורה לאמירת תחנון דוקא, אלא הטעם שאומרים אותה בימי שני וחמישי הוא מפני שהם

כט

הלוי

אמירת תחנון

שלמי

ימי רחמים ורצון - כפי שמוזכר ברמ"א (סי' קלד סעי' א), ואדרבה בימים אלה שאנו צריכים לרחמים כדאי לאומרה.

המתפלל ביחידות מותר לו לומר תפילת 'והוא רחום' (כפי שמשמע במשנה ברורה שם).

קריאת התורה

שאלה: האם מותר לומר 'בריך שמי' במקום שאין ארון קודש?

תשובה: כן.

ביאור: יש שכתבו (ראה עדות ביהוסף סי' מד, משנה הלכות חלק יט סי' יג) שלא יאמרו תפילת 'בריך שמי' במקום שאין בו ארון קודש אלא ספר התורה מונח על גבי שולחן. ולמעשה דעת הפוסקים היא לאומרה גם במקרה זה, וכמו שכתב המשנה ברורה (סי' קלד ס"ק יג) בשם האחרונים שמותר לאומרו עד שפותחין לקרות בספר תורה. והטעם, כי כל זמן שספר התורה בחוץ עדיין היא עת רצון (כן כתב בדברי חמודות מס' ברכות פ"ב אות ו).

שאלה: האם מותר לומר 'בריך שמי' כשמתפלל ביחידות?

תשובה: לא.

ביאור: כתבו הפוסקים (משנה ברורה סי' קא ס"ק יט) שאין לאומרו ביחידות, מכיון שהוא בלשון ארמי, ומבואר בגמרא (שבת יב, ב וסוטה לג, א) שאין להתפלל תפלת יחיד בלשון ארמי.

שאלה: בעת שחוששים לעמוד אחד ליד השני כיצד ינהגו בקריאת התורה?

תשובה: או יעלה אחד לכל הקרואים, או יעלו בני משפחה אחת - אחים ואב ובן, או יקרא כל אחד לעצמו, או שיעלה לתורה ויעמוד מרחוק.

ביאור: ישנן ארבע עצות המוזכרות בספרי הפוסקים:

א. אחד יעלה כמנין הקרואים שצריכים לעלות באותו יום. דהיינו שיאמר ברכו וברכת התורה ויקרא ויברך שוב ברכה שלאחריה, ושוב יברך יקרא ויברך, וכן כמנין הקרואים שצריך לקרות (ראה שולחן ערוך סי' קמג סעי' ה).

ב. יעלו למנין הקרואים רק כמה אחים או בן אחר האב (ראה שולחן ערוך סי' קמא סעי' ו ומשנה ברורה ס"ק יח). ברם הרבה נקטו להחמיר שלא יעלו שני אחים או בן אחר האב (ראה משנה ברורה שם ס"ק יט, שערי אפרים שער א סעי' ל, באר היטב סק"ה), ובערוך השולחן כתב (שם סעי' ח) שמי שאינו מקפיד על כך יכול לעשות כמו שירצה, אך מלשון השולחן ערוך "אין מניחין" אין משמע כן.

ברם ישנה עצה שכתב במשנה ברורה (ס"ק כא) ובשערי אפרים (ס"ק כב) שלא יקראו בשםם כלל, ובכך קל יותר ומותר לכל הדעות.

ג. כל אחד העולה לתורה יקרא לעצמו. שבאופן זה אין צורך לעמוד לידו ממש בעת שעולה לתורה (ראה שולחן ערוך סי' קלט ס"א).

ד. שיעלו ויעמדו מרחוק. ואין צריך שיקרא מתוך הכתב – כדין סומא. ואמנם בזמנים אחרים צריך לעלות ולעמוד ליד הספר ממש משום כבוד התורה, אבל בשעת הדחק אפשר להקל (כך הורה כעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א. ראה שולחן ערוך סי' קלט סעי' ג, דרכי משה סי' קלה ס"ק ד, סי' קמא ס"ק א, ורמ"א סי' קלט שם שחולק על דעת השולחן ערוך. ובמשנה ברורה סי' קלט ס"ק יג נקט כדעת הרמ"א בשולחן ערוך בדרכיך אך לא בדאורייתא)⁸.

א. נבאר הענין בקצרה בס"ד:

סוף אינו מסתכל בתוך הכתב. אך הרמ"א סובר שהשומע עצמו אינו עושה את המצוה, אלא שהוא יוצא במצות חבירו, ומכיון שחבירו אכן מסתכל בתוך הכתב, יוצא גם הוא ידי חובה זו על ידי עשיית חבירו, ודו"ק.

ובאמת בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' עה) האריך והרחיב בזה, ודעתו איתנה כדעת השו"ע ושלא כדעת הרמ"א. ואחת מראיותיו, כי אם נאמר שמועיל דין שומע כעונה בקריאת התורה, מדוע אי אפשר שיישאר כל אחד במקומו ויעלה לתורה מבלי לגשת לספר תורה? אלא ודאי טעם הדבר כי צריכים קריאה מתוך הכתב ולא אומרים את דין שומע כעונה בנוגע לקריאת התורה, וכיון שכן אין הסומא יכול לעלות לתורה, עי"ש.

רואים על כל פנים מדבריו, שהבין שדין שומע כעונה הוא כמו תפלה וקריאה וכדו', וכהבנת הבית הלוי, ואין הכונה שיוצא במצות חבירו כדעת החזון איש, ולכן אם אינו קורא מתוך הכתב לא יועיל דין שומע כעונה.

חקרו האחרונים מהי ההגדרה של "שומע כעונה" שמועיל בכל התורה כולה, האם הכונה שעצם השמיעה נחשבת כקיום המצוה, וכמו שמקיימים מצות התפלה כשאומרה בפיו כך יוצאים גם כששומעים, או ששמיעה אינה נחשבת כאופן של קיום המצוה, אלא שבשמיעת חבירו הוא יוצא במצות המשמיע. כידוע שנחלקו בזה **הבית הלוי** (בסוף הספר, ענינים שונים) ו**החזון איש** (או"ח סי' כט, אות ג) לגבי דין שומע כעונה בברכת כהנים (וראה עוד בצפנת פנח ח"א השמטות עמ' עז, ובשו"ת ראשית ביכורים סו"ס ד, ובשו"ת משיב דבר ח"א סי' מז, ועוד).

בדין סומא בקריאת התורה נחלקו השו"ע והרמ"א, ומחלוקתם נתלית בחקירה האמורה:

לדעת השולחן ערוך שאינו יכול לעלות היינו כי 'שומע כעונה' מועיל כאופן של קיום מצוה, כמו תפלה וכדו', ומכיון שיש דין של קריאה מתוך הכתב לכן כבר אין דין של שומע כעונה, כי סוף

ויש שחילקו בזה כך: בודאי צריכים לעלות ולגשת לספר התורה, רק שאין צריך לעמוד קרוב ממש. אבל אין להשאיר לעמוד במקומו שהוא מתפלל, כי אין זה כבודה של תורה (ראה מנחת אשר – קורונה, תניינא סר"ס לב, עמ' צט).

שאלה: האם המתפללים מחוץ לבית הכנסת רשאים להוציא ספר תורה מבית הכנסת?

תשובה: רשאים להוציא ספר תורה אחד.

ביאור: במקום שיש מניין חוץ לבית הכנסת רשאים להביא ספר תורה 'אחד' מבית הכנסת לצורך קריאת התורה (ביאור הלכה סי' קלה סעי' יד ד"ה אין מביאין), אך בתנאי שיהא מונח במקום משומר ומכובד – כראוי וכיאה לקדושת ספר תורה.

שאלה: ציבור עשרה שאין להם ספר תורה, מה יעשו לענין קריאת התורה? ומה יעשו לענין ההפטרה?

תשובה: בשבת יקרא אחד מתוך החומש, ובחול אין צריך לקרוא כלל.

ביאור: ציבור עשרה המתפללים במנין שאין להם ספר תורה, יקרא אחד בקול מתוך החומש בלי ברכה (מגן אברהם סי' קמג סק"ב, הובאו דבריו במשנה ברורה סק"ט), ואחר הקריאה יאמרו חצי קדיש (אורח נאמן להאדר"ת ז"ל סק"ז), ואת ההפטרה יקראו בלא ברכותיה (שולחן ערוך הרב סי' רפ"ד ס"ג, וכן משמע ברעק"א סי' קמג, וכן כתב בכף החיים סק"א, ושלא כדעת הפרי מגדים בסי' רפד משב"ז סק"א). אך קריאת התורה בימי שני וחמישי אין צורך לקרוא מתוך החומש.

דיני קריאת התורה בשבת ראה להלן בהלכות שבת – תפילות שבת.

שטרנבוך שליט"א שיעלו ויעמדו מרחוק, אשר רבים סמכו על כך בימים אלו. ואף שהרבה חלקו על דבריו והורו שיש להעדיף עצות אחרות המובאות בפוסקים, ויש שחילקו בגוף סברתו בין אופנים שונים (כמובא למעלה), מבורר על כל פנים מקור מוצא הדברים בס"ד.

ולדעת הרמ"א והפוסקים שהקילו בדין סומא צריך לומר, שהבינו כהבנת החזון איש שיוצא בקריאת חבירו, ומכיון שחבירו קורא מתוך הכתב הרי זה כאילו הוא עצמו קורא מתוך הכתב, ודו"ק.

בדברים אלו מבואר היטב פסקו של הגר"מ

ברכת הגומל

בג

שאלה: האם אפשר לברך ברכת 'הגומל' בלא ספר תורה?

תשובה: כן.

ביאור: מי שמחויב לברך ברכת 'הגומל' (כגון הבא ממדינת הים וכדו'), יכול לברך גם בלא ספר תורה, וגם ביום שאין חיוב לקרוא בתורה, כל שיש עשרה שומעים. כי טעם הדבר שמברכים ליד ספר התורה הוא בכדי שיהיו עשרה שומעים (ראה שולחן ערוך או"ח סי' ריט סעי' ג, אשל אברהם - אופנהיים שם, משנה ברורה שם סק"כ).

בד

שאלה: האם מן שהחלים מקורונה חייב לברך ברכת הגומל?

תשובה:

- א. אלו שהיו מונשמים או שהגיעו לידי טיפול רפואי - חייבים לברך.
- ב. אנשים מבוגרים (60), וכן צעירים שיש להם בעיות רפואיות אחרות - חייבים לברך גם אם לא הגיעו לידי טיפול רפואי.
- ג. שאר האנשים - תלוי כל אחד לפי מצבו, ובכדי לצאת מספק יש להם לצאת על ידי אחר שבודאי מחויב.

ביאור: אנשים שהיו זקוקים לטיפול רפואי, וכן אלו שהיה מחוברים לחמצן וכדו', וכן מי שהוא חולה לב, או סוכר, או מחלה אחרת שיש בה חשש סכנה, וכן מבוגרים יותר מגיל ששים, ונדבקו בקורונה, הרי הם מוגדרים כ'חולה שיש בו סכנה'. ולכן חייבים לברך, כי אנו

בני אשכנז הולכים לאורו של הרמ"א (סי' ריט סעי' ח) שפסק שעל חולי כזה חייבים לברך ברכת הגומל.

אמנם כתב הט"ז (שם סק"ו), שגם אם נפל למשכב שלשה ימים חייב לברך, וביארו דבריו (ראה ברכת הבית פרק כז אות ג, וראה מש"כ בעניי בשו"ת שלמי הלוי סי' ג) שזאת אם היה מוטל במטה עקב חולשת החולי עי"ש. ורוב הפוסקים נקטו להלכה כדברי הט"ז (ראה בלוח ברכת הנהנין פי"ב סי"ב ובסדר ברכת הנהנין פי"ג אות טו להרב בעל התניא ז"ע, ערוך השלחן סעי' יא, כף החיים ס"ק מו, ועוד).

ולפי זה יש לחייב בברכת הגומל אפילו אנשים בריאים שנפלו למיטה שלשה ימים. ומה שאין נוהגין כן בשפעת (flu) רגילה וכדו', היינו כי הרפואה מצויה בזה, ורובא דרובא דאינשי מתרפאים משפעת בדרך הטבע, ובאופן כזה אין לברך (כך ענה הגאון בעל אגרות משה זצ"ל מובא במסורת משה ח"א או"ח הלכות ברכות אות קכו, וכן הביאו משמו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מובא בגליון עומק הפשט פרשת ואתחנן תש"פ), וצריך עיון אם ב'קורונה' יש לומר כן. ובשם הגרמ"ש קליין ראיתי (עיסורי מרדכי פרק ז הערה 98) שמכיון שאין תרופה לקורונה, אם נפל למשכב עם חום חייב לברך.

יש עוד מקום לצדד לחייב את כולם בברכת הגומל, לפי מה שכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' נט) שכל מי שהוא במציאות של סכנה חייב לברך גם אם לא אירעה שום סכנה. ולכן גם כהיום יורדי הים חייבין לברך, הגם שהספינה אינה כבימי חז"ל, כי סוף סוף הוא על הים והים הוא מקום סכנה בעצם. וכן הדבר בספינת אויר (מטוס - עראפלאן), כיון שהוא מקום סכנה בעצם, לא איכפת לן שעל ידי תחבולות הטעכנאלאגיי"א נתמעטה הסכנה, עי"ש באורך. ולפי זה, מכיון שמחלת הקורונה היא בעצם דבר מסוכן, ורבים נחלו ורח"ל מתו, ואין ידיעה ברורה בכלל כל התוצאות שלה, יש מקום לומר שכולם חייבים לברך. אך מכיון שזה מלתא דתמיהה, וגם רבים לא הגיעו לידי סכנה כלל ועיקר (ב"ה), על כן במקרים אלו יש לצאת על ידי אחר.

שאלה: אם אינו יכול לקבץ מנין לברכת 'הגומל', האם יכול להמתין עד שיוכלו ללכת לבית הכנסת ולברך אז?

תשובה: כן.

ביאור: הגם שאין לאחר ביותר את ברכת הגומל, שהרי נחלקו הראשונים עד כמה ימים יכול לאחר (ראה בבית יוסף או"ח סי' ריט לסעי' ו), אך מאחר והשולחן ערוך (שם) פסק שמעיקר הדין יכול לברך לעולם, כי החיוב של ברכת הגומל אינו פוקע לעולם (ראה שו"ת בצל החכמה חלק ה' סי' פח אות ב, הלכה ברורה - זילבר סי' ריט בבירור הלכה אות כה, ושלא כשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' ק' שהגביל את הברכה לשנה אחת) לכן יכול לברך גם לאחר זמן.

שלמי

ברכת הגומל

הלוי

לה

והגם שיש דעות בראשונים בענין זה, ויש מחמירים לומר 'ספק ברכות להקל' גם נגד פסק השולחן ערוך ובמקרה כזה יש להחמיר מלברך, אעפ"כ כיון שהמנהג הוא כדעת השולחן ערוך, אין אומרים בזה ספק ברכות להקל נגד המנהג (ראה ט"ז או"ח סי' מו סק"ז, כף החיים סי' רטו ס"ק לג, שדי חמד אסיפת דינים ברכות א, ס"ק יח אות ו), ודו"ק (ראה עוד שו"ת יביע אומר ח"ג סי' טז אות ז, סי' רכב אות ה ובהערות שם).

הלכות ברכות

שאלה: מו שבגלל הווירוס אינו יכול להריח, האם יכול לברך על בשמים?

תשובה: אינו יכול.

ביאור: בבית יוסף (סי' רצו, ה) הביא שהאורחות חיים (הל' הבדלה סי' ח) כתב בשם 'יש אומרים' שאפשר לברך גם כשאינו מריח, כי ראשו וגופו מתחזקים על ידי הרחת הבשמים, עיי"ש (ועיין עוד במגן אברהם שם סק"ה), אך בשולחן ערוך (שם, ושם במשנה ברורה סי"ק יא) פסק שאינו מברך על הבשמים, ולא הביא דעה זו כלל, ולכן אין לו לברך.

שאלה: מו שאיבד את חוש הטעם עקב הווירוס, האם יכול לברך על מאכלו?

תשובה: לכתחלה ישתדל לצאת על ידי אחר, ואם אי אפשר – יכול לברך.

ביאור: לגבי ברכה על המאכל יש שכתבו שיכול לברך כיון שיש לו הנאת מעיו (ראה פתחי הלכה פ"ד הע' 64). ברם לגבי מים מצינו בשולחן ערוך (סי' רד סעי' ז) שאם אין גרונו נהנה אינו מברך, לכך לכאורה גם כאן אינו יכול לברך. ראה גם קובץ צהר (ירושלים תש"ס) שם מובא שרבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הסתפק בדین זה.

כעת נחלקו הפוסקים בדین זה. יש אומרים שיש לברך (כן כתב במנחת אשר – קורונה תניינא סי' מג אות ב, עמ' קכט, גליון עיטורי מרדכי על עניני קורונה, בשם הגרמ"ש קליין, גליון וישמע משה פרשת עקב תש"פ בשם כמה מגדולי הרבנים), ויש אומרים שאין לברך (ראה בגליון עלים לתרופה פרשת פנחס תש"פ בשם הג"ר שמאי גרוס, ובגליון וישמע משה בשם הגר"ג נוסבוים), ויש אומרים שלכתחלה יצא על ידי אחר בכדי לצאת מחשש ספק חיוב ברכה (כן כתב הגרד"א מורגנשטרן בדרשת שבת הגדול תש"פ).

ולכן לענ"ד יש לעשות כדרך הממוצעת ולצאת על ידי אחר. אכן אם אין שם אחר יש להקל ולברך, מאחר שיש כמה צדדים שיכול לברך.
וראה עוד בדרך ארוכה (ס"ו) שהבאנו כמה וכמה בירורים ומקורות הנוגעים לשאלה זו, עי"ש ותרוה צמאונך.

כח

שאלה: האם יכולים להצטרף לזימון כשמקפידים שלא לאכול אחד ממאכלו של השני משום חשש סכנה.

תשובה: כשהוא חשש סכנה ממש – אין לצרף, אך כשמקפיד רק משום משנה זהירות יש להקל.

ביאור: לכאורה היה נראה להורות שאין לצרפם. ראה בשולחן ערוך (ס"ו קצו סעי' ג ונו"כ שם) ובמשנה ברורה (ס"ק ח-ט) שדין צירוף לזימון שייך רק באופן שכולם יכולים לאכול מלחם אחד, עי"ש ציורים שונים, וביותר ראה בכף החיים (ס"ק יג) שהביא בשם מהר"ם מרוטנברג לגבי הנזהר מלאכול משל חברו מחשש סכנה, שאין לצרף.

אמנם דין זה תלוי אם אינו אוכל רק משום חשש רחוק או משום חשש סכנה ממש (ראה ביאור הלכה ס"ו רצו ס"ב ד"ה אם).

כט

שאלה: האם יכול לברך 'ברכת האילנות' בשם ומלכות לאחר חודש ניסן?

תשובה: כן.

ביאור: מותר לברך 'ברכת האילנות' בשם ומלכות גם אחרי חודש ניסן, ובפרט בשנה זו שעדיין קר קצת והרבה אילנות אינם מלבלבים עדיין. ואף שיש שהורו שאין לברך לאחר חודש ניסן (ראה מה שהביא בזה בשדי חמד, אסיפות דינים – מערכת הברכות ס"ב ב אות א), אעפ"כ המשנה ברורה (ס"ו רכו סק"א) והערוך השולחן (סעי' א) פסקו שיברך, וכן הוא בחידושי הריטב"א (ר"ה דף יא, ב) וכן הם דברי הרבה מגדולי הפוסקים (ראה חיי אדם כלל סג ס"ב, שו"ת השיב משה ס"ו ח, שולחן הטהור ס"א, קיצור שולחן ערוך ס"ו ס"א ועוד).

ל

שאלה: האם יכול לברך 'ברכת האילנות' על עציץ שאינו נקוב?

תשובה: בשנה זו שהיא שעת הדחק – מותר.

ביאור: דנו הפוסקים לגבי לברך 'ברכת האילנות' על אילן כשהוא בעציץ שאינו נקוב. ואף

שלכתחילה אין לברך עליו, מכל מקום בשנה זו, מכיון שאנשים נמנעים מלצאת חוץ לביתם ללא צורך חיוני, על כן סידרו העסקנים שיסובכו ברחובות עיר אילנות בעציצים על גבי משאית, והורו הרבה מגדולי הפוסקים שמותר לברך עליהם, אף שאינו לכתחילה.

ונבאר הטעם: הנה בהלכות ברכות נוקטים שגם על פירות שגדלו בעציץ שאינו נקוב יש לברך את ברכתם הראויה להם, מכיון שהם גדלים כדרך שאר כל הפירות והירקות, וגם שאין ניכר בהם שום שינוי. ואף שהחיי אדם (כלל נא סי"ז) כתב להיפך, מכל מקום האחרונים הכריעו שלא כדעתו (ראה בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' רה ובהערות לסי' רד, שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' יב, הגרשז"א ז"ל הובא בספר וזאת הברכה בירורים סי' כד, ועוד), ולכן אף ברכת האילנות יכולים לברך עליהם.

אמנם מכיון שיש דעות בזה, ומאחר שספק ברכות להקל, על כן אין לסמוך על זה אם לא בשעת הדחק.

הלכות שבת

שאלה: האם מותר להשתמש בשבת ב'פיורע'לי' (purell, אלטגיל) וכדו', וכן ב'סבון נוזלי'?

תשובה: כן, אך אם הופך לקצף (foam) כשיוצא מהבקבוק – לא.

ביאור: מותר להשתמש בסבון נוזלי, וכן בשאר סוגי "ג'ל" נוזלי, כגון פיורע"ל וכדו', ואין בזה משום ממרח (שמירת שבת כהלכתה פי"ד סעי' יח, שו"ת יביע אומר סי' כד-כח, ועוד) משום שדומה לשמן רגיל (ראה שולחן ערוך או"ח סי' שכז ס"א).

אך סבון שבתוך הבקבוק הוא נוזלי וכשמוציאים אותו נעשה כמין קצף – אין להשתמש בו בשבת, משום איסור נולד. כי בתוך הבקבוק הוא חומר נוזלי וכשיוצא דרך השפופרת הופך להיות קצף.

ולכאורה היה מקום לדמות למה שדנו האחרונים על קצף ר'בועות' (bubbles) שנעשים על ידי סבון נוזלי רגיל, שדעת רוב הפוסקים להתיר (ראה שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג סי' יד, קצות השולחן סי' קמו, ובבדי השולחן ס"ק לב), ואף המחמירים החמירו רק לכתחלה ר'מהיות טוב' אך לא מעיקר הדין (ראה שו"ת ארץ צבי סי' ע, שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קיג) ולכאורה מדוע כאן יהיה שונה?

אכן לענ"ד אין הדבר כן, כי הטעם שהתירוהו שם משום שאינו בר קיימא וגם אינו מתכוין לכך, אלא זה נעשה ונוצר מאליו. אך כאן שכך היא צורת ההשתמשות, והוא מתכוין לכך, וגם הקצף בר קיימא ועומד ונמשך הרבה זמן עד שהופך לנוזל ונשפך כמים (כפי שהבחנתי בעצמי), דומה יותר ל'קצפת' שמניחים על גבי מאכלים (whipped cream), שבתוך הבקבוק הוא נוזל כמים, וכשמוציאים אותו דרך השפופרת נעשה קצף – שאסרוהו הפוסקים משום איסור נולד (ראה שמירת שבת כהלכתה פרק יא אות יד, מאור השבת סי' יג אות ט), ולכן

לענ"ד יש להחמיר גם כאן.

ואכן כך היא דעת כמה פוסקים שהתירו השתמשות בסכונ, אך כתבו שאם מכוינ לאותן בועות בודאי יש להמנע (ראה שו"ת שרגא המאיר חלק ז סי' מד אות ו, שמירת שבת כהלכתה פרק טז ס"ק פז, ועוד).

שאלה: האם מותר לצאת לרשות הרבים שאינה מעורבת במסיכה על פניו?

תשובה: כן.

ביאור: מותר לצאת במסכה על הפנים לרשות הרבים שאינה מעורבת ואין בכך חשש הוצאה, וכן אין חשש שמא יסירנה מעל פניו.

ביאור ההיתר בקצרה: מכיון שהולכין כך דרך לבישה², וגם הוא מלבוש להרבה בני אדם, וכן בדרך כלל אם הולכים ברחוב ורוצים להורידה לזמן מועט אין מורידים אותה לגמרי. וראה ב"דרך ארוכה" (סי' ב) שהארכתי בזה בס"ד.

שאלה: האם יכול לצאת עם פאספאר"ט וכדו' במקום שאין בו עירוב בשבת?

תשובה: לא, ולצורך מצוה יכול להוציאו כלאחר יד, אם אין אפשרות אחרת לצאת בלא זה.

ביאור: אין לצאת עם פאספאר"ט או כל כרטיס זיהוי אחר (רישיון נהיגה license וכדו') במקום שאין בו עירוב בשבת, הן מטעם חשש מוקצה והן משום איסור הוצאה.

אמנם במקרים אחרים יכול להוציא על ידי שיכניסו לתוך הכובע שלובש וכדו', ובכך נחשב טלטול כלאחר יד בכרמלית – על כל פנים כאשר הוא לצורך תפילה או דבר מצוה אחר, ולא לצורך טיול בעלמא. מכל מקום זאת דווקא אם אין דרך להנצל מהצורך להוציאה עמו לרשות הרבים, אבל בנידון דידן שאם הולכין במסיכה אין צורך בטלטול התעודת זהות, הרי יש דרך להנצל מלהזדקק להיתר זה, וכמו שנתבאר בארוכה בס"ד בתשובה (נדפס כאן ב"דרך ארוכה" סי' ג).

ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קטנה קאמפער ומעט עשב מייענטע". וכן הביא זה **בביאור הלכה** (סי' תקנד סעי' ו) בשם ספר **פתחי עולם** שהביא את דברי הצמח צדק.

ב. שבזמן זה על פי המלצת הרופאים יש ללכת עם מסכה על הפנים לכסות האף והפה. וראה מה שכבר כתב בשו"ת **צמח צדק** (לובאוויטש, או"ח סי' קצ): "ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעף ח"ו, יש ליעצו ולהזהירו שלא ילך מפתח

שאלה: האם מותר למדוד חום בשבת רק כדי להרגיע את נפשו?

תשובה: כן.

ביאור: בתחילת התפשטות הנגיף נשאלתי בבית ההוראה על ידי אדם מבוגר (65) שחלה בנגיף הקורונה, שמאחר שהוא מודד את החום שלו כל שעה בערך, שאלתו בפיו – האם מותר לו למדוד בשבת. לשאלתי מהי סיבת המדידה, השיב, שכל פעם שהוא רואה שחומו אינו עולה או שיררד מעט, זה מרגיע אותו.

הנה במקרה כזה רשאי למדוד בשבת, כיון שהוא ליישב דעתו של חולה, שבהרבה מקרים מותר לעשות מלאכות או איסורים דאורייתא לצורך זה (על פי גמרא שבת קכח, ב, ראה ביאור הלכה שם סעי' י ד"ה ורופא, ערוך השלחן סי' שו סעי' כ, שמירת שבת כהלכתה פרק לב ס"ק פב, ועוד).

שאלה: האם מותר להתקשר לחולה בחג כשישנו ספק או ספק ספיקא של פיקוח נפש אם לא יתקשר?

תשובה: כן.

ביאור: זה פשוט ומבואר בגמרא (יומא פה, א, וב) ובשולחן ערוך (סי' שכט סעי' ג), שמחללין שבת על ספק ואפילו על ספק ספיקא, ע"ש.

ולכן פשוט וברור שמכיון שלדאבוננו אין מניחים כעת להכנס לבתי החולים, על כן אם יש דרך להתקשר לחולה או לעובדי בתי החולים, ושזה יועיל לרפואתו [שזו אכן המציאות כידוע, שחלק גדול מהרפואה הוא על ידי הדיבור והעידוד מבני המשפחה], בודאי יש לעשות כן, ואין זה היתר גרידא אלא חיוב, כפי שמבואר היטב בדברי הפוסקים.

וזה לשון הרמב"ם (שבת פ"ג ה"ב): "כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים ולא על ידי נשים, כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה וכו'", ע"כ (הובאו דבריו בט"ז סי' שכח סק"ה ומשנה ברורה ס"ק לז, ועיין מש"כ בשולחן ערוך הרב סעי' יג בזה).

שאלה: האם מותר להתחבר בשבת למערכת שידור חי (סקי"פ או זוי"ם וכדו'), עבור חולה המורדם בבית חולים, כאשר ספק אם החולה שומע דיבורו, ויתכן שיועיל לרפואתו?

תשובה: גם אם זה רק ספק שמועיל לרפואתו – מותר.

ביאור: נשאלתי (בתחילת חודש תמוז תש"פ) מאחד שאמו חולה ל"ע ומוטלת בבית חולים כבר

שלשה חדשים לערך, ולאחרונה ענתה למשפחה דרך 'שידור חי' (ויד), והרופאים אומרים שבכל פעם שהמשפחה מדברים אתה דרך המחשב, הם רואים שינוי לטובה במקצת עכ"פ. ושאלתו בפיו, האם מותר לו לעשות כן בשבת מאחר שאינו ברור שזה מועיל לרפואתה.

השבתי לו שמותר, שהרי כתב הר"ן (שבת פ"ד) שמותר לחלל שבת גם בדבר שהוא רק ספק רפואה, והעתיקו הפוסקים דבריו להלכה (ראה שולחן ערוך הרב סי' שכח סעי' ב, וט"ז סק"ה, ובקונטרס אחרון להרב ז"ל בס"י שו"ק"א). ולכן מותר לעשות כן אפילו אם אין זה ברור שמועיל לרפואתה, אף שהדבר כרוך בחילול שבת, כי זה עכ"פ ספק רפואה. ההיתר הוא דווקא כשיש אומדנא על פי סברת הרופאים או המומחים שדבר זה יכול להועיל (ראה דעת תורה ריש סי' שכח, ושמירת שבת כהלכתה פרק מ סעי' לו), ובנידון דידן אכן כך ראוי לעשות, מאחר שהדבר ידוע שזה מועיל הרבה.

שאלה: האם מותר להתקשר לחולה בשבת ויום טוב בכדי להתפלל עמו תפלת שבת ויום טוב ולהחזיק רוחו?

תשובה: מותר.

ביאור: נשאלתי מאחד שאביו חולה בנגיף הקורונה, מלבד מה שהוא חולה גם בימחלה הידועה ל"ע, ונמצא הוא בחג הפסח בכית החולים ובכל יום הוא מתפלל עם אביו בטלפון, וכן מתקשר אליו כמה פעמים ביום כדי לשוחח עמו, ואף אביו מתקשר אליו. ושאלתו, האם מותר לו להתקשר לאביו בחג היות ויש בזה יתובא דעתא דחולה, וגם שבלא זה אין אביו יכול להתפלל ל"ע.

והשבתי לו, שפשוט שיתקשר לאביו בעצם החג להתפלל עמו ולשאול בשלומו, כמה פעמים במשך היום. עיקר הטעם הוא משום שיש בכך ישוב דעת החולה, וכמו שהבאנו כבר לעיל שלפעמים התירו איסורי תורה עבור זה [והיינו גם אם זה אינו מועיל ממש לרפואתו, וכל שכן כשמועיל באמת לרפואתו, שבודאי חייב לחלל שבת].

גם יקח עמו את הטלפון הסלולארי בכיסו שמה יתקשר אליו אביו, ואף שלכתחלה כתבו הפוסקים שגם טלטול מוקצה לצורך חולה צריך להיות בשינוי אם אפשר (ראה פרי מגדים סי' שכח אשל ס"ק טו, הובאו דבריו במשנה ברורה שם ס"ק נח, ועיין שער הציון ס"ק לד), אך הפוסקים נקטו שדין טלפון הרי הוא כדין כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו ואינו בכלל מוקצה (ראה שמירת שבת כהלכתה פרק כח אות לד). ואף שבזמנים אחרים הדבר מעורר תמיהה לטלטל טלפון סלולארי בשבת (ראה שבות יצחק, יצירת זרם, פ"ו אות ג בשם הגריש"א זצ"ל), ויש שחששו בזה מעיקר הדין או על כל פנים משום פירצה בקדושת שבת (ראה אורחות שבת ח"ב פרק יט הערה סה, בשם הג"ר שמואל אויערבאך זצ"ל), מכל מקום פשוט שבמקום צורך כגון זה יודו כולם שמותר לטלטלו.

(אחר החג התקשר השואל וסיפר שאביו שאלו מי התיר לו זאת, ומשלא נענה אמר לו שהרגיש כל כך נפול ברוחו שאינו יכול להתפלל, ומרוב יסורים כמעט שקץ בחייו. משראה שבנו התקשר נתמלא חיות ורגש, וזה ממש הציל אותו שיוכל להתפלל כראוי).

שאלה: אנשים ששערות ראשם (פאות וזקן וכדו') מתחילות לנשור עקב הווירוס, האם מותרים לגעת בפיאות והזקן בשבת או לא?

תשובה: מותר.

ביאור: לאחרונה קורה אצל כמה מחולי הקורונה שהחלימו לפני תקופה [לפני כששה עד שנים עשר שבועות] ששערותיהם מתחילות לנשור, ונפשם בשאלתם, האם מותרים הם להכניס ידיהם לתוך הזקן או הפאות וכדו', כי זה כפסיק רישא מאחר שבוודאי ינשרו שערות. [אגב, לפי בירור שביררתי אצל רופא, מציאות זו אינה דוקא אצל חולי קורונה, אלא כך עלול לקרות לאנשים שהיה להם חום גבוה לזמן ממושך, בצירוף איזו טראומ"א או צער אחר ומיחוישים בגוף].

אמנם כפי מה שביררתי בס"ד, שערות אלו כבר אינן יונקות מגוף האדם, אלא הן בעצם תלושות, ורק מונחות בתוך החור בגוף האדם, ולכן אף אם ינשרו שערות אין במעשיו פסיק רישא של מלאכת גוזז.

וגם אם נאמר שזו רק השערה ואין זה דבר ברור שבכל פעם הוא כך, אלא לפעמים הן תלושות ולפעמים רק נחלשו ועקב הפספוס נעקרות השערות ממקורן, אעפ"כ יש לומר שמותר. שברמ"א (או"ח סי' שג סכ"ז) התיר לסתם אנשים לפספס שערות ראשם ביד, כי אינו פסיק רישא. אך אם הוא פסיק רישא כתבו הפוסקים שאסור (ראה שם במגן אברהם סי"ק כג, ביאור הלכה ד"ה לחוף ולפספס ביד, ושאר נו"כ), והגם שלכאורה הוא 'פסיק רישא דלא ניחא ליה', עם זאת כתב בשער הציון (סי"ק עד) בשם הריב"ש (סי' שצד) שכיון ש'ניחא ליה' בהפרדת השערות, וזה אינו אפשרי בלא השרתן, לכן נחשב 'פסיק רישא דניחא ליה', עי"ש.

ובאמת בנידון דידן קל יותר, כי מלבד מה שיתכן שאינו פסיק רישא כלל כי השערות תלושות, גם אם נאמר שאינן תלושות אעפ"כ מותר, כי הוא רק איסור דרבנן, שהרי תולש את השערה ביד ולא בכלי, והתירו הפוסקים ספק פסיק רישא באיסור דרבנן¹ (עי' ט"ז סי' שיד סי"ק ג, שולחן ערוך הרב סעי' ד, משנה ברורה סי"ק טז, וביאור הלכה ד"ה ולכן יש ליהדר).

ועוד יש לצרף מה שדנו הפוסקים בעיקר איסור גוזז, אם הוא מלאכה הצריכה לגופה או לא, ראה בביאור הלכה (סי' שמ ס"א ד"ה וחייב וכו') שהאריך בזה, והיוצא מדבריו שאם עושה כן שלא בכדי להתנאות וליפות את עצמו (כגון לצורך טבילה וכדו') הרי זה בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולפי זה גם בנידון דידן אינו בגדר צריכה לגופה, וקל יותר, ודו"ק.

¹ דרבנן, היינו כי בזה מדובר שם, אך מתוך דברי הביאור הלכה הנ"ל שהביא ראיות ליסוד דברי הט"ז, משמע שסובר כן גם בדאורייתא. ויש בזה אריכות בדברי האחרונים ולא עת האסף פה.

ג. הפוסקים האריכו בעיקר הנידון אם התירו "ספק פסיק רישא" [או בלשון אחר "פסיק רישא דלשעבר"] רק בדרבנן או אפילו באיסור דאורייתא. הגם שהט"ז הנ"ל כותב מפורש להיתר באיסור

תפילות שבת

לט

שאלה: המתפלל ביחידות בליל שבת כיצד יאמר 'ברכו'?

תשובה: יאמר את המשך דברי הזוהר אחר 'כגוונא'.

ביאור: המתפלל ביחידות תפילת ליל שבת קודש יאמר אחרי 'כגוונא' את המשך דברי הזוהר הקדוש שנדפס בכמה סידורים, ובכך יאמר 'ברכו' המוזכר שם בדברי הזוהר הקדוש.

גם מי שמתפלל במשך השנה בנוסח אשכנז, יכול לומר בעת זו דברי הזוהר הקדוש כדי להרוויח כנ"ל (ראה בסידור הרב בעל התניא, קובץ צפונות גליין טז עמוד קא).

מ

שאלה: המתפללים במנין שאינו קבוע, האם יכולים לומר ברכת 'מעין שבע'? ומה הדין ביחיד המתפלל בביתו?

תשובה: גם במנין שאינו קבוע אפשר לאומרה, אבל היחיד בביתו יאמר רק תפילת 'מגן אבות'.

ביאור: כתב בשולחן ערוך (סי' רסח סעי' י) כי אין לומר ברכת 'מעין שבע' בתפילת ליל שבת קודש במנין שאינו קבוע כגון בית חתנים ואבלים. אמנם במקרה שהמנין קבוע לכמה ימים, כמו שהיה נהוג מלפנים בירידים, אומרים ברכת מעין שבע (כן כתב הט"ז שם סק"ח). ויש אומרים שצריך דוקא שיהא שם ספר תורה (אליה רבה ס"ק יט הובא במשנ"ב ס"ק כד), ובשולחן ערוך הרב (סעי' טו) לא הצריך ספר תורה.

אמנם המקובלים כתבו (ראה משמרת שלום לכ"ק מהר"ש מקודינב וצ"ל, כף החיים סי' רסח סק"ג, ועוד) שיש לאומרה בכל ענין, וגם בשולחן ערוך הרב (הנ"ל) כתב שבמקום שנהגו לאומרה אף

במנין שהוא באקראי בעלמא – אין למחות בידם (כיון שלא נזכר דבר זה בגמרא ובדברי הגאונים), עכ"ל.

ויחיד בביתו יכול לאומרה בלי פתיחה וחתימה (רמ"א שם סעי' ח), דהיינו רק את תפילת 'מגן אבות' (שולחן ערוך הרב שם סעי' יג).

שאלה: האם המתפלל ביחידות יקרא את כל הפרשה מתוך החומש?

תשובה: אין צריך.

ביאור: יש אומרים שיקרא לעצמו את הפרשה (קצות השולחן סי' כה סעי' יד, ליקוטי מהרי"ח סדר קריאת התורה בחול, משמרת שלום סי' יג סעי' ב, רב פעלים יו"ד סי' נב, מנהגי מהרי"ץ דושינסקיא קריאת התורה אות יז). אך כמה פוסקים חולקים, וסוברים שאין שום חיוב, כי ננקט להלכה שעיקר קריאת התורה הוא 'חובת הציבור' ולא 'חובת היחיד' (ראה לקט ישר מהדורות מכון ירושלים עמוד נג, יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לא אות ג, אשי ישראל תשובת הג"ר חיים קניבסקי אות שה).

שאלה: האם המתפלל ביחידות צריך לקרוא את ההפטרה?

תשובה: אין צריך, ואם רוצה יקרא בלי הברכות.

ביאור: דנו הפוסקים האם המתפלל ביחידות צריך לקרוא את ההפטרה. שבלשון הרמ"א (סי' רפד ס"א) מבואר בשם הרמב"ן (מיוחסות סי' קצט) שהיא חובת הציבור, ויתכן שגם לדעת הסוברים שקריאת התורה היא חובת יחיד וצריך לקרוא לעצמו את הפרשה, לגבי ההפטרה קל יותר ולכל הדעות אין צריך לקרות, וכמו שכתב התורת שבת (סי' רפד סק"ב).

אך בכל אופן הקורא אותה בלא ברכותיה לא הפסיד, וכלשון הרמ"א (שם) שבלי הברכות "שרי" לקרות ההפטרה [ולא כתב שיש חיוב].

מי שלא שמע קריאת התורה בשבת, יש לו להשלים ולברך מאה ברכות, מאחר שנחסרו לו כמה ברכות ועניית אמן. שדוד המלך ע"ה תיקן לברך מאה ברכות בכל יום. ויש להיזהר בזה בפרט בתקופה זו, וכפי שכתב הטור (סי' מו) גודל הסגולה בזה לעצור מגיפה, עי"ש.

שאלה: האם המתפלל ביחידות אומר 'יקום פורקן' או 'מי שבירך'?

תשובה: את ה'יקום פורקן' הראשון יאמר אך את השני לא יאמר, וגם את ה'מי שבירך' לא יאמר.

ביאור: במשנה ברורה (סי' קא ס"ק יט) כתב שאין לומר את שני ה'יקום פורקן', מכיון שהוא בלשון ארמי ואין מתפללים ביחידות בלשון ארמי (כמבואר בגמרא שבת יב, ב וסוטה לג, א. ראה לעיל שאלה יט לגבי בריך שמיה), וצייץ לדברי האור זרוע (הל' שבת סי' ג) עי"ש, וכן כתב הראב"ד (תמים דעים סי' קפד).

אך דעת הרבה פוסקים שיחיד יכול לומר את ה'יקום פורקן' הראשון, אך לא את השני, כיון שמברכין בו את 'כל קהלא קדישא הדין' וזה לא שייך ביחיד. ומטעם זה גם אין לו לומר 'מי שבירך' (מקור חיים לחוות יאיר סי' פו קיצור הלכות סי'ו, סידור הרב בעל התניא, שערי אפרים שער י סעי' כו ועוד). ומצד שאין להתפלל בלשון ארמי ביחיד לא חששו פוסקים אלו, כי סוברים שאין זו 'תפלה' אלא 'ברכה', כמו שכתבו כמה פוסקים (ראה לבוש סי' רפד ס"ז, ובשולחן ערוך הרב שם סעי' יד).

שאלה: ציבור שאין להם ספר תורה, וכן יחיד בביתו, האם מברכין ברכת החודש?

תשובה: כן.

ביאור: כתב המגן אברהם (סי' תיו סק"א) שמנהג קדמונים הוא לברך את החודש בשבת שלפני ראש חודש, והובא בדברי הראשונים (יראים סי' רנט, אור זרוע הלכות ראש חודש סי' תנב, אבודרהם סדר ראש חודש ד"ה שבת), אך אינו כקידוש החודש, כי עיקרה נועד רק בכדי להודיע לעם מתי הוא ראש חודש בכדי שיזהרו בכל דיניהם, עי"ש (דבריו הובאו במשנה ברורה שם סק"א).

ולכן כתבו הפוסקים שיכול לברך את החודש גם בלי ספר תורה, ואפילו ביחידות (ראה שו"ת נשמת שבת ח"ב סי' שח, ובספר תפלה כהלכתה פרק כב ה' ב').

שאלה: האם אפשר לומר 'אנעים זמירות' אחר תפילת מוסף כשאין ארון קודש? וכשמתפלל ביחידות?

תשובה: כשאין ארון הקודש אפשר לומר 'אנעים זמירות', אבל המתפלל ביחידות לא יאמר זאת.

ביאור: יכולים לומר 'אנעים זמירות' גם כשהציבור מתפללים במקום שאין ארון קודש, אף

על פי שנוהגים לפתוח את ארון הקודש, כמו שכתב הלבוש (סי' קלג). עם זאת, העצה היא שלאחר גמר קריאת התורה יניחו את ספר התורה על השולחן ויכסוהו בטלית, ובהגיעם ל'אנעים זמירות' יסירו את הטלית.

כשמתפלל ביחידות אין לומר 'אנעים זמירות' (ראה בספר קיצור השל"ה דף קמא, שו"ת שבט הקהתי ח"ס סי' סב. וראה גם בשו"ת רעק"א הוצאות מכון המאור ח"ד סי' עא בתקנת בנו הגר"ש איגר ז"ל).

שאלה: האם כשמתפלל ביחידות אומר במנחה 'ואני תפילתי'?

תשובה: כן.

ביאור: בתפלת מנחה לשבת לפני שמונה עשרה, נוהגים לומר את הפסוק (תהלים סט, יד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון'. בטור (סי' רצב) כתב הטעם לאמירת 'ואני תפילתי', שאומרים לקדוש ברוך הוא, שאף על פי ששתינו שיכר, עם כל זה – 'ואני תפילתי'. ברם, בב"ח (שם סק"א) כתב, שהטעם לאמירתו הוא משום שבשבת ניתנה התורה ואז הוא עת רצון, לכך קודם שקוראים בתורה אומרים בעת רצון, שאפילו שאכלנו ושתינו עם כל זה – 'ואני תפילתי'. ובמגן אברהם (סק"א) ופרישה (סק"א) כתבו הטעם, שכיון שבשבת "הכל מודים דבעינן נמי לכם", לכן שייך לומר שאף על פי ששתינו עם כל זה – 'ואני תפילתי'.

לפי זה כתב בפרי מגדים (אשל אברהם שם), שאם הטעם לאמירתו הוא משום ששתינו וכו', אין זה שייך דוקא לספר תורה וכנ"ל, ואף ביחידות אומרו. וכן כתב במחצית השקל, שאם הטעם הוא כדעת הב"ח אין לאומרו אם מתפלל ביחידות, ואם הטעם הוא כדעת המגן אברהם והפרישה – אזי יש לאומרו בכל אופן.

לכך כתבו הפוסקים (מטה יהודה סי' רצב אות ב, משנה ברורה שם סק"ב, ערוך השולחן סעי' א) שגם אם אין לו ספר תורה יכול לאומרו, ואפילו אם מתפלל ביחידות. וכן על פי קבלה יש לאומרו, כמובא בשערי תשובה (סי' רצב סק"ב) בשם שלמי ציבור (שלמי חגיגה ס"ד) בשם רבי חיים ויטל זי"ע, וסיים שם ב'שלמי ציבור' ש"מנהגן (- לאומרו גם ביחיד ובלי ספר תורה) תורה על פי סוד הדבר, וגם על פי פשט", ע"כ.

הלכות יום טוב

מח

שאלה: האם מועיל עירוב תבשילין כשמקפיד שלא להכניס אורחים מחשש סכנה?

תשובה: כן.

ביאור: בשנה זו (תש"פ) מי שרוצה להכין מיום טוב של פסח או שבועות לשבת צריך לעשות עירוב תבשילין (בחו"ל בפסח ושבועות, ובחג השבועות גם בארץ ישראל). ונתעוררה שאלה, האם יועיל עירוב תבשילין במצב בו אנו מצויים, כיון שעירוב התבשילין מועיל בצירוף הטעם של 'הואיל אי מקלעי אורחים', והרי הרבה אנשים (בפרט מבוגרים וחולים וכדו') אינם מכניסים אורחים לביתם? אכן נראה שיותר, כי כבר כתב הפרי מגדים (סי' תקג משבצות זהב סק"ב) שאומרים 'הואיל' גם אם נמנע מאורחים לבוא, כגון שהמושל אסר על אורחים להיכנס לעיר, עי"ש (והארכתי בזה בתשובה ב"דרך ארוכה" סימן ד, עי"ש).

ולפי האמת גם בלאו הכי יש להתיר, כי שייך להאכיל את האורחים באופנים אחרים גם מבלי להכניסם לביתו.

מט

שאלה: האם יש להזכיר נשמות (תפלת 'יזכר') ביחידות?

תשובה: כן.

ביאור: כתבו האחרונים שמותר לומר 'הזכרת נשמות' ביחידות, לכן אלו המתפללים בביתם יאמרוהו כרגיל (כן כתב בגשר החיים פ"א סי' לב אות א), והטעם כתבו האחרונים, שאינו בכלל 'דברים שבקדושה' שצריכין עשרה (כן כתב בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' נג בשם שו"ת דודאי השדה סי' יב).

שאלה: האם המתפלל ביחידות מזכיר 'מוריד הטל' במוסף ביום ראשון של חג הפסח?

תשובה: כן.

ביאור: נחלקו הפוסקים אם מותר להתחיל ביחידות בהזכרת 'מוריד הטל' במוסף יום ראשון של פסח, לפני הכרזת השמש (ראה שולחן ערוך סי' קיד סעי' א-ב, ורמ"א שם סעי' ג, ומשנה ברורה שם סק"ג וס"ק טו). ונוקטים להלכה שמותר לאומרו כרגיל במוסף (במשנה ברורה שם ס"ק טו כתב שלדעת הרמ"א אין אומרים, אכן לדעת השולחן ערוך וכפי שאנו נוהגים כיום - יחיד אומר).

וגם בלא זה מותר, שהרי יש מנינים לרוב (או בחצרות ומרפסות וכדו', או בבתי כנסיות באופנים של משנה זהירות שלא להסתכן וכדו'), והרי שיש 'הכרזת השמש', ועל כן לכל הדעות מותר.

הלכות פסח

שאלה: מי שבשל המצב אינו מקפיד בשנה זו על חומרא מסוימת שנהג בה כל השנים, האם צריך לעשות 'התרת נדרים'?

תשובה: לא.

ביאור: לכל אחד יש כמה חומרות והנהגות שקיבל במשפחתו לנהוג בהן בימי חג הפסח, איש איש לבית אבותיו, וחלילה להקל בהן כי מנהגי ישראל קודש הם. אמנם בשעה כזו שכורח המציאות מכביד מאוד על ההכנות בבית לחג הפסח, ושינוי העתים מקשה על קיום חלק מהמנהגים והחומרות הנהוגות זה דור דור, לכן יש מקום לוותר בשנה זו לפי שעה על מנהג או חומרא מסוימת (על פי שאלת רב), והעושה כן אינו צריך לערוך 'התרת נדרים' על מנהגו, ונבאר.

כתב הדגול מרבכה (יו"ד סי' ריד ד"ה כשלא), שבאופן כזה יש לומר שמלכתחילה לא קיבל את המנהג כלפי מצב כזה, וגם הרי אין דעתו להפסיק ממנהגו, אלא רק לתקופה זו מפסיק. ואף שהש"ך (שם סק"כ) ועוד, סוברים שאין נפקותא בזה ובכל אופן צריכים התרת נדרים (ראה פרי חדש או"ח סו"ס תע, חיי אדם כלל קכו סי' ח וכלל קלב סכ"ח), וכן המשנה ברורה (בשער הציון סי' תקפא ס"ק לג) סמך על דברי הדגול מרבכה רק בשעת הדחק, עם זאת הרבה אחרונים סמכו על דברי הדגול מרבכה לכתחילה. הלא הם, השואל ומשיב (בידות נדרים, יד שאל שם סק"א במהדו"ב), ערוך השלחן (שם סעי' ג), שו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' ג) ועוד. ובפרט שהדגול מרבכה הוכיח כן במגן אברהם (סי' תקפא ס"ק יב), עי"ש, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לא אות ב) כתב 'כזה אנו מורים בכל יום, וכן כתב בתשובות והנהגות (ח"ד סי' רז) ש'דבריו נתקבלו אצל בעלי הוראה'.

ולכן בתקופה זו, מי שמוכרח לוותר על הידור או מנהג, אין צריך התרת נדרים.

שאלה: הבודק חמוץ בביתו לבדו, האם יחביא קודם לכן את פתיתי החמוץ?

תשובה: כן.

ביאור: יש שנהגו גם לכתחלה שהבודק עצמו מצניע את פתיתי החמוץ (כך נהגו כ"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זצ"ל כמובא בהגדה של פסח 'דברי יואל' אות קח, והגאון הסטייפלער זצ"ל כמובא באורחות רבינו פסח אות ה).

והגם שיש פוסקים שסוברים שבזמנינו שמכבדים ומנקים את הבית ביותר, הנחת הפתיתים אינה רק מנהג אלא יש לה גם יסוד מצד הדין (ראה שער הציון סי' תלב ס"ק יב שהביא דברי הפתחי תשובה בשם עמק הלכה או"ח סי' קכח שכתב כן), אף על פי כן יש לומר שסמכו על מה שכתבו הפוסקים שעיקר הבדיקה היא לוודא שכיבדו וניקו הכל כהוגן (ראה שערי תשובה סי' תלג אות ב, ומה שכתב על דבריו בדעת תורה למהרש"ם שם אות ב, ועיין עוד בשו"ת קנין תורה ח"ב סי' קכב), ולכן גם בזמנינו אין הנחת הפתיתים נצרכת מצד הדין, רק מפני המנהג.

ואמרו משמו של הגאון מטשעביץ זצ"ל (בספר כמוצא שלל רב, חג הפסח), שנשאל בילדותו על כך – מה שייך ענין של בדיקה במה שהאדם עצמו מניח לחפש אחריו? והשיב, שבגמרא (פסחים ז, ב) נלמד דין בדיקת חמוץ מהמעשה של הטמנת הגביע באמתחת בנימין, שכתוב בפרשת מקץ (בראשית מד יב) "ויחפש, בגדול החל ובקטן כלה, וימצא הגביע באמתחת בנימין". והקשה המהרש"א, שכבר בפרשת ויצא נאמר (בראשית לא לה) "ויחפש ולא מצא את התרפים", והרי פסוק זה מוקדם בתורה מהפסוק במעשה הטמנת הגביע באמתחת בנימין, ולמה לא נלמד משם? ותירץ הגאון ז"ל, שבפרשת ויצא הרי לא הוא עצמו הכניס את התרפים, על כן לענין בדיקת חמוץ למדו דוקא מהפסוק שבפרשת מקץ, שמשרתו של יוסף הוא הכניס הגביע והוא גם חיפש אחריו, ואף על פי כן קראה זאת התורה בלשונות 'חיפוש' ו'מציאה', אשר מכך נלמד שגם באופן זה נחשב לבדיקה, ודר"ק (וכעין זה כתב בספר מרא דשמעתתא להגה"צ רבי משה אריה פריינד זצ"ל הערה קפו, עי"ש).

שאלה: בכור שצריך להתענות בערב פסח, האם יכול להיפטר מכך על ידי שישמע בטלפון סיום מסכת של חבירו?

תשובה: כן.

ביאור: בכור שצריך להתענות בערב פסח ולא הספיק לסיים מסכת לקראת ערב פסח, עליו להתענות (שולחן ערוך סי' תע סע"א). ואם קשה לו להתענות יועיל שישמע סיום מאחר, ואם גם זה אינו מתאפשר לו, יכול לשמוע גם דרך הטלפון. אף שהיתר זה הוא רק בשעת הדחק, מכל מקום ערב פסח של שנה זו נחשב לשעת הדחק.

שאלה: אם הרשויות אוסרות לערוך שריפת חמץ ברחוב, מה יעשה?

תשובה: יפרר את החמץ בתוך שקית ניילון וישליך אותו בבית הכסא.

ביאור: יש מקומות שאסרו הרשויות לעשות בשנה זו שריפת חמץ, ובבית אין לעשות שריפה הואיל והדבר כרוך בסכנה. לכן יש לנהוג כמו עיקר דין הגמרא (פסחים כא, א) וכדעת חכמים שכמותה נפסק (שולחן ערוך סי' תמה סעי' א) שסוברים ש'השבתתו בכל דבר', לכן מפררו וזורה לרוח ודיו. והיינו, שיכניס את הפירורים לתוך שקית ניילון ויפררם בתוך השקית, כדי שהפירורים לא יתפזרו בביתו, ואחר כך ישליכם בבית הכסא.

שאלה: המתפלל ערבית בביתו בליל ראשון של פסח, האם יכול לומר הלל בברכה?

תשובה: כן, ברם הנוהגים כדעת הגר"א לא יאמרו.

ביאור: מנהג החסידים ועדות המזרח לומר הלל בתפילת ערבית בליל ראשון של פסח, ונחלקו הפוסקים אם מי שאומרה ביחידות בביתו, יברך עליו או לא. למעשה נראה לענ"ד שיכולים לברך (כן כתב בכרכי יוסף סי' תפ"ז סק"ח והביא כן בשם הרמ"ע מפאנו ורבי נחמן פואה, וראה עוד בכף החיים ס"ק לח-לט, ובאורחות חיים סק"ז בשם ספר מאורי אורי, וכן משמע בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' צ שהעיד כן על רבו שאמר כן בברכה וביחידות, ע"ש).

ברם בשו"ת בית יהודה (ח"ב סי' לד) הורה שלא לאומרו בברכה, וכן אמר לי מו"ר הג"ר שמעון יצחק שלזינגר שליט"א דומ"ץ העדה החרדית, מקל וחומר מהלל בראש חודש שנחלקו אם יחיד יאמרו בברכה. ואף שנוהגים לברך, אך 'הבו דלא לוסיף' שגם בהלל זה יברך באופן זה. אמנם רוב הפוסקים התירו לברך כנ"ל, לכן החסידים ובני עדות המזרח יכולים לאומרו בברכה.

מאידך, הנוהגים על פי הגר"א מסתבר שלא יברכו, כי לדעת הגר"א (ביאור הגר"א סי' תרעא ס"ק כא, וסי' תפז) דינו של הלל זה כמו קידוש בבית הכנסת, ולפי זה אי אפשר לאומרו ביחידות (ראה מועדים וזמנים ח"ז סי' קעט).

שאלה: מי שעורך את הסדר ביחידות, האם צריך לנהוג בכל המנהגים שעושים כדי שישאלו התינוקות וכדו'?

תשובה: כן.

ביאור: כל הסימנים ומנהגים שעושים בשעת הסדר, יעשה אותם גם מי שעורך את הסדר ביחידות – ואפילו דברים שעושים כדי שישאלו התינוקות וכדו' (ראה שולחן ערוך הרב סי' תעג סעי' טו לגבי כרפס).

ובכף החיים (סי' תעג ס"ק קכז) כתב שאף יאמר את ההגדה בקול רם, כמו שכתב בשו"ת מהרש"ל (סי' פח).

שאלה: מי שאין בניו עמו, כיצד יקיים מצות סיפור יציאת מצרים?

תשובה: אשתו תשאל אותו, ואם אוכל לבדו ישאל את עצמו.

ביאור: בגמרא (פסחים קטז, א) מבואר, שמי שאין לו בן אשתו שואלתו, ומי שעורך את הסדר ביחידות ממש – הוא שואל את עצמו ועונה, ובכך מקיים מצות סיפור יציאת מצרים. ואדרבה, בשבלי הלקט (סי' ריח) מבואר ש'מה נשתנה' נתקן דוקא עבור היחיד.

בלשון השולחן ערוך הרב (סעי' מ) משמע שסיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה הוא מדאורייתא גם כששואל את עצמו, וכידוע שכן היא דעת הגר"ח מבריסק (סטנסיל סי' מ). ויש אומרים שכאשר שואל בינו לבין עצמו הוא רק מדרבנן, ויש לעיין בזה (ראה חידושי הגר"ח פ' פערלא על ספר המצוות לרס"ג עשה קכ בביאור דברי הרא"ש כלל ד סי' ב).

שאלה: האם אפשר לצאת ידי חובת סיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה, על ידי שליחת מכתבים קודם הפסח ויקראו הבנים את מכתב התשובה בליל הסדר?

תשובה: לא.

ביאור: יש שהורו שיוצאים בזה, אך לענ"ד פשוט שאין יוצאים, אם כי זה דבר יפה ונחמד. ואעתיק כאן מה שהשבתי בזה בתשובה לת"ח אחד:

"לענ"ד פשוט יותר מביעותא בכותחא שלא שייך שאלה או תשובה ככהאי גוונא, ואף שהדברים פשוטים מאוד אפרש שיחתי:

א. הרי מפורש שאין יוצאים ידי חובת סיפור יציאת מצרים לפני ליל החג – "יכול מבעוד יום, תלמוד לומר וכו', אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", וכיון שסיפור יציאת מצרים הוא בדרך שאלה ותשובה, הרי גם השאלה היא חלק מהמצוה, כי כך היא צורת המצוה – בדרך שאלה ותשובה, ולכן שאלה מבעוד יום אינה בכלל המצוה.

ב. לפי הנ"ל מובן, שגם חלק ה'תשובה' של מצות סיפור יציאת מצרים אינו שייך בדרך זו, שהרי הכל צריך להיות דוקא בשעת הסדר, שיש מצה ומרור וכו'.

ג. אילו היתה מועילה עצה זו, היו הפוסקים מעוררים על כך שמי שאין בנו סמוך על שולחנו יעשה כן על ידי שליחת מכתב, והרי בגמרא (פסחים קטו, א) דנו במפורש במי שיושב לבד, או מי שאשתו עמו שאשתו שואלתו, וכו', ומכך שלא העירו כן משמע שאינו מועיל, והטעם הוא פשוט, וכמו שנתבאר".

שאלה: מי שאינו מרגיש טעם באכילת מרור (שזה אחד מסימני הנגיף כידוע), האם יברך ברכת 'על אכילת מרור'?

תשובה: לא.

ביאור: הרי מבואר בגמרא (קטו, ב) "דבלע מרור – לא יצא", וכתב הרשב"ם (ד"ה בלע מרור) "דבעינן טעם מרור בפיו, וליכא, ולכן היאך יברך עליו". וכן הורה הרבה מגדולי הרבנים, שאין לברך.

יש שדנו בזה, שכוונת הגמרא היא שצריך אכילה שיש ביכולתה להביא את הטעם בפיו, למעט אם בלע את המרור שלא שייך באופן זה להרגיש את טעמו, אך אם אינו מרגישו עקב סיבה צדדית אין בכך חיסרון (ראה מנחת אשר – קורונה, תניינא סי' מג עמ' קכח). אך אף על פי כן מידוי ספק לא יצא, ולכן אין לו לברך, כי ספק ברכות להקל. ומכל מקום פשוט שיש לו לאכול מרור, כי הברכות אינן מעכבות את המצוה כידוע.

אמנם כל זה אמור במי שאיבד את חוש הטעם לגמרי, אבל לענין הקורונה עצמה בדרך כלל גם אלו שאין מרגישים טעם באכילתם, עם זאת בדברים חריפים כגון 'תמכא' (חרי"י ז) ירגישו את הטעם, עקב חוזק החריפות. באופן זה אולי עדיף שיאכלו תמכא גם אלו שאין נוהגין כן בדרך כלל, וכך יוכלו לברך על אכילת מרור. כך העירני גיסי הרב שרגא פייבוש רייך שיחי', והיא הערה נכונה.

שאלה: מו שאינו מרגיש טעם, האם יש לו לברך ברכת 'על אכילת מצה'?

תשובה: כן.

ביאור: בגמרא (שם) מבואר 'דבלע מצה - יצא', וכתב הרשב"ם (ד"ה בלע מצה) שהטעם שיצא כיון שלמעשה קיים מצות 'בערב תאכלו מצות', ורק לכתחלה צריך שיהיה טעם מצה בפיו, אך בדיעבד יצא גם בלא זה, עי"ש.

ואם כן גם מי שעקב הווירוס אינו מרגיש את טעם המצה, דינו שמקיים מצות אכילת מצה ויכול לברך. ואין זה קשור לנידון שהבאנו לעיל (שאלה כז, ובדרך ארוכה סי' ו) לגבי ברכת הנהנין במי שאינו מרגיש טעם באכילתו, כי גם לפי הצד שבברכת הנהנין אין לברך באופן זה, היינו כי הם סוברים שברכת הנהנין היא על הנאת החיך, וטעם זה אינו שייך בברכת המצות, כי לא הקפידה התורה על הנאת החיך לענין קיום מצות מצה.

שאלה: במקרה הנ"ל שנפגם אצלו חוש הטעם, האם מותר לאכול אחרי גמור אכילת האפיקומן, כיון שגם בלא זה לא ישאר טעם מצה בפיו?

תשובה: לא.

ביאור: נסתפק בזה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מנחת שלמה פסחים, קיט ב, ד"ה רשב"ם ד"ה אין מפטירין, והובא גם בהליכות שלמה - פסח, ליל הסדר - צפון) וז"ל: ומכל מקום אדם שנפגם אצלו חוש הטעם ואינו מרגיש כלל טעם מאכל בפיו, יתכן שאין נוהג כלפיו איסור זה [וצריך עיון אם שייך לומר בזה ד'לא פלוגין], זולת אם נאמר שמלבד טעם הפה יש חשיבות גם לטעם הנשאר בכלי העיכול, ובעינין שישאר גם טעם זה [וקצת מסתבר כן, שהרי אין אנו מרגישים כל כך טעם מצה בפה לאחר אכילה], וצריך עיון, עכ"ל.

ולמעשה גם הגרשז"א אמר כן רק בדרך ספק, ומצדד גם כן שאין להקל בזה, וכמבואר. והמעייין בדבריו הקודמים יראה, שהביא ראיה לזה ממה שנפסק 'בלע מצה - יצא', והרי אין מרגיש את טעם המצה בפיו על ידי בליעה? ועל כרחך כצד זה שיש חשיבות גם לטעם הנשאר בכלי העיכול.

ימי העומד

סב

שאלה: מי שלא היה יכול להסתפר בערב פסח, האם יכול להסתפר בימי העומר?

תשובה: רשאי להסתפר בימי העומר, אלא אם כן לא הסתפר מחמת טירדות כל שהן.

ביאור: מי שלא היה ביכולתו להסתפר לפני חג הפסח, יתכן לדמותו לדין השולחן ערוך (סי' תקלא סעי' ד) שישנם אופנים שמותר להסתפר במועד, וראה בפרי מגדים (סי' תצג מ"ז סק"א) וביאור הלכה (שם סעי' ב ד"ה נוהגים) שאלו שמותר להם להסתפר במועד התירו להם להסתפר אף בימי העומר [אך ראה באגרות משה (או"ח ח"ב סי' צו) מה שכתב לדון בדברי הפרי מגדים וביאור הלכה].

אך מכל מקום גם לדבריו מותר במקרה זה, היות וסגרו פה (בעירנו נוא יארק) את החנויות קרוב לחודש קודם החג ולא היה יכול ללכת אצל הספר.

ואף שבשולחן ערוך (שם) מבואר שלא בכל אונס התירו, אלא רק היוצא מבית השבי או מבית האסורים, או המנודה, או בא ממדינת הים, ואם כן למה נתיר כאן? אך ראה שם במשנה ברורה (סק"ה) ושער הציון (סק"ז) שהביא ביאור הדבר מהריטב"א (מועד קטן דף יד, א ד"ה אמר ליה) שכתב שאלו אונסים מפורסמים וגלויים לכל שאי אפשר לגלח מקודם, אבל בשאר אונסים שאינם מפורסמים וידועים, אם נתיר להם יבוא להתיר אף שלא מתוך אונס, עי"ש.

ולפי זה מבואר שיש להקל בנידון שלנו, כי האונס גלוי ומפורסם לכל. ברם מי שלא הסתפר עקב טירדות כלשהן, כגון מי שבלאו הכי רגיל להסתפר אצל אחד מבני ביתו ולא אצל ספר וכדומה, אין שייך היתר זה לגביו.

שאלה: מי שלא הספיק לקנות בגדים קודם הפסח משום שהחנויות היו סגורות, האם רשאי לקנות ולחדש בגדים בימי העומר?

תשובה: כן.

ביאור: יש לדעת כי האיסור ללבוש בגדים חדשים אינו דיין ברור כלל, וכן ההימנעות מברכת 'שהחיינו' (כן כתב בכף החיים סי' תצג סק"ד, עי"ש עוד בזה, בשם מאמר מרדכי סי' תצג סק"ב, עיקרי הד"ט אור"ח סי' כא אות יז, שו"ת לבושי מדרוב מהדור"ב סי' קנג, ועוד). ויש אומרים שאינו אפילו מנהג.

[ראה ביביע אומר (ח"ג סי' כו) שכתב שאין צריך אפילו התרת נדרים על זה, כי טעות היא. אמנם דבר זה מובא בכמה מקומות (ראה לקט יושר אור"ח עמ' 97-98 בשם רבו, יוסף אומץ אות תתמח, ועוד). ברם גם לדעתם הנידון הוא משום ברכת 'שהחיינו' ולא משום עצם קניית ולבישת בגדים חדשים (כן כתבו בטעמי המנהגים עמ' רנא, ובמועד לכל חי סי' ו אות יב), והזהירו רק בבגדים חשובים, ואילו אנו הרי איננו מברכים 'שהחיינו' כלל אף בשאר ימות השנה. ויש פוסקים שחילקו בין בגדים לפירות, ועוד חילוקים בזה].

לכן מעיקר הדין מותר. אמנם אנו מחמירים לכתחילה מאחר ויש אוסרים ונוהגים לאיסור, אך כשהוא מקום צורך יש להקל, ובפרט בשנה זו.

שאלה: האם מותר להאזין למוזיק בימי העומר בשנה זו?

תשובה: לא, אך לשירה בפה המוקלטת מותר. ובמקום צורך מותר גם לשמוע מוזיק רגיל של ניגונים שקטים (כגון שירי רגש ודביקות וכדו').

ביאור: במנחת יצחק (ח"א סי' קיא) דן לגבי מוזיקה רגילה וכתב לאסור מחמת כמה טעמים, הן מצד שנהגו בזה איסור וגדול כח המנהג, והן מצד שזה בגדר 'ריקודים ומחולות של רשות' שנזכר במגן אברהם (סי' תצג סק"א) לאסור.

לפי זה מוזיקה שקטה המרגיעה את האדם ואינה מביאה לידי ריקודים ומחולות, לדעת המנחת יצחק יתכן שמותר, כיון שזה ודאי אינו בגדר ריקודים ומחולות, וכן דעת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך (ראה הליכות שלמה - פסח פרק יא סי"ד, ובין המצרים פרק יד סי"ג וסק"א) וכן כתב בהליכות אבן ישראל (ימי ספירת העומר) שאין בזה משום ריקודים ומחולות.

אמנם, בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"א סי' קסו) ביאר באופן אחר את טעם איסור שמיעת המוזיק בימי הספירה:

שהרי מדין השולחן ערוך (אור"ח סי' תקס סעי' ג) יש לאסור במשך כל השנה (וכדעת הרמב"ם בחיבורו הלי' תעניות פ"ה ה"ד), וכן דעת כמה מגדולי הפוסקים (ראה באר שבע סוטה דף מח, א, נצח ישראל למהר"ל

פרק כג ד"ה ובפ"ק דגיטין, של"ה הק' מס' תענית דף ס ע"ד, ועוד), ומה שאנו מתירים נגד דבריהם היינו רק משום חולשה שירדה לעולם (ראה שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קנה), ולכן אנו סומכים על שיטת הרמ"א (שם) שמיקל וסובר שרק שירה על היין נאסרה, אך שלא על היין מותר (וכדעת הגאונים המובאת באורחות חיים הל' ת"ב אות יד, רש"י ותוס' בגיטין ז, א ד"ה זמרא ועוד), הגם שהרבה פוסקים סוברים להכריע כדעת השולחן ערוך.

וכל זה בשאר ימות השנה, אך בזמני אבלות – כגון: בין המצרים, ימי העומר וימי אבלות של יחיד – אין להקל בזה, אלא חזר עיקר דין השולחן ערוך לאסור בכל האופנים, וכנ"ל (ע"כ תר"ד).

לפי דעת האגרות משה נמצא שאסור לשמוע גם מוזיקה שקטה וכדו', שהרי אין האיסור משום ריקודים ומחולות דוקא, אלא מדין שירה וזמרה בזמן הזה.

ברם, מוזיקה וואקאלית דינה שונה. בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קכז) כתב להחמיר בזה, וביאר דעתו, שבכך שנקלט למכשיר נחשב לכלי שיר (ראה שו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רמו שנסתפק בזה), אך באגרות משה (הנ"ל) כתב להתיר שמיעת שירים בפה על הרעדי"א, ומוכח שאינו סובר כן. וכן דעת הרבה אחרונים (ראה ציץ אליעזר חלק טו סי' לג אות ב, ליקוטי תשובות והנהגות על ת"ב עמ' כט, ועוד) שהוא בכלל שירה בפה ולא בכלל שירה בכלי, וכן נראה לענ"ד להלכה.

אמנם אם נאמר שאיסור שירה וזמרה בימי הספירה ובין המצרים וכדו' הוא מדין ריקודים ומחולות (וכדעת המנחת יצחק), יהיה מקום לומר שגם שירה בפה המוקלטת יש לאסור, אם היא שירה ממין שמעורר לריקודים. וכן משמע בציץ אליעזר (הנ"ל), שהגם שסובר כדעת האגרות משה, אעפ"כ כתב שיש לאסור שירה מוקלטת כיון שבימי הספירה האיסור הוא משום ריקודים ומחולות, עי"ש ודו"ק.

הלכות טבילת כלים

סה

שאלה: הקונה כלים חדשים בתקופה זו ואינו יכול לטובלם, מה יעשה?

תשובה: אם יש לו 'צורך גדול' לקנות כלים כעת, יש כמה עצות כדת מה לעשות

(תבואינה להלן).

ביאור: הקונה כלים חדשים בתקופה זו, עליו להטבילם כדין. ואם יודע שלא יוכל, לכתחילה לא יקנה כלים החייבים בטבילה, אלא יקנה כלים חד פעמיים, או ישאל כלים ממשפחתו הקרובה, עד שיוכלו לטבול כלים.

במדה וכבר קנה כלים או שמוכרח לקנות כלי, ישנן כמה עצות לפטור מטבילה: א. ישאיל הכלי לגוי. ב. יפקירו בפני שלשה. ג. ימכור את הכלי לנכרי וישאל או ישכור אותו ממנו. ד. אם קונה מחנות של גוי יכול לכוון שלא לזכות בכלי. ה. ישבור את הכלי, ויתקנו על ידי ישראל במעשה אומן.

(הארכתי בעצות אלו בספרי 'שלמי הלוי' ליקוטי תשובות סי' י, והעתקתיו גם כאן בדרך קצרה בסי' א לתועלת המעיינים).

הלכות טהרה

שאלה: אם אין המקוה פתוח, מה יעשה כשצריך לטבול?

תשובה: ישפוך עליו תשעה קבין מים ויעלה לו כטבילה.

ביאור: אם אין המקוואות פתוחים, אם צריך לטבילת עזרא יכול לשפוך תשעה קבין מים על גופו ויעלה לו כטבילה (ראה בגמרא ברכות כו, א. ובשולחן ערוך או"ח סי' פח ומשנה ברורה שם סק"ד), ויש אומרים שמועיל גם לטבילה לתוספת קדושה וטהרה (תשב"ץ קטן סי' קכב, מעבר יבק מאמר ה אמ"נ פי"ח, לקט יושר עמוד קמח, של"ה מס' יומא נר מצוה אות יד), ויש חולקין (ראה אמרי פנחס סדר היום אות קפ).

דעת הפוסקים להתיר תשעה קבין ע"י מקלחת, ראה: שו"ת צור יעקב (קונטרס שארית יעקב סי' ט), מגדלות מרקחים (יר"ד סי' נח), ויען יוסף (או"ח סי' מה), מנחת יצחק (ח"ד סי' כא), באר משה (ח"ו סי' עד). אך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קכג), וכן הגריש"א ז"ל (ראה בס' 'משמרת הבית' על הל' טבילת כלים וטבילת עזרא, פרק יא הערה 21) מפקפקים בזה, והעיקר כדעת המקילין, יעו"ש בדבריהם.

אופן השפיכה: יש לעמוד במקלחת תחת זרם מים, ידיו על גופו נגד לכו בריווח קצת, וכן רגליו צמודות אך לא דחוקות (כן כתב במטה אפרים סי' תרו ס"י, הובא במשנה ברורה סי' פח ס"ד). ויעמוד כך למשך שלש דקות לכל הפחות, ואם זרם המים אינו חזק כל כך – יעמוד כך למשך ארבע וחצי דקות^ד.

דעת כמה פוסקים שאין צריך שהמים יגיעו לכל גופו (כן כתב בשערי תשובה שם סק"א בשם שו"ת מאמר מרדכי סי' א' וב', וכן כתב באלף למטה סי' תרו סק"ו, אך ראה בפרי מגדים סי' פח משבצות זהב סק"א, ובשו"ת ארץ צבי ח"א סי' פט שהחמירו, וכיון שהוא ענין דרבנן יש להקל).

^ד. שיעור תשעה קבין: לשיטת החזון איש – 21.6 ליטר מים, לשיטת הקטן (על פי הרמב"ם) – 12 ליטר מים. ועל פי זה כתבנו בפנים, לשיטת הגרא"ח נאה – 18 ליטר.

שאלה: כיצד ישפוך עליו תשעה קבין בשבת?

תשובה: ירחץ במים קרים בלבד.

ביאור. כששופך תשעה קבין בשבת, יזהר מאוד שלא ישתמש במים החמים כלל, ובהרבה בתים אי אפשר להקפיד על כך. אך יכול לשפוך כלים מלאים מים, ויזהר שיהיו לכל היותר שלשה כלים, ושלא יפסק הקילוח מהכלי הראשון עד שיתחיל השני (מבואר כל זה היטב במשנה ברורה סי' פח סק"ד).

מי שאינו יכול לשפוך תשעה קבין בשבת ומקפיד על טבילת עזרא, יבקש מאשתו שתמחול על עונתה וישלים במוצאי שבת קודש. אך אם אינו מקפיד תמיד על טבילת עזרא אין לו רשות לבטל עונתה.

[ברם, פשוט שראוי שיקבל על עצמו הנהגה זו לטבול לקריו, כי זהו ענין גדול, וכמו שכתב בשו"ת מן השמים (סי' ה) שמה שאין נזהרים בזה גורם שתתארך הגלות, "כי אם היתה תפילות ישראל כתקונה, כבר נתקבלה תפלתם זה ימים רבים", עכ"ל. וכן הרמב"ם (הובא ברבינו יונה ברכות דף יג מדפי הרי"ף) כתב שמעולם לא ביטל טבילה זו. ובשער רוח הקודש (דף יא, ב) כתב רבי חיים ויטאל זי"ע, וזה לשונו: "גם אמר לי הר"י סאגיס ז"ל בשם מורי ז"ל (-האריז"ל) ששמע ממנו, כי אין דבר יותר מוכרח וצריך אל האדם לענין ההשגה כמו הטבילה, שצריך שיהיה אדם טהור בכל עת", עי"ש. ובשם מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע מובא (ספר בעל שם טוב על התורה, פרשת יתרו) שהעיד על עצמו שזכה לכל המדרגות שלו בעבור שהתמיד בטהרת המקוה תמיד, עי"ש. ועיין עוד במאור ושמש (ויש פרשת אמור) בענין גודל חשיבות ענין הטבילה].

שאלה: כיצד ישפוך עליו תשעה קבין ביום טוב?

תשובה: ירחץ במים פושרים שהוחמו מערב יום טוב, ובמקום צורך גדול יכול לרחוץ אף אם הוחמו ביום טוב.

ביאור: הרוצה להיטהר ביום טוב על ידי שפיכת תשעה קבין, יכול לעמוד מתחת למקלחת כנ"ל, אך לא במים חמים כי אם במים פושרים שהוחמו מערב יום טוב (ראה משנה ברורה סי' תקיא ס"ק יט). ויש מקילים גם בפושרים שהוחמו ביום טוב (ראה שער הציון שם ס"ק כה בשם ספר בית מאיר יו"ד סי' קצז, ונודע ביהודה מהדו"ת סי' כה, ועוד).

אך לכתחלה לא יעשה כן אלא במים שהוחמו מערב יום טוב, וכמו שכתב במשנה ברורה, ובמקום צורך גדול יש להקל בפושרין שהוחמו ביום טוב וכנ"ל.

[ויש לצרף לזה את דעת רבי עקיבא איגר (גליון השולחן ערוך, סי' שז סעי' ה) ש'המצטער קיל בגזירת רחיצה בשבת ויום טוב (הובאו דבריו להלכה בביאור הלכה ריש סי' שכו ד"ה במים), וכן בנדון זה, הרי הוא מצטער – אם אכן לא יוכל באופן אחר. ומכמה טעמים לא נוחא לי להורות לו שידחה עונתו].

שאלה: מי שיש לו בביתו אמבטי המקבלת ארבעים סאה, האם יכול לטבול בה לצורך טבילת עזרא או לתוספת קדושה?

תשובה: כן.

ביאור: מי שיש לו בביתו אמבטי בנויה וגדולה המכילה יותר מארבעים סאה ויכול לטבול בתוכה, יתכן שזה עדיף משפיכת תשעה קבין, אע"פ שהמים שאובים הם, וכמו שכתבו הפוסקים (ראה בית יוסף או"ח סי' פח ד"ה וכתב רבינו, וכן כתבו במגן אברהם שם סק"א, שולחן ערוך הרב סוף סעי' א, משנה ברורה סק"ד, ועוד) שלענין טבילת עזרא אין מים שאובים פוסלין.

ואף שכתבו הפוסקים שארבעים סאה אלו צריכים להיות בקרקע דוקא (ראה מגן אברהם סי' תרו סק"ט, שולחן ערוך הרב שם סי"א, ובסי' פח ס"א ובסי' קנט סכ"ג, רעק"א או"ח סי' פח בהגהות לשולחן ערוך, משנה ברורה שם סק"ד, ועוד), עם זאת יש מקום לומר שאמבטי העשויה לכך לשמש עם הקרקע, ולהיות מחוברת אליה 'דרך בנין', יתכן שיהיה לה גדר של 'קרקע', על כל פנים לדעת חלק מהפוסקים (ראה בספר שערים המצויינים בהלכה סי' קלא ס"ק יא), אך לא די בחיבור לקרקע גרידא, וראה בהערה^ה.

שאלה: האם הטבילה באמבטי הנ"ל מועילה לטבילה לתוספת טהרה?

תשובה: לרוב הפוסקים – כן.

ביאור: לפי הפוסקים שהבאנו לעיל (שאלה סו) שסוברים ששפיכת תשעה קבין מועילה לתוספת טהרה, פשוט שכל שכן שתועיל טבילה זו. אך גם הסוברים ששפיכת תשעה קבין אינה מועילה לתוספת טהרה, יודו שטבילה זו תועיל, גם אם המים הם שאובים, כי טבילה יותר מועילה (כן כתבו בשו"ת תורה לשמה סי' שעה, הגה"ק המנחת אלעזר זי"ע בספר דרכי חיים ושלום סדר

סי' מז), שו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קמג), ועוד.
ושלא כדעת הסוברים שדי אם מחברים כלי לקרקע, כי סוף סוף עדיין שם כלי עליו, אך כאשר הוא דרך בנין פוקע ממנו שם כלי ונעשה חלק מהבנין, ובכך הופך להיות קרקע ולא כלי, ודו"ק.

ה. הגדרה זו מובאת בספרי השו"ת לרוב. ראה בשו"ת בית שלמה (י"ד ח"ב סי' סד וס"ע), שו"ת שירי טהרה לרבי שלמה קלוגר ז"ל (הל' מקואות סי' יז), גידולי טהרה (שו"ת סי' ג' ד"ה ונשאר), שו"ת צמח צדק (י"ד סי' קע), שו"ת עמק שאלה (י"ד

ערב שבת אות שנו, ובספר דברי תורה מהדורא ט אות פג, ועוד. ועיין מה שכתב בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' ס, שלא כך).

שאלה: האם מותר לבנות מקוה פרטית בביתו, עשויה מחבית (של פלסטיק, או עץ וכדו') שנקבחה וחיברוה לקרקע וכו', או שמא יש לחוש בזה משום צוואת רבי יהודה החסיד שאסר לעשות מרחץ בביתו?

תשובה: משום צוואת רבי יהודה החסיד אין חשש, אך אין כדאי לבנות מקוואות כאלו, אלא עדיף להיטהר על ידי שפיכת תשעה קבין.

ביאור: בצוואת רבי יהודה החסיד (אות יח) נאמר שאין לעשות מרחץ בבית, אך כתבו הפוסקים (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' צו, תשובות והנהגות ח"א סי' תתמט בשם החזו"ן איש) שבעשיית מקוה אין חשש, משום שרק בית מרחץ אסור, אך לא מקוה.

בגוף נידון ה'חביות' שנשאלתי עליהן, אם ראוי לעשות כך או לא, אפרש שיחתי:

זה פשוט שיש בזה כמה 'עיקולי ופשוטי' כידוע, ובכדי שיהיה כשר על פי הלכה יש כמה וכמה דברים שצריכים להיזהר בזה, ולהתייעץ עם מורה הוראה המומחה בבניית מקוואות. בעצמי דיברתי עם אחד מהבונים מקוואות כאלו, והנ"ל לא ידע מימינו ומשמאלו דבר או חצי דבר בהלכה!

אך גם אם עושים כדוין, פשוט וברור שאין להקל ולטבול בה שום דבר החייב טבילה מדאורייתא או אפילו מדרבנן, וכל שכן של חיוב כריתות, וזהו עיקר החסרון בעשיית מקוואות אלו, כי רבו בזה המכשולות ל"ע. ונעתיק עובדא אחת, שאחד שאל לפני חג השבועות העעל"ט, שיש לו כלי שטבל במקוה כזה (בחבית) לפני חג הפסח, אך ידוע לו שאין המקוה 'מהודר' כל כך (ולא ידע שלרוב הפוסקים הוא פסול ממש), ולכן רוצה 'להדר' לטבולו שוב, רק מסתפק אם צריך לברך עליו או לא, ע"כ. וכן שמעתי מכמה רבנים סיפורים שתסמנה שערות הראש לשומען, על המכשולות שבאו על ידי ה'הידור' לבנות מקוואות אלו לצורך טבילת עזרא ותוספת קדושה, שנכשלו על ידי זה באיסורים דאורייתא ודרבנן וכו' רח"ל.

ולכן פשוט וברור לכל בר דעת שעדיף להשתמש בעצה של תשעה קבין מלהשתמש במקוה כזה, וכך אמר לי מו"ר הג"ר ירמיה כ"ץ שליט"א בעל 'מקוה מים' שאין לבנות מקוואות כאלו מטעם זה.

ובאמת כתבתי תשובה להלכה, באריכות לפרטי פרטים, על אופן בניית מקוואות כאלו, שיהיה כשר לכל הפחות לחלק מהפוסקים לטבילת עזרא ולתוספת טהרה וכדו', אך פקודתו של מו"ר הנ"ל שמרה רוחי ומנעה אותי מלפרסמו, כי עיקר החסרון הוא המכשולות וכאמור, ולכן לא אפרש את חלק ההלכה בזה.

שאלה: מי שאביו אינו מרשה לו לטבול במקוה כעת, ובסביבתו ישנו מקוה פתוח, האם מותר לו ללכת?

תשובה: לא.

ביאור: פשוט שיש לו לשמוע לאביו בזה ואל לו להתחכם, ראה בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' יט) שבלאו הכי אין מתירים לבן לטבול במקוה נגד דעת אביו, ואף שנהגו העולם לא כן כמבואר בכמה אחרונים (ראה בשו"ת באר משה ח"א סי' סא, ועוד), על כל פנים בעת שיש חשש סכנה, אפילו חשש קל ביותר, פשוט שחייב לשמוע לאביו בזה.

מה עוד, שגם רבי חיים ויטאל זי"ע (בשער רוח הקודש דף יא, ב) כתב שהאריז"ל לא טבל למשך ששה חדשים כי אמו לא הניחה לו לטבול מחמת הקור, שחששה לכך מכיון שהיה חולה, ועל דרך זה כתב גם במשנת חסידים (מס' יום הששי פ"ז מ"ו). וכן פסק בשו"ת רבי עקיבה יוסף (או"ח סי' נז) שמי שאסרו עליו הרופאים אין לו לטבול במקוה, כל שכן בנדון זה שיש לו גם חיוב לשמוע בקול אביו.

ולענין אם ראוי לסמוך על מה שהביאו כמה צדיקים (ראה שלחן הטהור סי' פח ס"ב, ובמשמרת שלום סי' ב') בשם הבעש"ט הק' זי"ע שטבילה פעם אחת לא תזיק, ראה בשו"ת רבי עקיבה יוסף (הנ"ל) מה שכתב בזה, וכן ראה מה שכתב בזה הגה"ק מקלויזנבורג זי"ע (שו"ת דברי יציב או"ח סי' נו), ואכמל"ב.

שאלה: כיצד תיעשה טבילת נשים בתקופה זו?

תשובה: באופן כללי נשים מותרות לטבול כרגיל, אך יש מספר דברים שצריכות להיזהר בהם (כמו שיבואר להלן).

ביאור: אם יש לאשה תסמינים של הנגיף – אסור לה לטבול. ואם כבר החלימה, טרם שתלך לטבול יש לה לבדוק בבדיקה שכבר חלף ועבר הנגיף מגופה. במקום הצורך יש אופנים מסוימים שמותר לה לטבול, ויש לה לעשות שאלת חכם.

(כעת שמעתי שבמקומות מסוימים יחדו מקוואות טהרה רק לנשים שנדבקו כבר בקורונה, ובכך ירויחו שלא ידביקו נשים אחרות, וזה בודאי תיקון גדול, אשרי חלקם של אלו שעסקו בכך).

שאלה: האם מותר לאשה לרחוץ גופה אחר הטבילה בזמנים אלו?

תשובה: כן.

ביאור: אף שבררך כלל אין מקילים בזה, וכמו שכתב הרמ"א (י"ד ס"י ר"א סע"י עה) שיש להחמיר בזה, אך בביאור הגר"א (שם קכז) כתב לחלוק על דברי הרמ"א, וכן בברכי יוסף (שיו"י ברכה אות כה, הובא בדרכי תשובה שם ס"ק קלב) הביא מקילין בזה, ולכן כתב בדעת תורה (שם) שבשעת הדחק מותר, ובאגרות משה (י"ד ח"ב ס"י צו) כתב שבמקום צורך מותר.

שאלה: האם מותר לקיים מצות עונה בעת זו שהיא שעת מגיפה?

תשובה: מותר, ואין להחמיר בזה כלל.

ביאור: הנה משך תקופה מסוימת היתה מוגדרת כמגיפה רח"ל לדעת כמה פוסקים (ראה מה שביארנו לעיל אות א), וכתב בכף החיים (סי' רמ ס"ק פה) שאם אירע אחד מן הדברים שמבואר בשולחן ערוך (סי' תקעו) שמתענים ומריעים עליהם, יש להימנע באותו זמן מקיום מצות עונה, עי"ש. שם (סע"י ב) מנה השולחן ערוך גם 'מגיפה', ואם כן היו לכאורה צריכים להחמיר בזה, מאחר שביארנו שמחלה מידבקת הממיתה נחשבת למגיפה רח"ל.

אך בשולחן ערוך (סי' רמ סע"י יב, סי' תקעד סע"י ד) כתב שבשעת רעבון אסור לשמש מטתו, והוסיף הרמ"א (סי' רמ שם): "והוא הדין בשאר צרות שהם כרעבון", ובשערי תשובה (סי' תקעד) ושער הציון (שם סק"ח) הביאו משיירי כנסת הגדולה (הגה"ט סי' רמ אות ה, והובא גם בברכי יוסף ס"א) שצידד שדוקא דומה ממש, אך לא בשאר צרות. וכן אפילו אם נאמר שישאר צרות אין צריך שתהיינה דומות ממש, אעפ"כ אינו איסור אלא מדת חסידות בעלמא, וכלשון המובא במקור הדין בירושלמי (תענית פ"א הל' ו-ז) עי"ש, וזה שלא כדברי הכף החיים הנ"ל.

אמנם גם אם נאמר שדין מגיפה שווה לרעבון, הרי אם נמשך הרעבון לזמן מרובה כתבו הפוסקים (אשל אברהם סי' רמ, נימוקי או"ח סי' תקעד) שמותר, כי יש חשש גדול להכשל בעוון רח"ל, ויש חיוב עונה מדין תורה, ואם כן אין להימנע מקיום מצות עונה. וכן כתב באליה רבה (סי' תקעד סק"ח) בשם הט"ז (דברי דוד עה"ת, פרשת מקץ מא, ג) שמותר (ראה בט"ז שם סק"ב וצ"ע) ובשערי תשובה (הנ"ל הביא כן גם מספר צידה לדרך (מאמר ה כלל א פ"ו), ובמשנה ברורה (סי' רמ ס"ק מו) הביא שכן כתב בבית מאיר (אה"ע סי' כה) וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ל), יעויין שם.

ולכן נראה לענ"ד שבזמנינו אין להמנע ממצות עונה כל שאין בזה איסור מדינא, כי אין ברור לכל הדעות שדין מגיפה כדין רעבון, ואם הם אמרו בזמנם שיש לחוש לחמורות, כל שכן בדור עני שיש לחוש יותר.

אמנם מלבד זה ישנם זמנים בהם אין כל חשש גם באופנים שהם אסורים מדין השולחן ערוך, ובאופן שאין חשש עבירה וכדו':

א. בליל טבילה ראה בשולחן ערוך (סי' תקעד סעי' ד) שמתיר, ובמגן אברהם (שם סק"ה) כתב לאסור, אך במשנה ברורה (שם ס"ק יא) נקט כדעת השולחן ערוך והביא כן מנהר שלום (סק"ד) ובגדי ישע (ד"ה ט"ז סק"ב). ב. אם לא קיים עדיין מצות פריה ורביה כתב בשולחן ערוך (סי' רמ סעי' יב, סי' תקעד סעי' ד) שמותר, וכן הוא באליה רבה (סי' תקעד ס"ק ז-ח), ובמשנה ברורה (סי' רמ ס"ק מז), ובשער הציון (שם ס"ק כט) כתב שכל שאין לו בן ובת מותר. ג. בשו"ת שבות יעקב (שם) כתב שאם היא משתוקקת יתכן שמותר.

היוצא מדברינו, שברוב האופנים יש להקל, ואין להמנע מקיום מצות עונה (לכל הדעות). וגם באופנים שעל פי הלכה היה מקום לצדד להחמיר בזה, לא יצאנו מידי חשש עבירה, ולכן אין להמנע כלל.

הלכות ברית מילה

שאלה: האם צריכים עשרה אנשים בברית מילה או לא?

תשובה: אין צריך עשרה לעיכובא, רק להידור בלבד.

ביאור: לשון השולחן ערוך (יו"ד סי' רסה סעי' ו'): "היכא דאפשר – עבדינן למילה בעשרה, והיכא דלא אפשר – עבדינן בפחות מעשרה", ע"כ. ואף שהביא הדרכי משה (סק"א) מהשלטי גיבורים שצריך עשרה בברית, כמו היוצא מבית האסורים שצריך להודות בפני עשרה, אך הביא גם בשם רב צמח גאון (שהוא המקור לדברי השולחן ערוך) שזה רק לפרסום המצוה, אך אין מעכבים את הברית עבור כך, עי"ש (וראה עוד בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד סי' ג).

שאלה: מה הדין לגבי סעודת המילה, האם צריך עשרה או לא?

תשובה: לכתחלה צריך אך אינו לעיכובא.

ביאור: לענין עשרה בסעודת הברית יש מקום לומר שהוא חמור יותר, וכמו שמצינו שכתבו הפוסקים (ראה שו"ת מקום שמואל סי' פ בשם ספר שריב"ט הזהב, הובאו דבריו בפתחי תשובה שם ס"ק יח, וכן כתב בערוך השולחן סעי' לז) שיש לבטל מה שהשמש קורא לבוא לסעודת ברית, כי אין להזמין לסעודת ברית. והטעם כתב הרמ"א (יו"ד סי' רסה סעי' יב), כי מי שאינו אוכל בסעודת ברית הרי הוא כמנודה לשמים (והמקור הוא בתוספות פסחים קיד א ד"ה ואין), אך כשיש עשרה אנשים שיאכלו שם כתבו הפוסקים להקל (ראה יפה ללב ח"ג, סי' רסה ס"ק כב), כי העיקר הוא

שיהיו שם עשרה אנשים. לעומת זאת לגבי הברית עצמה לא מצינו שהחמירו כל כך¹, ואם כן אולי בזה ענין עשרה חמור יותר.

אמנם לשון הרמ"א (שם) הוא "ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה", ומשמע שאינו לעיכובא, אלא גם זה לפרסום המצוה (עיי' בערוך השולחן הנ"ל ובתרומת הדשן סי' רסט). ובספר כורת הברית (ס"ק טו) כתב שכונת הרמ"א היא שאין צריך יותר ממנין בסעודה, אך לא שיש חיוב לקחת עשרה דוקא. וכתב מהר"ם שיק (יו"ד סי' שפו) שאין לעכב את סעודת ברית המילה עבור עשרה, עי"ש.

שאלה: האם יכולים לברך ברכת המילה ולקרוא שם לתינוק על ידי 'שידור חי' (כטו)

זו"ם או 'סקי"פ'?

תשובה: לא.

ביאור: אין לברך את ברכות המילה או לקרוא את השם על ידי שידור חי וכדו', והרי אומרים "אלקינו ואלקי אבותינו קיים את הילד 'הזה' לאביו ולאמו" והאיך יאמר 'הזה' כשאינו לפניו? [בגמרא (מנחות כט א) מבואר ש'הזה' היינו לפניו ממש כגון שמראה באצבע, שהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה באצבע את הדברים שהתקשה בהם, ובכל אלו כתוב לשון 'זה' או 'הזה' וכדו', עי"ש].

ואף אם יוכיחו בראיות שיש אופני היתר בזה, אעפ"כ פשוט שזה בגדר דבר תמוה לרבים, ואין להכנס לחשש ברכה לבטלה (ראה שו"ת ריב"ש סי' פב).

אמנם לגבי ברכת האב 'להכניסו בכריתו של אברהם אבינו', הדבר שונה. כי הברכה היא חיוב שלו ולא בא להוציא אחרים ידי חובתם, ואם כן יכול לברך גם אם אינו עומד ממש ליד הרך הנימול, כל שידוע שבאותו שעה מלים את הילד (ראה בשו"ת קובץ תשובות להגריש"א ז"ל ח"ג סי' קמח, ואכמ"ל). ואם עומד במקום אחר לגמרי – צריך עיון אם יכול לברך על ידי שידור חי, ואין להקל בזה מכיון שדעת הרבה פוסקים שכאשר אין האב שם יברכו אחרים את הברכה (ראה שולחן ערוך יו"ד סי' רסה סעי' א מחלוקת המחבר והרמ"א בזה).

¹ מגדולי ישראל שהזמינו אחרים לבוא להשתתף בברית מילת בנם הנוולד למזל טוב, אך לא הזמינו לסעודת ברית כי בזה נהגו להמנע, וכנ"ל.

² זו טעות העולם שאין מזמינים לעצם הברית בחושבם שיש בכך איסור, כי לפי האמת האיסור הוא רק להזמין לסעודה, וכמבואר. וכן ראיתי לכמה

הלכות נישואין

שאלה: האם יכול לצרף 'פנים חדשות' או לכרך ברכת 'שבע ברכות' על ידי 'שידור חי' (כגון 'זו"ם' או 'סקייפ')?

תשובה: לא.

ביאור: אין להקל ב'פנים חדשות' על ידי טלפון ואפילו על ידי שידור חי, שהרי צריכים להרבות שמחה בשביל החתן והכלה (שולחן ערוך אהע"ז סי' סב סעי' ח). וכל שכן שאין להתיר שיברכו ברכות 'שבע ברכות' על ידי מערכת 'זו"ם'.

ויש לדעת כי אין חיוב לעשות 'שבע ברכות' בכל יום, רק שאם אכלו יחד לכבוד החתן והכלה, ונזדמנו פנים חדשות – מברכים (שולחן ערוך שם), ואם לאו אין חיוב. לכן אין להקל בכל מיני קולות עבור כך, באופן שנכנסים לאיסורי ברכה לבטלה החמורה.

שאלה: האם מותר לעשות את הסגולה להעמיד חופה של יתומים בבית החיים בזמן מגיפה?

תשובה: כן, אך ראוי לכתחלה להעמיד את החופה בריחוק ארבע אמות מהקברים.

ביאור: בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' מ) הזכיר מנהג זה של העמדת חופה ליתום ויתומה בבית החיים בזמן מגיפה, עי"ש [ראה באור זרוע (הלכות אבילות סי' תמח) שאין כל חשש בקידוש אשה בבית החיים שלא בשעת מגיפה], ואכן כך עשו כמה מגדולי ישראל. [ישנה תמונה משנת תרס"ט בהר הזיתים שעשו כן בתקופת מגיפת החולירע, גם יש המספרים שכן עשו הגה"ק העטרת צבי מזידיטשוב זי"ע והגה"ק הדברי חיים זי"ע (מפי השמועה). וכן עשה בתקופה זו הג"ר

מרדכי גרוס שליט"א בבית החיים דבני ברק. מאידך היו גדולי ישראל שהתנגדו למנהג זה, וכפי ששמעתי שהגר"ח מבריסק התנגד למנהג זה].

וראה במשמרת שלום (הלכות שמחות ערך ח' - חופה אות מ) שתמה על המנהג ממה שכתבו הפוסקים שאין ללכת לבית החיים בזמן מגיפה (ראה משמרת שלום ערך ד' - דבר אות ו, כף החיים או"ח סי' תקעו סק"ז).

ונראה לחלק, שאם אינו הולך כדי להשתטח על הקברים כי אם להעמיד חופה, אין סכנה בדבר. ובמשמרת שלום (שם ערך ב' ס"ק יג) כתב, שצריך לעמוד רחוק ארבע אמות מהקברים, וכן לא ינהגו שם קלות ראש, עי"ש.

חלק שני
דרך ארוכה

סימן א

עצות להשתמש בכלי בלא טבילה במקום
אזנס

אומרים דמותר לטבול כלים בשבת,
עיי"ש].

וברמ"א (יו"ד שם) כתב, דגם בחול
יעשה כן במקום שאין שם
מקוה, עיי"ש. ולפי זה איכא פתרא
טובא לשאילתא הדין, שיש ליתן הכלי
לגוי, ולחזור ולשואלו ממנו.

איברא, דבט"ז (יו"ד שם ס"ק יח) נתחבט
טובא בהאי עצה, ודעתו
שתועיל רק לפי שעה, דהיינו עד
מוצאי ש"ק ויו"ט, או כל זמן שאין לו
מקוה. דלא עדיף ממשכון עכו"ם ביד
ישראל דאם ישתקע בידו עולמית חייב
בטבילה (שו"ע שם סעי' ט), וכן טלית
שאוּלה מגוי חייבת בציצית לאחר ל'
יום כיון דכלקוח בידו הוא דנראה
כשלו. אך מסיק, דמכל מקום לאחר
השבת יטבילו בלא ברכה, עיי"ש. וכן
נראה דעת הפוסקים להלכה (ראה שו"ע הרב
סעי' ח, משנה ברורה ס"ק לה, ערוך השולחן סעי' יא, כף
החיים סק"נ - נו).

אך מאידך עי' בפרי חדש (יו"ד שם),
שסובר כהט"ז, אך דעתו דיש

עצה א

נתינה לגוי במתנה

כתב רבי עקיבא איגר (גליון, יו"ד סי' קכ סעי'
א), דיש עצה, להערים ולתת
הכלי במתנה לגוי. וזה לשונו: בכנסת
הגדולה (הגהות ב"י אות יח) כתב, ויש
לחקור, הני חביות דידן של חרס
גדולות המצופות באבר, שמשימין
בהם יין, באיזה מקוה יטביל. דודאי לא
יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן.
ומצאתי בתשובת כתב יד להחכם
מהר"י זאבי, דאין תקנה כי אם על ידי
הערמה, לתתם לעובד כוכבים במתנה
ולהשאילם ממנו, עכ"ל הנוגע
לעניננו.

וכדבריו כתבו עוד כמה אחרונים

(שולחן גבוה או"ח ח"ב סי' תנא אות ז,

יו"ד סי' קכ ס"ק יא, בן איש חי ש"ב פ' מטות אות יא, ועוד.

וע"ע בדרכי תשובה ס"ק קי"ב) ומקורם טהור

בשלחן ערוך (או"ח סי' שכג סעי' ז, יו"ד סי' קכ

סעי' טז), דמי ששכח לטבול כליו בערב

שבת, יעשה עצה זו בשבת [דהיינו

לצאת ידי כל השיטות, דהא יש

עצה זו לזמן מרובה, וכי אישתמיטתיה לרעק"א דבריו הקדושים של הט"ז.

אך לענ"ד נראה, דרעק"א סבר דגם להט"ז תועיל עצה זו, דהא גם הט"ז מודה לעיקר הדין דבשבת ויו"ט ובמקום שאין לו מקוה תועיל העצה, ורק סבירא ליה שלאחר מכן לא. וצ"ע, דהא אם נראה כלקוח בידו, אם כן מפני מה יהא מותר לסמוך על זה בשבת? ועל כרחין צריך לומר על דרך הנ"ל, דמה שדימה הט"ז למשכון, היינו רק באופן הנ"ל שבאמת רוצה שישאר אצלו, ובזה נראה מצד הישראל כדעתו לקנות הכלי, אך בשבת הרי אין ברצונו לקנותו, והוא הדין למי שנמצא במקום שאין מקוה, וכמו שנתבאר.

וביתר ביאור, דבכלים גדולים הרי זה מצב של שבת או מקום שאין מקוה, שגם הט"ז סובר דיכול לסמוך על זה, ואפילו לזמן מרובה, שהרי באמת אין ברצונו לקנותו, ולא דמי למשכון וכנ"ל, ודו"ק.

ואף שעדיין איכא לספוקי בהא, שהרי הט"ז הביא ראיה מציצית שאולה לל' יום, דחייבת בציצית כיון דנראה כשלו, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' יד סעי' ג), אך נראה דהפוסקים חשו בעיקר לטעם הראשון של הט"ז, והוא מב' טעמים: א. דהמגן אברהם (סי' יג סק"ח) כתב דדין זה דנראה כשלו על ידי שאלה לל' יום,

לברך על טבילתו. ועי' בקצות השולחן (סי' קמו סק"ו) שעדיף לקנותו שוב בחזרה בכמה פרוטות או במתנה גמורה, ועל ידי זה יתחייב בברכה, עי"ש (וכ"פ רבי שלמה זלמן אויערבאך ז"ל, שש"כ פכ"ט ס"ק עד).

עכ"פ היוצא מדברינו שאין עצה זו פשוטה כל כך, דהא איירינן במי שרוצה להשתמש בה לעולם בעצה זו, נמצא דאית לנו חששא דהט"ז, שהפוסקים חשו לה להלכה, וצ"ע.

וכן הקשה בשו"ת חלקת יוסף (ח"א סי' סא) על דברי הכנסת הגדולה ורעק"א ושאר פוסקים הנ"ל.

אך באמת על דברי הכנסת הגדולה לא קשיא, דכבר העיר בכף החיים

(שם סק"ג) דהכנה"ג במקום אחר (שם ס"ק סב) חולק על מה שדימה הט"ז. דבמשכון חיישינן באמת שדעתו שישתקע אצלו, וגם איכא לסברא דמשכון כזבינא דמי, ואם כן שפיר הוא של ישראל באמת, אך כאן שאין דעתו לקנותו, אלא להיות שואל בעלמא, ע"כ לא דמי להדדי, עי"ש. והביאור הוא, דבשעה שיהא בדעתו לקנותו מהגוי הרי תחול עליו תכף חובת טבילה, והרי כל סיבת ההקנאה לגוי היא משום כך שאין ברצונו שיחויב בטבילה, ודו"ק.

ולפי זה אתו שפיר דברי רעק"א. דבאמת קשה שלא העיר כלל מדברי הט"ז המפורשים דלא תועיל

ז. ונתוספת שבת (ס"ק יג) כתב דהקילו משום כבוד שבת עי"ש, אך קשה דהרמ"א פסק כן גם 'בחול' במקום שאין מקוה, וצ"ע, ועיין עוד מש"כ בעצי העולה (הל' טבילת כלים, הגהות חקי חיים ס"ק מ"ג) ויל"ע בדבריו.

שייך רק בציצית, ומחלק שם בין ציצית לטבילת כלים^ה, עי"ש. ב. דבטלית הרי באמת נראית כשלו, שהרי הוא מתעטף בה כל יום, ואעפ"כ אינו מטיל בה ציצית, וזה מעורר תמיהה כמובן. אך בכלי שנתנו במתנה לגוי, הרי אין רואין על הכלי שלא טבלוהו, ודו"ק.

ואולי י"ל, דמשום כך נקטו הפוסקים הנ"ל דקיימא לן כהט"ז, מפני הטעם הראשון, ובזה הרי כבר ביארנו דלא שייך בכלים גדולים וכן בנידו"ד, וממילא לא קשיא, ושפיר איכא לסמוכי על עצה זו בשופי. וכ"פ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכו סק"ב), ועוד^ט.

עצה ב

שותפות עם גוי

הלכה פסוקה ברמ"א (יר"ד סי' קכ סעי' יא), דישראל וגוי שקנו כלי בשותפות אין צריך טבילה, עי"ש. ואמנם הבית מאיר הקשה על זה, אך מכל מקום למעשה נקטינן להקל כהרמ"א, כמו שכתבו הפוסקים.

ואם כן יש עצה פשוטה, לקנות כלי זה בשותפות עם העכו"ם ובכך יפטר מטבילה. ומלשון הש"ך (ס"ק כד, ס"ק כו) משמע, דאין צריך שתהיה שותפות שוה בשוה, וסגי אם מקצת

הכלי שייך לעכו"ם, ולפי זה יקנהו בשותפות כל דהו, ותו אינו חייב בטבילה.

איברא, דבשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' מז) פקפק על עצה זו, כיון דהוי הערמה, וכתב דהעושה כן אין רוח חכמים נוחה הימנו, ובודאי תלמיד חכם לא יתן עצה לעשות כן להפטר ממצוה על ידי הערמה וכו'. אך בהמשך דבריו מבואר, דהיינו דוקא אם כלי זה שייך להטבילו אלא שיש איזו טירחה בדבר, כגון הרבה כלים וכדו', ובזה לא רצה ליתן עצה זו, אך באופן שאי אפשר לו להטביל, מודה דיכול להשתמש בעצה זו, וכמ"ש הפוסקים.

אך עם כל זה, לא ניחא ליה לכתחלה לעשות שותפות בכלי, דחושש שם לסברת הבית מאיר, וזה תוכן דבריו: בשלמא מתנה לגוי, הרי אינו שלו לגמרי, אך על ידי עשיית השותפות, הרי יש כאן חלק שלו וחלק של גוי, ופטור מטבילה כיון דלא יועיל, אך בעצם הוא מחויב. ולכן לא נתנו עצה זו בשו"ע, רק מתנה, עי"ש. אמנם כבר הבאנו דהפוסקים לא חשו להבית מאיר הנ"ל.

אך יש לציין, דמשמע קצת מדבריו, דדוקא היכא שקנה כלי בשותפות נכרי פטור מטבילה, אך בכלי שקנאו, ועתה רוצה להפקיע חיובו בטבילה,

ח. עי"ש בסו"ד ליישב קושיית אחיו ודון מינה לענין הגדרת האיסור דרבנן במקום אונס, והבן היטב (ע"ע בשו"ע הרב סי' יג סעי' ו).

ט. ראה בספר שבת בשבתו (סי' שכג סעי' ז, עמ' קסט - קע) שמבאר בפרטיות כל האופנים להקנות הכלי לגוי, חלק הקנינים שייכים רק בידיעתו של הגוי, וחלקם שלא בידיעתו, ע"ש.

ראיות ברורות לדברי הבכור שור, ולדעתם גם בדאורייתא מהני הערמה, וכן כתבו בשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' קב) ועונג יו"ט (סי' כח), ואף שהגאון בית אפרים (או"ח סי' לג) דחה כמה מראיותיהם, מכל מקום כבר האריך החו"ד בתשובה להגה"ק מבוטשטאטש (שו"ת רבינו יעקב מליסא סי' יא) לסתור דבריו, ולכן שפיר נוכל לסמוך על זה אף לכתחילה.

אמנם אף שרוב הפוסקים סוברים דמהני הערמה אף בדאורייתא, מכל מקום המהרש"ם (ח"ה סי' עא) והישועות יעקב הנ"ל מחמירים כדעת הבכור שור, ולכן ראוי להחמיר, וכן עמא דבר בדרך כלל.

ואף שיש הרבה ראיות לדברי המתירים, מכל מקום כבר כתב בחידושי הרשב"א (ביצה יא, ב ד"ה רב אדא) דאין אומרים בהערמות זו דומה לזו, יעו"ש, ואכן מצינו כמה סתירות בזה, ולכן ראוי להחמיר עכ"פ במידי דאורייתא.

אך בנידו"ד שמצטרפות לזה כמה ספיקות: א. האם טבילת כלים מדרבנן. ב. גם אי הוי דאורייתא מכל מקום איסור ההשתמשות הוא מדרבנן ואולי נדון בזה כדרבנן. ג. דעת הרבה מגדולי הפוסקים דגם אי הוי דאורייתא גמור ניתן לסמוך על הערמה. לכן נראה דאין לחוש לדעת המלמד להועיל, ודו"ק [נראה בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סי' מה) שהאריך בטו"ד

מאן יימר דשרי לעשות כן לכתחילה, עי"ש. ואולי כונתו דרק מי שבלאו הכי היה קונה הכלי בשותפות נכרי, אין צריך טבילה, ושרי אפילו לכתחילה, כיון שאין כונתו להיפטר מהטבילה. אך לקנות כלי בשותפות גוי, רק בכדי לפוטרו מטבילה, לא נתנו הפוסקים עצה זו, כיון דאינו לכתחילה, עי"ש. ואולי דבריו הם אפילו אליבא דהרמ"א, וצל"ע בזה.

איברא דכבר העיר הישועות יעקב (או"ח סי' יג סק"ד) לגבי ציצית, דהקנאה זו היא הערמה, אך כתב דכיון דרוב הפוסקים סוברים דטבילת כלים דרבנן, על כרחך סמכינן עלה לענין הערמה, וכמ"ש בבכור שור (פסחים כא, ב) יעו"ש.

אמנם הרי הישועות יעקב לשיטתו, דרוב הפוסקים ס"ל דהוי דרבנן, מכל מקום אנן קיי"ל דטבילת כלים דאורייתא, ורק איסור ההשתמשות מדרבנן הוא, וכמ"ש בביאור הלכה וכו'. אם כן ודאי כשבאנו לדון לענין הערמה, יש לדון אי מועילה הערמה במצוה דאורייתא, ולא דרבנן, ואם כן צ"ע אם נוכל לסמוך על הערמה זו בנידו"ד.

אמנם נראה דאליבא דאמת אין הדבר מוסכם שלא אמרינן הערמה כדרבנן, שהרי מרנא החתם סופר (שו"ת, או"ח סי' סב) והגאון בעל החוות דעת (מקור חיים סי' תמח ס"ק יא) האריכו למעניתם לסתור בהרבה

להדיא בתורת שאלה, מה שאין כן הכא שהוא מפקירו וחוזר ולוקחו להשתמש בו מבלי לקנותו, ונראה כחוכא ואטלולא.

ואכן בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה' אות קלו ד"ה והנה) כתב לפקפק בזה, וס"ל דכהאי גוונא מקרי שלו ממש, ולכן לא הביאו הפוסקים האי תקנתא, עי"ש. וכן כתב לאיסור בשו"ת זכר שמחה (סי' קה), והוסיף, דכיון שדעתו להשתמש בכלי זה, הרי אינו רוצה שאחרים יזכו בו, וזו הערמה גדולה,

(ועי"ש בשם שו"ת דברי חיים או"ח ח"ב סי' לא).

אמנם אליבא דאמת מצינו שבהלכות ציצית הביאו הפוסקים עצה זו. עיין ארצות החיים (סי' יג סו"ס ג) והובאו דבריו להלכה במשנה ברורה (שם ס"ק טו), דמי שנודע לו שטליתו פסולה בימות החול, והוא נמצא בבית המדרש, יפקיר הטלית ויחזור לביתו ויחזור לזכות בו, עי"ש. ובשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' קה, ח"י"ג סי' ד) העיר מזה על דברי מהרי"ל דיסקין.

אך לענ"ד דאי משום הא לא קשיא, דהא המשנ"ב הביא שם דנחלקו הפוסקים בזה אי הנמצא בבית המדרש חייב בכלל לפשוט טליתו, וכיון שנחלקו בזה, הללו אוסרין והללו מתירין, על כן כתב המשנ"ב לעשות עצה זו של הארצות החיים, וגם הארה"ח עצמו סבירא ליה דפטור

בסוגיא דהערמה, ולא הניח יתד ופינה, עי"ש].

אמנם עדיין יש לחלק, דגם להפוסקים דאמרינן הערמה במידי דאורייתא, אעפ"כ זאת רק בהערמה שאינה ניכרת, אך הערמה ניכרת אמרינן רק במידי דרבנן, כמו שהאריכו הפוסקים.

להפקיר הכלי

ראיתי כתוב בשם הגרי"ש אלישיב ז"ל (ראה סי' זכרון דרוך יקרא, עמ' שמה, ועוד), דמי ששכח להטביל כליו מלפני שבת יכול להפקיר כליו ולהשתמש בהם בשבת, כיון דאינם שלו ע"ש. וכע"ז כתב בספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' פד) בשם הגאון בעל קהילות יעקב ז"ל, שצירף עצה זו לסניף עי"ש, ולכאורה עצה זו תועיל גם לנידו"ד.

אמנם לענ"ד צ"ע, שהרי הפוסקים טרחו למצוא פתרא טובא לטבילת כלים ששכחו מלהטבילם בשבת, והאיך לא עלתה על דעתם עצה פשוטה זו. ועל כרחק דסבירא להו דלא מהני, ואולי משום דכיון שהכלי היה שלו ואחר שמפקירו חוזר ולוקחו כדי להשתמש בו, מחזי כחוזר וזוכה בכלי זה. ולא דמי לשואל כלי שנתן במתנה לגוי, שהרי בזה הגוי נותן לו הכלי

י. אך מש"כ דכ"כ המגן אברהם (סי' יג סק"ח) יל"ע בזה, דהא המג"א להדיא חילק שם בין ציצית לטבילת כלים, וצ"ב.

מלהסירו, ולכן לא קשה האיך סמך על עצה זו, ודו"ק.

אך במשנה הלכות הנ"ל העיר עוד, מדברי הש"ס (שבת קלא) דמכשירי מצוה דוחין שבת חוץ מציצית ומזוזה, והטעם משום דהואיל ובידו להפקירן, עי"ש. והביא מכמה ראשונים דהוי ליה כמו טלית שאולה דפטורה ל' יום מציצית, עי"ש. הרי חזינן דסבירא להו להראשונים, וכן הוא פשוט הגמרא, דבהפקיר טליתו מפקיע עצמו מהחיוב להטיל בה ציצית, ושרי ללבוש טלית זו בלי ציצית. דהא אם אינו לובשו בלאו הכי אינה חייבת בציצית, וזה פשוט, ודברי המג"א ומהרי"ל דיסקין צריכים עיון.

ומה שכתבו הפוסקים דנראה כחזור וזוכה בה, מכל מקום הא קיימא לן (ראה רמב"ם הל' זכיה פ"ב הי"ב, שו"ע חו"מ סי' ערה סעי' כד), דהזוכה מן ההפקר צריך לכוון לקנותו, ובלא"ה לא קנה כלל, וכדאיתא בגמרא יבמות (נב, ב) דהעודר בנכסי הגר, וכסבור שהן שלו, לא קני, והטעם משום דלא כיוון לזכות, עי"ש. וכמסופר בגמרא בבא בתרא (נד, א): "ההיא איתתא דאכלה דיקלא בתפשיחא תליסר שנין, אתא ההוא רפיק תותיה פורתא, אתא לקמיה דלוי, ואמרי לה קמיה דמר עוקבא, אוקמיה בידיה, אתאי, קא צווחא קמיה, אמר לה, מאי אעביד לך, דלא אחזיקת כדמחזקי אינשי", ע"כ. הרי דכל זמן שלא עשה קנין המועיל

בדיני הקנינים, גם אם משתמש בו לעולם אינו שלו, ועדיין של הפקר הוא.

ולמעשה בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' סו אות טז) מחמיר בזה לכתחילה, כיון דנראה כחזור וזוכה בו - כנ"ל וכדעת מהרי"ל דיסקין וזכר שמחה, ורק בשעה"ד מצדד דמותר להפקירו עי"ש, אך כנזכר לעיל, דעת הגריש"א ז"ל להתיר, וכן פסק בשו"ת משנה הלכות, עי"ש.

אמנם עדיין עומד לנגדינו מה שהשמיטו הטור והשלחן ערוך עצה זו, ולענ"ד נראה בתרי אנפי:

א. המפקיר כליו בשבת, עושה כן רק עד מוצאי שבת, שאז יטביל הכלים, וכן בנמצא במקום שאין לו מקוה, מפקירו עד שיגיע למקום שיש שם מקוה. נמצא, שבשעת ההפקר דעתו להדיא לחזור ולקנותו לעצמו, ובכהאי גוונא כתבו הפוסקים שאינו רשאי לעשות כן, זולת כשאי אפשר בענין אחר. כן כתב בשלחן ערוך הרב (סי' תמה, קו"א סק"א, סי' רמו סעי' ט), ועיין עוד בפסקי דינים לצמח צדק (אור"ח סי' תמת, דף לב טור ד), ולפי זה גם ליכא ראייה שאינו מועיל מדברי הפרי מגדים בסי' תפו.

ב. הוא קל וחומר וכל שכן ממתנה או הקנאה לגוי, שהלכה פסוקה שאסור ליתן מתנה לשבת (מגן אברהם סי' שו ס"ק טז), ומותר רק משום צורך או למצוה, כמבואר שם. וזה חידוש שאף

לכוון בשעת קניית הכלי שלא לזכות בו

בקצות השולחן (סי' קמו סק"ט) הביא מעשה רב מכ"ק האדמו"ר הרש"ב מלובאוויטש זי"ע, שנסע פעם ברכבת, ובאחת התחנות קנה כוס מים, ולאחר ששתה המים השליך הכוס דרך החלון. וביאר, דאולי הטעם משום שרצה להשתמש בכלי בלי טבילה, אשר מטעם זה התכוון שאינו רוצה לזכות בכלי, ומה ששילם הוא רק בשביל המים, ואכן בפועל זרק הכלי שרצה לקיים כוונתו בפועל, ע"כ".

ועיי' בשו"ת רבי עקיבה יוסף (יר"ד ח"ב סי' ל ד"ה ושמעתי) שכתב, דאם אינו רוצה לזכות בו הוה כשואל אצלו, עיי"ש, וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' קט), וכן פסק הגרש"ז אויערבאך ז"ל (עיי' בספר טבילת כלים פ"ג סעי' ז, וסי' טו) דכיון דאין לכלי שום בעלים פטור הוא מטבילה, עיי"ש, וכן פסק בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' קג).

אמנם עצה זו תועיל רק בקונה ממוכר גוי בלי הפסק רשות ישראל בינתיים, דהנה בשו"ע (סעי' ח) נפסק, דישראל שקנה כלי לצורך חיתוך קלפים או לסחורה וכיוצ"ב, וישראל

שיש אומרים שמותר להטביל בשבת, מכל מקום העדיפו עצה זו ליתן מתנה לגוי, וקרי ליה צורך מצוה. אך להפקיר בשבת אינו פשוט בכלל שיש איסור, שנחלקו הראשונים בזה (ראה רמב"ן ריש פסחים, ריטב"א שבת קכ, א ד"ה ואומרים - שאסרו. מאירי שבת קכז, א ד"ה אי בעי מפקיר, ועוד - שהתירו), ודעת רוב הפוסקים להתיר הדבר בשופי (ראה מחנה אפרים הל' שלוחין סי' ז, שו"ת עבודת הגרשוני סי' כה, שו"ת רבי עקיבא איגר סי' קעד, והוכיח כן בדברי המגן אברהם סי' יג סק"ח ועיי"ש בהגהות רעק"א על דברי המג"א ועוד, ועיי' עוד בשער המלך הל' לולב פ"ח ה"ב). וי"ל דכיון שהתירו ליתן במתנה לגוי, דון מיניה לענין הפקר דפשיטא דשריא דקיל יותר, ודו"ק.

שוב ראיתי בספר מנחת אשר על מגיפת קורונה (תניינא - עמוד ע"ב) שדן בענין השמטות הטור ושלחן ערוך לעצה זו, והביא לכך לשון החזו"א (טהרות עמ' חצ"ר) וז"ל: ואין ללמוד מהשמטת הטור והשו"ע, שלא סמכו הטושו"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם, אדרבה אם היה דעתם להורות לנו שלא נשתנה הדין לא היו משמיטים אלא היו מפרשים, והרבה דינים שאינן כל כך מצויים השמיט השו"ע אף שהטור הביאן, והרבה שהשמיטן גם הטור, ודי לנו במה שפירשו עכ"ל החזו"א, ולפי"ז לא קשה כלל ע"ד הפוסקים ודו"ק.

יא. וצ"ל לפי"ז, דמה שמשלם להגוי, כונתו שיוציאו מרשותו ויסיר בעלותו מהחפץ, ונותן לישראל זכות לעשות בחפץ זה כרצונו, וכאן רצונו הוא להשתמש בו בלי בעלות. ואין לדמות נידו"ד לנידון הקצוה"ש הנ"ל, דהא שם לא רצה להשתמש בכוס חוץ מלצורך שתיה זו, וע"כ הכסף שנתן היה בעבור המים, ולא רצה לקנות הכלי ולכן זרקו, אך כאן הרי רוצה להשתמש בו לעולם, ול"ש לומר שנותן הכסף עבור דבר אחר חוץ מהכלי, וצל"ע בזה.

עצה ה

לעשות גמר מלאכה בכלי על ידי אומן
ישראל

כתב החכמת אדם (כלל עג סעי' יג) דכלים
שאי אפשר לטובלם מחמת איזו
סיבה, ישנה עצה לעשות בהם נקב
גדול ולבטלו בכך מתורת כלי, ויתנו
לאומן ישראל לתקנו, וחיליה ידיה
מהא דהבית יוסף (סי' קכ) הביא בשם
מהר"ם, במחבת שניקב ונשבר וכדו',
וקנאו גוי ותיקנה, שאם נשבר עד
שנתבטלה מתורת כלי חייבת בטבילה,
כיון דכשחזר ותיקנה, פנים חדשות
באו לכאן, עי"ש, והוא הדין בנידון
דידן דלקולא נמי דינא הכי, עי"ש
בנשמת אדם (סי' סו), והובאו דבריו
בפתחי תשובה (סק"א), עי"ש.

מדבריו מבוארות שתי נקודות. א.
שהנקב צריך להיות באופן
שביטלו לגמרי מהיות כלי, ולא סגי
בקלקול צדדי. ב. שהתיקון צריך
שיהיה על ידי אומן דוקא. וכן נקטו
להלכה כמה אחרונים, עיין שו"ת
מנחת יצחק (ח"ה סי' קכו סק"ב, ח"ט סי' פג),
שו"ת באר משה (ח"ד סי' ק), שו"ת מנחת
שלמה (ח"ב סי' סו אות ד), שו"ת קובץ
תשובות (ח"א סי' ג) ועוד, ובמנחת שלמה
העיר, דלא די לחתוך חוט הלעקטרי"ק
("חשמל") כיון שאינו מבטל הכלי בזה,
ועל דרך שנתבאר.

אך בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קכח)
מפקפק על דבריו. דיסוד החכמת
אדם דאזלינן בתר המעמיד, ועל כן

אחר שואלו או שוכרו ממנו, אינו צריך
להטבילו, עי"ש, והטעם, כיון דעדיין
לא בא לכלל חיוב, דהראשון היה
פטור כיון דלאו כלי סעודה הוא אצלו,
והשני פטור דלאו שלו הוא. אך הט"ז
(סק"י) והש"ך (סק"טז) הביאו, דבאיסור
והיתר (כלל נח אות פט) חייבם בטבילה,
וטעמו דאם הראשון ישתמש בו לצורך
אכילה חייב להטבילו, ואם כן שפיר
בא לכלל חיוב, עי"ש. ולכן פסקו
הנ"ל, דהשני חייב להטבילו בלא
ברכה, או עם כלי אחר, עי"ש.

**ורוב הפוסקים נקטו כדעת השלחן
ערוך** (לבוש סעי' ח, פרי חדש ס"ק כב, ביאור
הגר"א ס"ק כב, ערוך השולחן סעי' מג, דרכי תשובה סק"ע,
ועוד), אך הפתחי תשובה (סק"ט) הביא
מהבינת אדם (שער או"ה סי' סה, ובחכמת אדם כלל
עג סעי' ח) ושו"ת חינוך בית יהודה (סי' נב)
שחילקו בין כלי זכוכית דחיובן הוא
מדרבנן, ובהן יש לסמוך על דברי
השו"ע, מה שאין כן בכלי מתכת יש
להחמיר כדעת הט"ז והש"ך, ועיין
באלף המגן (סי' תרכה ס"ק לב) שהעתיק
דברי החכמת אדם.

**היוצא לנו, דנידו"ד תלוי במחלוקת
הנ"ל.** דאי הוא מוכר ישראל,
אם כן השני משתמש בכלי שאמנם
הוא של הפקר כעת, אך כבר נתחייב
ביד הראשון בטבילה לדעת הט"ז
וש"ך. ועל כל פנים בכלי מתכת דעת
כמה פוסקים להחמיר למעשה, וכלי זה
שאנו דנין עליו הוא של מתכת, ולכן
אם המוכר הוא ישראל אין לנהוג כן,
ורק במוכר גוי תועיל עצה זו.

בכהאי גונא פטור מן הטבילה, אך עצם הדין דאזלינן בתר המעמיד לא ברירא מלתא, עי"ש.

אמנם בעיון בדברי החכמת אדם נראה, דמעולם לא דימה לכאן דין מעמיד, רק יסודו דבהאי גונא בטל מהיות כלי, ובתיקונו פנים חדשות באו לכאן. ומה שציינן לדבריו בסעיף ד', דשם איירי בדין מעמיד, היינו רק לענין הא דחזינן דעל ידי נקב נתבטל מהיות כלי. וכן מוכח בעליל מלשונו, הן בחכמת אדם והן בבינת אדם. ועל כל פנים כבר הבאנו דרוב הפוסקים מסכימים לדבריו, ונודן קצת באלו הערות בדבריו.

בפרי מגדים (או"ח סי' תנא מש"ז סק"ו) כתב, דנפח ישראל שקנה מעכו"ם בלעכ"ן, והישראל מנקבן, צריך עיון אי בעי טבילה, כיון דישראל רק מנקבו ועושה מידה, ומצדד להטבילו בלא ברכה, עכת"ד עי"ש. משמע מדבריו דאף שהבלעכ"ן לא היה עליו שם כלי, והישראל עשאו כלי, אינו נפטר מטבילה משום כך. ולכאורה זה דלא כשיטת החכמת אדם הנ"ל, וצ"ע.

אך יתכן דאין משם ראייה כלל לנידוד. דהתם הרי הבלעכ"ן כשלעצמו הוא כלי גמור הראוי לשימוש, רק שהישראל מנקבו - או לעשות ממנו רי"ב אייזי"ן, או מחתכו לפי המדה הנצרכת, אך לא קלקל את הכלי מהיותו כלי, רק שינה מדתו או עשה איזה חור לצורך שימוש, וחזר

ותיקנו, וממילא אין ראייה נגד החכמת אדם לענ"ד.

אך בשו"ת רבי עקיבה יוסף (הנ"ל ס"ק יח) הביין ציור הפרי מגדים באופן אחר, דלפני שהנפח עושה הנקבים אין הכלי ראוי לשום דבר. וזה דלא כהבנתנו הדלה, ואף שיש מקום לדון בזה, מכל מקום יש לבאר באופן אחר. דאין הכי נמי שהישראל גמר הכלי שיהא ראוי לשימוש, מכל מקום כנראה שהיה עשוי ומיועד לכך, דהיינו לקנות בלעכ"ן ושהנפח ינקבו, ולכן לא מקרי פנים חדשות, מה שאין כן בכלי זה שקנאו מן הגוי כשהוא שלם ואינו עומד לכך שיפרקוהו, לכן כיון שביטלו מהיות כלי, אמרינן דפנים חדשות באו לכאן, ודו"ק.

ואדרבה, אולי יש להביא ראייה מדברי הפרי מגדים לדינו

של החכמת אדם. דבאו"ח (סי' תנב א"א סוס"ק יג) כתב: "ואם נפחת שולי הכלי, דבטל מכל, ונתן עכו"ם טס שלו לשולים, יראה טובל בברכה", ע"כ. וכדבריו נקטו הערוך השולחן (סעי' נו) ודרכי תשובה (ס"ק עח) עי"ש, הרי דס"ל דבגוונא שנתבטל מהיות כלי וגמרו על ידי גוי, נחשב כנגמר על ידי גוי, והיינו כיסוד החכמת אדם, רק בציור הפוך, ודו"ק.

בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת, יו"ד סי' קמב) דן לגבי מקוה שרצו ליקח חבית גדולה ולנקבה בתחתיתה כשפורת הנוד, ולקבעה בתחתית המקוה כדרך בנין, ואחר שיתמלא

המקוה יסתמו אותן נקבים בברזות של עץ. וכתב הנודע ביהודה דאין זה מועיל לדין קבעו ולבסוף חקקו, דכיון שסותם הנקבים בברזות של עץ, מעולם לא נתבטל מהיות כלי, דהא בדעתו תיכף לסתמו בברזא זו, עי"ש, ולכאורה לפי יסוד הנודע ביהודה לא תועיל עצת החכמת אדם, דהא גם כאן דעת האומן ישראל לסתום הנקב שעה בכלי זה, אם כן לדעת הנודע ביהודה מעולם לא נתבטל, דדעתו על כך מתחילה.

אך אליבא דאמת אינו נכון, דכבר העירו על דברי הנודע ביהודה כל גדולי האחרונים, כידוע ואכ"מ². וביאר דבה"ק בהגהות רבי ברוך טעם ז"ל, דכונתו כך היא, כיון שהברזא עשויה לכלי זה, וכאשר יתמלא החבית מים, יסתום הנקב בברזא זו, ובעת צורך המשכת מים לתוך החבית יוציא הברזא מהנקב, הוי על החבית שם כלי תמיד, עי"ש, וכעין זה כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' לא ד"ה הנה), דהיכא דהדיוט יכול להחזיר הסתימה, מיחשב כלי גם בהיותו פתוח, וכשצריך אומן לזה לא הוי כלי בהיותו פתוח, עי"ש. ואם כן, בנידו"ד דאין עשוי לנקבו ולסותמו כל פעם, ועשייתו על ידי מעשה אומן ולא הדיוט, אינה נחשבת לכלי בשעה שנקבוהו גם לדעת הנודע

ביהודה, ודו"ק.

אמנם יש לדון טובא בעיקר הנידון אי צריך תיקון של מעשה אומן או לא, דבהשקפה ראשונה יש תימה עצומה על דברי החכמת אדם, דבגמרא שבת (נ"ח:) נחלקו אביי ורבא בהא דקיימא לן "זוג שנטל ממנו הענבל עדיין טומאתו עליו", אביי סבירא ליה, כיון שהדיוט יכול להחזירו, ורבא סבירא ליה דכיון דעדיין ראוי הוא למלאכה לא פקעה טומאתו מיניה, עי"ש, ועי"ש ברש"י (ד"ה הווג) וכן בתוס' (ד"ה אלא [א]) דז"פ דכלי שנשבר אע"ג דהדיוט יכול להחזירו, מכל מקום כיון דכעת לאו שלם הוא, פקעה מיניה הטומאה, עי"ש.

והרי אנן קיימא לן כרבא לגבי אביי, ואם כן היה צריך לומר הדין דאין צריך לזה מעשה אומן, ודלא כהחכמת אדם לכאורה, אך באמת החכמ"א הרי ציין למה שכתב באורך בבית אדם, ושם לא הוזכר דבר מענין תיקון האומן, רק שיתקנו ישראל, וצ"ב.

ולענ"ד נראה בפשטות, דאין דברי החכמת אדם נסתרים מדברי הש"ס הנזכר, וגם אין סתירה בדבריו עצמו. והיינו, כי הבאנו בדברינו דברי הפרי מגדים הנראים בהשקפה ראשונה כסתירה לדברי החכמ"א, וביארנו

יב. ראה בשו"ת בית אפרים (י"ד סי' נג ד"ה אחר), שו"ת חתם סופר (י"ד סי' קצח), שו"ת בית שלמה (י"ד ח"ב סי' עד - עה), שו"ת ארץ צבי - תאומים (י"ד סי' לט ד"ה המורס), ובפתחי תשובה יו"ד סי' ר"א (סק"ז ועוד). ועיינן בשו"ת מהרש"ם שהבאנו בפנים, שכתב דלפי הבנתו בנוב"י יתיישבו תלונת הפוסקים ע"ד ע"ש (ובחנות דעת סי' עה).

עשייתו ותיקונו, ולפי זה הכל אתי
שפיר בטוטו"ד.

ואם כנים אנו בזה, לא איכפת לן אי
צריכים לזה אומן ממש או לא,
רק עיקר הנקודה הוא: האם אלו
פנים חדשות או לא, והבן. וצ"ע
בזה.

בס"ד דחילוק יש אם הכלי עשוי
ומיועד לכך או לא – דהעיקר הוא האם
יש כאן 'פנים חדשות' או לא. ולכן
יתכן מאוד, דמה שכתב שיתקנו אומן,
כוונתו רק לאפוקי מציור שעשוי
ומיועד לכך, שבדרך כלל אין צורך
בתיקון אומן דוקא לעשות כן, וליכא
פנים חדשות, שהרי כך הוא דרך

סימן ב

תשובה בענין לבישת מסיכה ברשות הרבים

כ"ט ניסן, י"ד למטמונים, שנת תש"פ לפ"ק

אל כבוד ידידי הרה"ג המפורסם

מוהר"ר ... שליט"א

דומ"ץ ור"מ בעיה"ת ליקוואוד יצ"ו

אחדשה"ט,

בענין מה דבדיק לך מר מה שנוגע לדאבונינו במצבינו כעת, לגבי היציאה עם מסיכה על הפנים, האם שרי לצאת בה לרשות הרבים, אכתוב את הנלענ"ד בס"ד.

ומלוגמא ורטייה שעליה. ואם נפלו מעליה לא יחזירנה, וכל שכן שלא יתנם בתחלה. אבל אסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו, דכיון שאינם מרפאים הוו משוי, אבל באגוד שכורך על הרטייה שלא תפול מעליו, יכול לילך בו וקושרו ומתירו", עכ"ל. וכן כתב בשו"ע להלן (סעי' כח): "מי שיש לו מכה בפיסת רגלו, וקושר עליה מטבע להגן שלא ינגף ברגלו, וגם הוא מרפא - מותר לצאת בו", עכ"ל.

הרי דדוקא מכיון שהיא מרפאה אין דינה כמשא, ומותר לצאת בה לרשות הרבים, אך אם רק מגינה, בזה לא מצינו שהתיר השו"ע.

ענף א

אם מותרת הוצאה בשבת בדבר שעשוי רק כדי להגן

בדבר לבישת מסיכה (מסוה) נאמרו כמה דעות בענין זה, הללו אוסרים והללו מתירים, ונבאר הדבר משורש ההלכה, וכל הצדדים והשקו"ט בס"ד.

הנה ז"ל השלחן ערוך לגבי רטייה שעל גבי המכה (סי' שא סכ"ב): "יוצאים במוך וספוג שעל המכה, לפי שהם מרפאים, הילכך הוי כמו תכשיט. וכן בקליפת שום ובצל או באספלנית

אך בב' מקומות אלו הביא המשנה ברורה חולקים על דברי השו"ע.

בסעיף כב כתב המשנ"ב (ס"ק עז) דדעת הגר"א (שם) בביאור שיטת הרמב"ם (פי"ט הי"ג) היא להקל גם כשהוא רק מגן, וכתב דכן משמע דעת כמה אחרונים, וציין על זה למה שכתב בסעיף כח, ושם (ס"ק קח) הביא דהאליה רבה (ס"ק נא) כתב בשם כמה פוסקים (רבינו ירוחם נתיב יב ח"ט, שלטי גבורים כג, א אות א, מהרי"ל במנהגים) שדעתם להקל גם שאינו אלא מגן. ובשער הציון (ס"ק קכח) הביא ראייה ממש"כ בשו"ע (סעי' יג), דגם דבר המונע צער מקרי מלבוש, עי"ש, וכן הביא שכתב התוספת שבת (ס"ק נה) בשם מהר"ש קוידינובער (תפארת שמואל פי"ו אות י) להקל אם מגן, עי"ש.

ולכן, מכיון שדעת המשנ"ב נוטה להקל ודלא כפשטות השו"ע, אם כן מסתבר דהוא הדין הכא, אף שהמסיכה עשויה רק להגן ולא לרפא, אעפ"כ מותר לדעתו לצאת בה לרשות הרבים שאינה מעורבת. ובשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא (נשמת אברהם סי' ש"א סי"ג סק"ד) דלהציל הגוף מזיהום כל שכן הוא דמות, עי"ש.

ואף שלדעת השו"ע מוכח להחמיר אם אינו מרפא, וכן דעת המגן אברהם (ס"ק מא) ועוד, אך כבר כתב הפרי מגדים (שם) על דברי המג"א, דהיינו דוקא בדבר חשוב שמשום כך אינו בטל לגופו וכדו', אך אם אינו דבר של חשיבות אלא חתיכת בד או סמרטוט בעלמא, בזה כו"ע מודו להקל בזה, וכן כתב בשו"ע הרב (סעי' לד), ודברי הפמ"ג

הובאו במשנ"ב (ס"ק ק"ח) עי"ש – אם כן בנידון דידן יש להקל גם לדעת השו"ע ומג"א, ודו"ק.

[לפי זה א"ש שלא יסתרו דברי השו"ע אהדדי, כי בסעי' יג איירי בדבר שאינו חשוב, ולכן מתבטל לגופו, גם אם אינו מונע רק מצער, הגם שאינו מרפא, ודו"ק. וכ"כ בפמ"ג שם בקיצור נמרץ].

ענף ב

יש לחלק בין דבר העשוי להגן עליו לדבר העשוי להגן על אחרים

אמנם העירו כמה תלמידי חכמים שליט"א, דלא דמי להתם, כי שם עשויה להגן על הלובש, אך כאן עיקר ההגנה היא עבור האחרים, ולא לזה שלובשה, ובזה לא מצינו שיהא מותר לצאת בה לרשות הרבים, גם לדעת המקילים שהובאו במשנ"ב.

אך לענ"ד יש לפקפק בעיקר הנחה זו, כי אף שהאמת הוא שהמסיכה עשויה בעיקר להגן על אחרים, אך המציאות היא שגם מגינה על עצמו. כעדות הרופאים והמומחים, דלזה הלובשו, גם אם אנשים אחרים מוציאים מפיהם רוק וכדו' שיש בו את נגיף הקורונה, אעפ"כ מכיון שפיו מכוסה לא יכנס לתוך גופו, אף אם הוא עומד לידו. ולכן הרי זה שפיר לתועלת עצמו, כי היא מגינה עליו גם כן.

ואין להקשות שהרי יש כאן שתי כוונות, גם עבור עצמו וגם להגן

לצאת בה ברשות הרבים, ואפרש שיחתי בס"ד:

כל הנידון בציורים הנזכרים, הוא בדבר שאינו מלבוש מצד עצמו, ובזה מצינו מחלוקת ונידון וכו', אך כשדנים על מלבוש, הדין שונה. כי כל דבר שהוא מלבוש, ולובשים אותו דרך לבישה, בזה אין נפק"מ מה הטעם שהוא לובשו, וכמבואר בשלחן ערוך (סי' ש"א סעי' יד) דדבר שהוא מלבוש, אפילו אינו לובשו אלא לאצולי מטינוף מותר לצאת בו בשבת, עי"ש. הרי דגם כשאינו לובש הבגד לצורכו הראוי, אעפ"כ מותר כיון שמקרי דרך לבישה.

וראיה לכך ממש"כ בשלחן ערוך (שם סעי' כא) דאין יוצאין בתיבה וקופה ומחצלת, אבל יוצאים בשק ויריעה וחמילה, עי"ש. והביאור בדין זה הוא, דכיון דדרכן של הרועים לצאת בהם כמבואר בגמרא (שבת סב, א) שהרועים יוצאין בשקין, ולא הרועים בלבד אמרו, אלא כל אדם, אלא שדרכן של הרועים לצאת בשקין, עי"ש, ועי"ש במשנה ברורה (ס"ק עב). הרי דלאו דוקא אם זה לאיזה צורך, אלא כל דבר שהגדרתו כ'בגד', אפילו רק ל'אנשים מסוימים', אעפ"כ מותר לכל אדם ללבושו, וההיתר הוא גם אם אין הוא מתכוון ללבושו לתועלת שנעשה בשבילו. אך אם אינו מוגדר כ'בגד' כלל, כגון 'תיבה קופה ומחצלת', בזה אסור ללבושו גם אם דעתו להציל מגשם וכדו', כיון דאינו 'בגד' כלל [כך מבואר

על אחרים, ואולי לא יועיל באופן זה כיון שאין כונתו רק עבור תועלת שמצילה מאיסור הוצאה. זה אינו, וכמש"כ המגן אברהם (ס"ק כג, הובא במשנ"ב ס"ק נד) על דברי הרמ"א שם (סעי' יד), דאסור לאשה ליתן בגד על צעיפה מפני הגשמים, דאין זה דרך מלבוש, עי"ש - דאם כונתה שלא תצטער מהגשמים, שרי, גם אם כונתה להינצל מטינוף ג"כ, עי"ש - וכן משמע לשון שו"ע הרב (סעי' י) ומשנה ברורה (סי' שג ס"ק מה), וכן כתב להדיא בערוך השולחן (סעי' סו), ועייין עוד בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סי' נח אות ג) שהרחיב ג"כ בזה. והגם שנראה שזה דבר פשוט, אעפ"כ כתבתיו היות וראיתי טועים בזה.

אמנם כל זה הוא למי שעדיין לא סבל מהנגיף, ולכן זהיר הוא מלקבלו ח"ו, או מי שכבר קיבלו והחלים ב"ה, אך במערכת החיסון שלו אין די אנטיבודי"ס ("נוגדנים") נגד הנגיף, דבזה אמרינן שעדיין רוצה להציל עצמו, אך מי שכבר סבל ממנו, ויש לגופו די אנטיבודי"ס נגד הנגיף, לכאורה אי אפשר לומר כן, וצריך עיון כנ"ל, כי כונתו היא רק לאחרים, או מטעם אחר, וצ"ע אי שרי לו לילך כך ברשות הרבים.

המסיכה נחשבת כבגד ממש ואין צריך להיתר של רטיה

אמנם לענ"ד לפי המציאות כעת, לכו"ע ובכל האופנים מותר

לבישת מסיכה הוי 'דרך לבישה'

יתירה מזו, הרי אפילו דבר שאינו מיועד ללבישה, אעפ"כ אם מתעטפים בו 'דרך לבישה' מותר גם כן לצאת בו לרשות הרבים, כמבואר בגמרא (שבת קמו, ב) לגבי 'בי סדיא', דהיינו בגדים שעושים מלבדים, שאינם מלבוש אלא משתמשים בהם לצורך ישיבה על גביהם. ונחלקו בדינם רב ושמואל, רב אסר ושמואל התיר, וכולי עלמא מודו דאם הם קשים ביותר - אסור, ואם הם רכים ביותר - מותר, ולא נחלקו רק ברכים מעט, וקיימא לן כשמואל כמבואר בשלחן ערוך (סי' שא סעי' לה).

ועוד ציור מבואר בגמרא (שם קמו, ב) לגבי 'אוליירין', שהם סדינים שמשתמשים בהם הנשים לניגוב בבית המרחץ. ובגמרא שם: "האוליירין מביאין בלרי הנשים לבי בני, ובלבד שיתכסה בהן ראשן ורובן", עי"ש. הרי דגם סדין שאינו בגד, אעפ"כ אם מתעטף בו דרך לבישה, מותר להעבירו מרשות לרשות, וכן נפסק בשו"ע (שם סעי' לד).

הרי לנו דגם חתיכת בד שאינה בגד, אך על כל פנים ראויה ללבישה, ומתכסים בה דרך מלבוש, מותר לצאת בה לרשות הרבים, אע"פ שאין גופו

היטב בשו"ע הרב שם סעי' יז, שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קי, ועוד), ודו"ק.

לפי זה יש לומר, דבנידון דידן הדין שונה. דכיון דרבבות אנשים הולכים לבושים במסיכה, הן מטעם שאינם רוצים להזיק אחרים, או שאינם רוצים שיזוקו הם עצמם, שפיר מקרי 'בגד' ולא גרע מ'שק יריעה וחמילה'. לכן, אם לובשה דרך לבישה מותר לצאת בה, ולא איכפת לן אי כונתו לרפא או להגן על עצמו, או אם כונתו רק להגן בעד אחרים, ודו"ק.

ואין חילוק בזה בין אם ישנו חוק שמחויבים ללבוש מסיכה או לא, כי גם באם אין חוק סגי, כי יש למסיכה כל התנאים לדין 'בגד' ו'דרך לבישה', ורבבות אנשים לובשים אותה בימי חול, ואם כן אין סברא להחמיר בזה כלל לענ"ד. ודלא כמו שראיתי כמה רבנים שפירסמו דתלוי אם זהו חוק או לא, דלאו כהא תליא כלל, ומסתבר דגם אלו שאמרו כן לא כיוונו לזה ממש, אלא כונתם דאז לובשים אותה אנשים, אך בלא"ה אין אנשים לובשים אותה. אכן המציאות היא דגם בלאו הכי הולכים אלפים ורבבות עם מסיכה בכל יום, ופשוט³⁷.

ג. שמעתי עוד, שבהרבה מדינות הקרות אנשים יוצאים בימות החורף עם מסיכות כאלה לכסות פניהם מהקור ומהרוח, ומזה לחוד יש מקום לדון דאולי נחשב כבגד, ויל"ע.

בלבישת מסיכה אין חשש דילמא משלפא
ועתה נדון אי איתא משום חששא
דדילמא משלפא ואתי לאתויי
ד' אמות ברשות הרבים, כדמצינו
בכמה ציורים בגמרא שבת (פ"ו)
שחששו לזה. הנה בשו"ע (סי' שא סעי' ז)
נפסק שלא יצא במנעל אחד אם אין לו
מכה ברגלו דלמא מחייכי עלייהו ואתי
לאתויי, אבל כתב שם שאם יש לו מכה
ברגל אחת יוצא באותה רגל שאין לו
מכה, עי"ש.

הרי להדיא דאם יש לו מכה, אז תו לא
מחייכו עליה ומותר לנעול רגל
אחת, כיון דאין חשש דילמא משלפא
כמבואר במקור הדין בגמרא (ס, א, ועי'
בביאור הלכה ד"ה באותו), ואם כן בנידון דידן
הרי אין חשש דלמא מחייכו עליה, כי
רבבות אנשים הולכים כך, וכולם
יודעים סיבת הדבר.

ואף אם תמצי לומר דיש חשש אחד
מני אלף דלמא משלפא וכו',
וכמו דחיישינן לגבי בתי ידי, שנחלקו
בזה הפוסקים אי חיישינן לכך (ראה בשו"ע
סעי' לו ב' דעות בזה), ונהוג להחמיר כמבואר
בנושאי כלי השו"ע (ראה משנה ברורה ס"ק
קמא). אך שאני הכא שהרי גם כשמסירין
המסיכה מן הפנים לפעמים ברחוב,
אין מסירין אותה לגמרי אלא נשאר
מהודק מסביב לאוזניו ומתחת לצוארו,
ורק מורידים אותה מהפה והאף, לכן
גם בכהאי גונא אין בה משום הוצאה,
כי גם זה נחשב לדרך לבישה.

נהנה ממנה הנאת לבישה, וכונתו רק
להעבירה ברשות הרבים - מותר לצאת
בה לרשות הרבים, ורק תנאי אחד כתב
כמשנה ברורה (ס"ק קכז) דמשמעות
הגמרא (שם קמז, א, ראה שער הציון ס"ק קס)
שצריך להיות דרכן של מקצת אנשים
ללכת לפעמים כך, ותנאי זה איכא
בנידו"ד בשופי.

אמנם העירני חכם אחד מדברי
הגמרא בשבת (סו, ב) דאסור
לצאת לרשות הרבים ב'פרמי', ופירש
רש"י (ד"ה פרמי) דהיינו מסיכה שעושים
כדי להבעית הבנים הקטנים, אך בגליון
בשם הערוך (ערך פרמא) פירש דהיינו
חתיכה של בגד שקושרין לזקנים על
פיהם משום רירם מפני ששפתותיהם
מתרפטות, ע"כ, וכן הוא בפירוש רבינו
חננאל (ד"ה פרמי), והובא פירושו באור
זרוע (שבת ס"ו פד סוף אות כב) וכתב דיש
להחמיר כוותיה. וכן פי' הרי"ף (ל, ב),
דהיינו דבר שנותנין על הפה שלא ינתו
ממנו הרוק, עי"ש.

ולפירוש ראשונים אלה יש להחמיר
לכאורה בנידו"ד, דדמו
להדדי, אך למעשה בטור בית יוסף
וכל נושאי כלי השו"ע, כשהביאו
גמרא זו להלכה (סי' שא סעי' כ) פירשו
כדברי רש"י, ולא הביאו כלל את דברי
הרי"ף, ר"ח, או"ז וכו', ולכן פשוט
שעל פי הלכה אין להחמיר כלל.
ובכלל הרי גם לשיטתם יתכן מאוד
דחלוק, ד'פרמי' הוא רק לשמור
מבושה, אך כאן המדובר הוא ממניעה
ממגיפה וכדו'.

ואף שראיתי תלמידי חכמים שדנו באופנים שונים של חיבור לבגדים וכדו', שבכהאי גוונא ינצל מהאי חששא דשמא ישלפנו ברשות הרבים, מכל מקום לאור הנתבאר בס"ד לא צריכנא להא, דגם בלאו הכי ליכא למיחש למידי, וכמו שנתבאר.

עכ"פ זכינו לדין, שמותר לכתחילה ללבוש מסיכה בשבת ברשות הרבים שאינה מעורבת, ואין שום חשש הוצאה, וגם אין חשש דלמא משלפא ואתיא לאתויי ד' אמות ברשות הרבים - וכמשנ"ת בס"ד.

הכו"ח בידידות, ובתפלה לא-ל יתברך שאך טוב וחסד יהיה לישראל כל הימים

שלמה הלוי אפל

ושתי דוגמאות מצינו לכך: א. מה שדן הט"ז (שם ס"ק כו) לגבי בגד הנקרא 'ארבי"ל', דלכולי עלמא (ב' הדעות בסעי' לז) מותר, כי גם אם שולף ידו האחת נשארת השניה לבושה בבגד. ואף שהמשנה ברורה (ס"ק קלט) הביא כמה פוסקים (מלבושי יום טוב ס"ק כח, אליה רבה ס"ק סה) שהחמירו גם בזה, אך טעמם כי חששו דלמא בכהאי גוונא יפול כל הבגד מידי, ולכן גרע טפי, אך בנידון דידן דלא שייך האי חששא, שפיר יודו דמותר לכולי עלמא ודו"ק. ב. בשו"ע (סעי' מא) דן לגבי לבישת כובע ברשות הרבים להציל מפני החמה, ומבואר דאם הוא מהודק, או שהוא קשור ברצועה תחת גרונו מותר, דליכא למיחש למידי, ע"כ.

הרי לן שני ציורים שונים אשר דומים לענין המסיכה שאנו דנים עליה, ובשניהם לא חששו לדילמא משלפא ואתיא לאתויי ד' אמות ברשות הרבים.

סימן ג

תשובה בענין טלטול "תעודת זהות" ברשות הרבים בשבת

ו' לחודש איני י"י ר'ופאיך, כ"א למטמונים, שנת תש"פ לפ"ק
לכבוד ידידנו היקר הרה"ג מורה ודאין
מוהר"ר ... שליט"א

לדאבוננו רבים אינם נשמעים להוראות שמירת הבריאות, ואינם לובשים מסיכה במקומות שעל פי החוק צריכים ללבושה. לכן ניתנה רשות למשטרה (פאליציי) לקנסם על ידי נתינת דו"ח (טיקעט), אך צריכים לכך תעודת זיהוי, כגון רישיון נהיגה (לייסענס) או דרכון (פאספארט) וכדו'. והנה בעיר שאין בה עירוב אסור לטלטל כלל. ואכן כת"ר שליט"א אינו סומך על העירוב המתוקן בעיר וויליאמסבורג¹, אך מאחר שכבר ביארנו בס"ד באורך¹⁰, שדעתנו כדעת הרבנים שליט"א שהורו דמותר לכתחילה ללבוש מסיכה ברשות הרבים, ואין בזה משום טלטול. ומאידך מצד מצות 'ונשמרתם' יש מצבים שזה חובה ממש, ועכ"פ זה פשוט דמשום חילול השם ראוי ללבושה בחוץ, ואף כאשר אין משום חילול השם בהעדר לבישתה בחוץ אך עכ"פ קידוש ה' בוודאי איכא. לכן אינני רואה צורך להתיר טלטול התעודת זהות וכדו' ברשות הרבים, אך מכיון ששאלה זו עלתה על שלחן מלכים, על כן נימא בה מילתא למען יעמדו ימים רבים, וזה החלי בס"ד.

בזה בשו"ת מהר"ש (ח"ג סי' מו), ולאחר שקו"ט כתב להתיר לצורך יציאה לתפילה או טבילה במקוה, בתנאי שמטלטלו כלאחר יד. דהיינו אצלנו שיכניסנה לתוך השטריימ"ל או

ענף א

טלטול תעודת זהות ברשות הרבים

הנה הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל דן

יד. ואף שדעתנו העני' כדעת הרבנים שליט"א שהתירו הטלטול בעיר וויליאמסבורג, לאחר שנתקן בה עירוב מהודר כידוע, אך כת"ר שליט"א אינו סומך על העירוב (עכ"פ משום חומרא), ע"כ אכתוב לפי מהלך זה כאילו שאין עירוב כלל.
טו. ראה לעיל סימן ב'.

מהדפוס כמצוין בסוף התשובה, אך עכ"פ מדבריו אנו רואים שבעצם היסוד דבג' דרבנן יש להתיר מודה. אך העיר דעל מה שכתב דהוצאה שלא לצורך מלאכת הוצאה - רק בכדי להראות לשוטרים - מוגדרת כמלאכה שאין צריכה לגופה, זה צריך עיון, דמבואר בכמה ראשונים דבכהאי גוונא שפיר הוי מלאכה שצריכה לגופה. אף שאין צריך לגוף המלאכה אלא לתכלית אחרת, אך מאחר שרוצה וחפץ בהוצאת החפץ לרשות הרבים, שפיר נחשב למלאכה הצריכה לגופה. וראיתי שכן תמה על דברי מהר"ש ענגיל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (ראה בשולחן שלמה ריש סי' שא).

ולענ"ד יש לומר, דתלוי זה במחלוקת בהגדרת הפטור דמלאכה שאין צריכה לגופה, האם צ"ל שאינה צריכה - גוף המלאכה, דהיינו לשם תכלית המלאכה כפי שהיתה במקדש, וכ"ה דעת התוספות (שבת צד, א ד"ה ר"ש). לעומת זה רש"י (שם צג, ב ד"ה ור"ש) כתב, שהכונה היא דאינה צריכה - תכלית הפעולה, אלא כדי לסלקה מעליו, והיינו כי ברצונו לא באה, ע"כ. [אפשר נחלקו בזה בתרומת הדשן (סי' סד) ומגן אברהם (סי' שיד סק"ה), וראה מש"כ בערוך השולחן (סי' רמב סעי' לד) בענין מלאכת חרישה בחופר גומא ואין צריך לא לגומא ולא לעפרה].

שוב ראיתי שבספר עקבי חיים (להגרח"י קלפהולץ זצ"ל, סי' ט) יישב דברי מהר"ש על פי דברי המהרי"ק (שורש קלז ענף א), שכתב דהיכא דעושה מלאכה

הכובע שלו וכדו', ובכך הוי הוצאה שלא כדרך, ובזה הוה ליה תלתא דרבנן: א. דרשות הרבים שלנו נידונת ככרמלית. ב. טלטול כלאחר יד. ג. דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכיון שאינו צריך לגוף מלאכת הוצאה, שהרי כונתו רק שלא יקבל קנס, עי"ש. וראה בשו"ת מהר"ם בריסק כמה תשובות בנידון זה (ח"ב סי' ג-טז) והסכים לדעת מהר"ש ענגיל, עי"ש (וראה עוד בשו"ת קול מבשר ח"א סי' עט).

ונציין תחילה, דעצם היסוד שבתלתא דרבנן ניתן להקל כבר מצינו כן בכמה דוכתי. ראה במחצית השקל (סי' שיד סק"ה ד"ה וטעמא דמקלקל) שהוציא כן מדברי המגן אברהם (שם) דאף שכתב שיש להחמיר בפסיק רישא אפילו באיסור דרבנן [ודלא כתרומת הדשן שמביא שם], אעפ"כ מודה להקל בצירוף עוד קולות, כגון מלאכה שאין צריכה לגופה וכלאחר יד ומקלקל וכדו', עי"ש. ואכן מצינו במקום נוסף (סי' שנב סק"ד) שסובר כן המג"א לגבי איסור הוצאה, עי"ש.

גדר מלאכה שאין צריכה לגופה

אמנם יש כמה נקודות בדברי מהר"ש ענגיל ומהר"ם בריסק שדנו בהם הפוסקים, ונבארם אחת לאחת בס"ד:

בשו"ת תפארת אדם (ח"ב סי' י) דן בארוכה בכמה נקודות בדברי מהר"ש, וחלק מהדברים נשמטו

כמה גדולי הפוסקים שנקטו הלכה כרש"י בזה, ה"ה בשו"ע הרב (סי' רעח סע"ג) וכן בביאור הלכה (סי' שיט סע"ג ד"ה לאכול מיד) ועוד הרבה. ואף שיש מקומות שנראים כסותרים דעת רש"י, אעפ"כ יש לדון בכל מקרה לגופו ואכמל"ב כי תכלה היריעה. וראה עוד בשו"ת מהר"ש (ח"ז סי' כ) שהניף ידו שנית ליישב דבריו מדין מלאכה שאין צריכה לגופה, עי"ש.

אי רשות הרבים שלנו נידונת ככרמלית

בשו"ת באר צבי (סי' י) דן בשאלה זו, ושפך סוללה על המתירין. ומקודם כתב דגזירה עבידא דבטלה, אך ההיתר ישאר, ולכן למה נתיר להוציא על ידי עצמו, הרי עדיף להוציאו על ידי נכרי, עי"ש. ועוד כתב שני טעמים: א. דיש חשש דלמא משלפא, שיסירונו מראשו, ואתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים. ב. דאף דסתמת הפוסקים היא דרשות הרבים שלנו דינה ככרמלית, אעפ"כ רבו בזה החולקים, ואין להקל כל כך על סמך זה. ורק היכא דאיתא להדיא בפוסקים שהקילו על סמך זה יש להקל, וכן כשיש עוד צירופים, אך אין להוסיף על זה. ובסוף דבריו ציין שבשו"ת צפנת פענח מחמיר בדין זה (ח"ב סי' לו), עכת"ד.

והנה על החשש הראשון דלמא אתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים, אכן צודקים דבריו לכאורה, ואיני

כדי להינצל ממיתה, לא מיקרי צריכה לגופה. אף שצריך לתכלית המלאכה, אך כיון שהמניעה היא אחרת על כן מקרי מלאכה שאין צריכה לגופה. ולפי זה אתי שפיר דברי מהר"ש, ופשוט. ועל דרך זה כתבו גם הפני יהושע (שבת עב, ב ד"ה בתוס' בד"ה הניחא) והראש יוסף (שם ד"ה הניחא לאביי) ולא הזכירו דברי מהרי"ק. ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ק ח"ב ס"ו סב) שהעיר בזה על דברי הפני יהושע שלא זכר מהרי"ק, אך הוא ז"ל פקפק טובא בדברי מהרי"ק גופא יעו"ש באריכות ואכמל"ה, אך עכ"פ דברי מהר"ש ניתן ליישב על פי זה.

אך לענ"ד אף דברי מהרי"ק אתו רק לשיטת רש"י הנ"ל, דפטורא דמלאכה שאין צריכה לגופה הוא כיון דברצונו לא באה לו וכדו'. אך אליבא דתוספות דהגדר הוא שאין עושה המלאכה לצורך התכלית שהיתה במשכן, אלא לתכלית אחרת, אם כן אין נפק"מ אם עושה מלאכת הוצאה עקב גזירה וכדו'. כי למעשה הוא מוציא לשם הוצאה, והוא צריך להוציא החפץ, ואם כן ההוצאה שלו היא לתכלית הוצאה כמו שהיתה במשכן, ודו"ק. שוב ראיתי שהגאון בעל חלקת יואב זצ"ל (שו"ת, ח"א סי' י ד"ה וזה נ"ל) כתב כן בפשיטות דדברי מהרי"ק הם אליבא דרש"י, וששתי כעל כל הון ב"ה.

אמנם ראוי לציין, דאף שיש הרבה סתירות בזה אי קיימא לן בזה כרש"י או כתוספות, אעפ"כ מצינו

ברשות הרבים, אין להביא ראיה שדעתו להקל לענין הוצאה, שהרי לא נחית לזה בדבריו, וכונתו מסתמא היכא דעירבו כדת וכדין. אך מדברי האחרונים הנ"ל (מהר"ש ענגיל, מהר"ם בריסק, תפארת אדם, ובאר צבי) שדנו מצד איסור טלטול, ולא דנו מצד מוקצה, מוכח לכאורה שאין בזה משום מוקצה, והשאלה היא רק אם מותר להוציאו ברשות הרבים.

והנה בשו"ת עצי חיים (או"ח סי' כג) דן בזה משום איסור מוקצה, אך לא משום מוקצה מחמת חסרון כיס אלא משום דדמי לשטרי הדיוטות ונידון ככלי שמלאכתו לאיסור, עי"ש. ואפשר סוברים הם כסברת העצי חיים ולכן מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ולכן לא דנו עלה.

אך מסתבר יותר דדעתם שאינו מוקצה כלל, שהרי לא פירשו ולא התייחסו כלל לנקודה זו. ובאמת ראיתי בספר ברית עולם (מוקצה, חסרון כיס אות ט), שפקפק בדברי המנחת שבת, שהרי לא גרע מכלים יקרים שמלאכתם להיתר ואינם מוקצים מחמת חסרון כיס, ובפרט בימי חירום ו[לכאורה הוא הדין בנידו"ד] וכו', זולת אם משתמשים בה רק לעתים רחוקות וכדו', עי"ש.

אמנם גוף דבריו תלויים באשלי רברבי בהגדרת מוקצה מחמת חסרון כיס, אי שייך גם בכלים שמלאכתם להיתר, או רק בכלים שמלאכתם לאיסור וכדו', וכידוע שסוגיא זו סובלת אריכות, ולא עת האסף פה והארכתי במק"א בענין הזה.

רואה סברא לדחות האי חששא. אך מש"כ לגבי דין רשות הרבים, יש לדון טובא, וכידוע שכבר הלכו בזה הנמושות - קונטרסים וספרים שלמים חיברו על ענין זה, ועוד היד נטויה כידוע - וכמובן שאכמל"ב, אך עכ"פ זה פשוט שהפוסקים סמכו סמיכה שיש בה ממש על הא דבזמן הזה אין לנו רשות הרבים מדאורייתא, לענין הרבה דברים. ואנו סומכין על זה בכל שבת, הן לענין תכשיטין, והן לענין טלטול תינוק למילה בשבת ועוד ועוד, והמפורסמות אי"צ לראיה, ועוד חזון למועד לבוא בכתובים בענין זה בס"ד.

ובפרט בנידו"ד שיש עוד כמה צירופי קולא, מלאכה שאין צריכה לגופה וכלאחר יד, לכן בוודאי חזי לאצטרופי והדברים פשוטים. אך עדיין עומד מנגד הא דחשש לדלמא משלפא.

דין מוקצה בתעודת זהות וכדו'

הנה בספר מנחת שבת (סי' צ סוף ס"ק כב**) דן לענין פאספאר"ט (- דרכון), וכתב דמסתבר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי מקפידין עליו שלא יתקלקל ולא יקרע, ואם כן אין לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. אך כתב עוד, דאם צריכין לטלטלו להראותו לשוטרים וכדו', אזי אולי יש להקל - ולא נתברר אצלי מה כונתו בזה.

והנה ממה שלא דן המנחת שבת לגבי טלטול הפאספאר"ט ד' אמות

נתיר אפילו ד' דרבנן בזמן שיש דרך היתר שאין בה אפילו סרך איסור כלל.

ואם קשה לאחד ביותר ללכת עם מסיכה, אזי אפשר עדיף שישאר

בבית. וכמו שראיתי בשם הגאון בעל

שבט הלוי זצ"ל (קובץ מבית לוי, שאלות בענין

הנגיף, י) שאמר פעם בשיעור לגבי ברכה

על איי"ס קרי"ם (גלידה) לאחר הסעודה,

שמי שרוצה להחמיר לא יכרך אלא

ימנע מלאכלו כלל, ודו"ק לענינינו.

ובפרט כי כל המדובר בדברי מהר"ש

ענגיל ומהר"ם בריסק הוא רק

אם יתבטל מתפילה בציבור או קריאת

התורה, אך כעת המציאות היא דישנם

מנינים לרוב בחצרות ומרפסות הבתים,

ולכן לא יתבטל מהנ"ל - וכמובן שיש

להתחשב בכל מקרה לגופו של נידון.

להלכה:

על כן באופן כללי לא מלאני לבי

להקל לטלטל תעודת זהות ברשות

הרבים, אף שיכול לטלטל לייסענ"ס

שלענ"ד מוגדר ככלי במלאכתו לאיסור

דשרי לצורך גופו ומקומו, אך לענין

הוצאתו לרשות הרבים אפילו כלאחר

יד, מאחר שצריכין לצרף צירופים

שונים, יותר טוב לא להיכנס כלל

לדוחקא, ואין להקל בה כלל, כנלענ"ד

בס"ד.

הכו"ח בברכת והסירותי מחלה

מקרבוך, ושנשמע ונתבשר

בשורות טובות אכי"ר

ידידו, שלמה הלוי אפל

לגופו של ענין מצאתי לכמה

מאחרוני זמנינו שנקטו בפשיטות די

בה משום מוקצה וכדעת המנחת שבת,

ה"ה בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ח סעי' ט),

תורת היולדת (מהדורת תשע"ו - פכ"ו הערה ב),

אורחות שבת (ח"ב פי"ט סעי' צז), ועוד, ולא

הביאו חולקים בדבר.

אך לענ"ד י"ל דיתכן ותלוי באיזה מין

כרטיס מדובר. ברשיון נהיגה

(לייסענ"ס) וכדו' שאינו מתקלקל מהרה,

וגם אין קשה כל כך להשיג חדש

אפילו תוך ימים ספורים וכדו', בזה לא

מסתבר דנחשב למוקצה מחמת חסרון

כיס. אך אם מדובר בנייר שבקל יכול

להתקלקל, וגם קשה להשיג חדש

וכדו', וכגון גרי"ן קאר"ד וכדו' שקשה

להשיגו מחדש, ומקפידין עליו וכדו',

בזה ודאי יש סברא לדון עליו כמוקצה

מחמת חסרון כיס, ואכן אסור לטלטלו

בשבת כלל וכדברי המנחת שבת.

אמנם אף אחרי כל הנ"ל, לענ"ד

במצבנו כעת אין להתיר

לטלטל התעודת זהות כלל בעיר

שאינה מעורבת, כי הרי יש דרך היתר

בשופי - ללבוש מסיכה ולקיים

ההוראות, ובכך לא יצטרכו כלל

לטלטל על פי היתרים שונים. ויתר על

כן יקיים בזה מצות 'ונקדשתי בתוך בני

ישראל' בהידור, בראותם כי התורה

הקדושה מקפידה על חיי האדם, ולא

יתחלל שם השם ברבים. וזו זכות

גדולה, בפרט בזמנים אלו שכלל

ישראל מחפשים זכויות, ואם כן למה

סימן ד

בעניין עשיית עירוב תבשילין בצירוף סברת 'הואיל' כשאין מצויים אורחים

ערב חג הפסח שעצל"ט נתעוררה שאלה, האם בשנה זו יועיל "עירוב תבשילין" בצירוף סברא ד"הואיל". שהרי רוב בני אדם כלואים בביתם, ואינם נותנים לאורחים להיכנס לביתם, ובפרט זקנים וחולים וכדו' שאינם מניחים לאורחים להיכנס לביתם לסעוד סעודת החג, ולכאורה לא שייך 'הואיל', וצ"ע.

[טו] אך היינו רק בצירוף סברא ד'הואיל' וכנ"ל.

מעתה יש לעיין, היכא דלא שכיחי אורחים, האם אפשר לסמוך על עירוב תבשילין. אכן כבר העיר בזה בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תשז סק"י), וז"ל: "האופה ומבשל מיום טוב לשבת על ידי עירוב תבשילין, כיון שאין ההיתר רק משום 'הואיל', אין היתר רק אם מעלה בדעתו שראוי לאורחים. ואם כן היה צריכין להודיע זה להמון, ולא מצינו זה", עכ"ל.

והנה בפרי מגדים (סי' תק"ג משב"ז סק"ב) כתב בתוך דבריו בזה"ל: "ודין הואיל אי מקלעי אורחים, משמע אף בנמנע. על דרך משל, ציוה המושל שלא יבואו ממקום אחר כלל וכדומה,

ענף א

כשאורחים אינם מצויים אין מקום לסברת 'הואיל'

ראשית נבאר שורש השאלה. הנה אנן קיי"ל כרבה בפסחים (מ"ו): דסברת "הואיל דאי מקלעי אורחים" מתירה מדאורייתא לבשל מיום טוב לשבת, אך רבנן גזרו משום שמא יאמרו שאם מותר לבשל מיום טוב לשבת, גם מותר לבשל מיום טוב לחול. מכל מקום תיקנו, שאם עשה עירוב תבשילין מותר, כיון שכבר התחיל את הכנת מאכלי שבת מערב יום טוב [וכדעת רב אשי במסכת ביצה (י"ט)]. ואף שנחלקו כמאן קיימא לן, כתבנו אליבא דהשער הציון (סי' תקכ"ז ס"ק

מכל מקום 'הואיל' מקרי כי האי גונא. רק היכא שמבשל סמוך לערב לא הוה 'הואיל', עכ"ל. הרי לן דסבירא ליה להפרי מגדים דגם כשליכא באמת צד שיבואו אורחים, אעפ"כ אמרינן 'הואיל', וזהו לכאורה היתר ברור לכל השנים בכלל, ולשנה זו בפרט.

ענף ב

יש לחלק בין אם מצד פעולת המבשל יאכלו האורחים או לא יוכלו לאכול מצד זה

לכאורה דברי הפמ"ג צריכים ביאור. דהנה השאגת אריה (סי' סד) חידש דגם באוכל האסור מדרבנן אמרינן 'הואיל', דשמא יאכלוהו האורחים. ובשו"ת רבי עקיבא איגר (מהרו"ק סי' ה) חולק עליו, דסוף סוף אסור לאוכלו ולא יאכלוהו האורחים. ובמחלוקת זו מצינו להפמ"ג שכתב להדיא (פתיחה להל' יו"ט פ"א ס"ק יט, פתיחה לספרו "שושנת העמקים" ד"ה וראה לי, מהדורת וגשל תשנ"ד) כדעת רעק"א - דכיון שאינו ראוי אפילו רק מדרבנן, לא אמרינן 'הואיל'. ולכאורה מאי שנא, דבגוונא דלא שכיחי אורחים מחמת ציווי המושל כתב שעדיין אמרינן 'הואיל', ואילו בדבר שאסור באכילה מדרבנן, בזה לא אמרינן 'הואיל', וצ"ע.

אך נראה פשוט, דהחילוק בין נידון השאגת אריה והרעק"א וכו' לבין נידון הפרי מגדים הוא כך. שיש חילוק בין אם לא חזי המאכל לאורחים מצד המאכל, שאז לא שייכת סברת 'הואיל',

משא"כ אם מצד האורחים לא שכיח שיבואו, או שהמושל אסור על האורחים מלבוא בזה אמרינן 'הואיל'. דאם האוכל לא חזי אפילו מדרבנן, הרי סוף סוף גם לו יהא שיבואו אורחים, מכל מקום לא חזי להו האוכל. אך בגוונא דלא שכיח שיגיעו, הרי אין החסרון מצד עצם המעשה, כי מצד פעולותיו של המבשל שייך לומר 'הואיל', רק דהאורחים לא שכיחי, לכך אמרינן 'הואיל' כיון שהמבשל עשה כהוגן.

ומיושבים בזה דברי הפרי מגדים. דלא סתר דעת עצמו, דדעתו כדעת רעק"א באוכל שלא חזי לאורחים, אך כשאין שכיח שיבואו אורחים סובר דשפיר אמרינן 'הואיל', וכנ"ל.

ובקובץ אור ישראל (קובץ עב) דן ת"ח אחד בדין עשיית עירוב תבשילין במאכלים שאין דרכו לאוכלם או כשיש איסור מסוים מצד הלכה או מנהג לאוכלם. ובתוך דבריו (אותיות י"א-י"ג) דן בנוגע למציאות בזמנינו שאין שכיח כל כך שיבואו אורחים, אם שייך לומר 'הואיל', ומסיק להקל מתרי טעמי: א. משום דסמכינן על דעת רב חסדא שצרכי שבת נעשים ביום טוב, וכדעת הפוסקים הסוברים כן (ראה ביאור הלכה סי' תקכו, ועוד). ב. יש לומר כדעת השאגת אריה הנ"ל, דגם באוכל האסור מדרבנן אמרינן 'הואיל'. דאע"פ שרעק"א חולק במאכל האסור לאוכלו מדרבנן, משום דסוף סוף אסור לאוכלו, עם כל זה מוכח בדעת השאגת

המקוה ביום טוב לצורך טבילה בליל שבת. וכתב, דכיון דצריכים לסמוך על טעמא ד'הואיל', אין להקל למעשה להחם המים בכהאי גונא - שהרי אין הנשים טובלות ביום, ואם כן לא שייך 'הואיל'. אך כתב שם טעם אחר להתיר, עיי"ש טו. ובשו"ת חסד לאברהם (ח"ב או"ח סי' נו ד"ה ולכאורה) ביאר, דסבירא ליה להנודע ביהודה דלא אמרינן 'הואיל' במילתא דלא שכיחא, ומאריך החסל"א לפלפל ביסוד זה, יעו"ש באורך.

וראייתי באחד מספרי המלקטים שכתב, דהנודע ביהודה חולק על דעת הפרי מגדים. אמנם לענ"ד טועה בדבריו, היות ודברי הנוב"י עולים בקנה אחד עם דברי רעק"א הנ"ל שחולק על דעת השאגת אריה. וסברתו, דכיון דאסור לעשות כן אפילו רק מדרבנן מקרי אינו ראוי, וכבר ביארנו והוכחנו דגם הפרי מגדים מודה לזה, כמו שכתב הוא עצמו כמה פעמים, ועל כרחק שחלוקים הנידונים זה מזה, וכנ"ל.

וששתי כעל כל הון שראיתי שאכן כן סבירא ליה לרעק"א בביאור כוונת הנודע ביהודה. דבשו"ת רעק"א (סי' יז) דן ג"כ בשאלה זו דחימום המקוה ביום טוב לצורך שבת, ולאחר אריכות דבריו כתב בשולי הגליון, וז"ל: "אחרי

אריה דאמרינן 'הואיל' גם במילתא דלא שכיחא. ולענ"ד יש לדון בדבריו טובא וכמשנ"ת, דמסתבר יותר דנקטינן כהפרי מגדים, ושפיר איכא התירא ד'הואיל', ודו"ק.

אמנם אודה ולא אכחד, שידעתי גם ידעתי שיש חולקים על דברי הפרי מגדים הנ"ל, שהרי המהרש"ל (חידושים, ביצה ב:) כתב בביאור דברי התוספות (שם ד"ה והיה) בקושייתם (ואפילו לדין כו'), דלדין ליכא אורחים ולכן לא שייך לומר 'הואיל', עיי"ש. אך עיין במהר"ם לובלין ומהר"ם שיף (שם) שדחו דברי מהרש"ל בהבנת דברי התוספות, וסבירא ליה דדוחק לפרש כן כוונת התוס', יעו"ש. והגם שאין מוכרח דחולקים הם על עצם הסברא, כי אם על ביאורו בדברי התוספות, אף על פי כן גם במהרש"ל אינו מוכח דסבירא ליה כן להלכה כלל, דיתכן שבא רק לבאר השקלא וטריא בתוס', ואין ללמוד מדבריו הלכה למעשה.

דעת הנודע ביהודה שאסור להחם המקוה מיום טוב לשבת משום דאין לצירוף ד'הואיל'

ג) עוד ראיתי בשו"ת נודע ביהודה (תניינא או"ח סי' כה), שדן לגבי חימום

טז. התשובה נכתבה להג"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל שהתיר להחם המים ע"י גוי בתנאי שישתמש בהם ישראל לצורך שתיית קאווע. ורבים צווחו על פסק זה, ויצא הנוב"י להגן עליו, וכמבואר מתוך התשובה שלאחריה (סי' כו), הגם שהנוב"י עצמו לא הנהיג לעשות כן בעירו. וכ"כ בשו"ת גידולי טהרה (סי' ל) בדעת הנוב"י, ע"ש. אך בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קמ"ו בשולי הגליון, ריש סי' קמ"ח) הבין בדעת הנוב"י שהתיר בפשיטות, ע"ש.

מגדים במה שכתב המאירי (פסחים מ:): בגדר סברת 'הואיל'. דהואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה - צורך היום הוא, ואף המבשל לחול אינו לוקה. ואף כשיתברר שאין לו אורחים, מכל מקום צורך היום הוא, עכת"ד. והחזון איש (אור"ח סי' קכד, פסחים מו: תוד"ה רבה) ביאר יותר. דכל שיש אפשרות שיאכל המאכל ביום טוב, מקרי 'אשר יאכל לכל נפש' (שמות יב, טז), ולא חייל עליה שם איסור מלאכה, אף שהמציאות היא שעל פי רוב ישתיר מן המאכל לחול. כי אין היתר 'אוכל נפש' מפני הצורך לאכול, אלא מפני האפשרות, עי"ש.

ולפי זה, כל שיש אפשרות לאכול המאכל ביום טוב, הרי המלאכה מותרת מצד עצמה, גם בלא שיבוא לידי כך בפועל. אם כן, אין התירו של הפרי מגדים מוגבל דוקא לציור שכתב אלא נקט כן לדוגמא בעלמא, והוא הדין כל ששייך לאוכלו ביומו אמרינן 'הואיל', ולכן שפיר איכא למיסמך עלה גם בגונא דידן (ועיין עוד בשו"ת שבת סופר

אור"ח סי' נ"ח משכ"ב).

דבר נפלא ומחודש ראיתי בספה"ק **ייטב לב** (פר' תולדות, עה"פ 'עקב אשר שמע אברהם בקולי'). דהנה בגמרא מבואר דמשום טעמא דהואיל ומקלעי אורחים שלא סעדו, מותר מדאורייתא לבשל לצורך מחר גם אחר שגמר סעודתו, אך חכמים אסרו זאת. ובגמרא עצמה אין מבואר הטעם, מדוע אסרו זאת חכמים,

ימים רבים נדפס תשובת נודע ביהודה מהדו"ת וראיתי שם שהאריך בזה להחם חמין ביו"ט ב' לטבילת אשה בליל שבת, וראיתי באמצע דבריו שכתב דלא שייך בזה היתר דעירובי תבשילין כיון דלא משכחת ליה ביומא. והנה אני כבר כתבתי סברא זו בגליון מג"א (סי' תקכח סק"ב), "עכ"ל לעניינינו.

ואכן בגליון המגן אברהם שם כתב ממש כדבריו בשו"ת - לבאר ולנמק דעתו דלא כשאגת אריה. ואף שיש מקום לומר דבלשון הנודע ביהודה דוחק קצת לומר כן, אפשר להסמך לזה את מליצת החתם סופר (קובץ תשובות סי' פב): "כי הדוחקים רובם אמתיים, אמנם השכליים וההמצאות רובם שקר", ובפרט שכך הבין רעק"א בדברי הנודע ביהודה.

כל שישנה אפשרות לאורחים לאכול המאכל ביום טוב שייכת סברת 'הואיל'

אמנם יש לחקור, האם המציאות אשר בה אנו עומדים כעת, דומה לציור הפרי מגדים, או גרעה טפי. שבאופן שנקט הפרי מגדים - שהמושל אינו מניח לאורחים להיכנס - מה שאין אדם מכניס אורחים הוא היות והמושל אינו מניח לו, אך מצדו היה מכניס. לעומת זאת באופן דידן דילמא גרע טפי, כי האדם מצדו אינו מכניס אורחים לביתו, ויל"ע בזה. אך נראה לבאר, בהקדם דברי הפרי

אחר. דהלא גם בזמן זה שאין מזמינים אורחים, עדיין יתכן שישלח אוכל לאדם אחר. ובכל אופן אפילו לא יבואו אורחים, עדיין יתכן שלו עצמו יתעורר חשק לאכול, וכגון אם אכל סעודת יום טוב מוקדם אולי יתחדש לו רצון לאכול עוד כזית בשר, ואם כן יכול לבשל סיר שלם. אם כן גם באופן שאין אפשרות שיגיעו אורחים, עדיין יש מקום לסברת 'הואיל'.

ואכן בדברי החזו"א שהבאתי לעיל (אות ד), משמע דסבירא ליה דאין סברת 'הואיל' תלויה באורחים דוקא. גם מצאתי בספר חידושים וביאורים (להגר"ח גריינמן זצ"ל, פסחים מו:), שדן בזה, דאולי אורחים היא דוגמא בעלמא. והעיר על דברי רעק"א (סי' ה) שהובאו לעיל שדן לגבי מי שדר חוץ לתחום ולא שייך שיבואו אורחים אצלו, אי אמרינן 'הואיל'. ולכאורה להנ"ל דאורחים הוא רק היכי תמצוי לומר 'הואיל', אבל גם בלא זה שייכת סברא זו, באם יש אפשרות שהוא עצמו ירצה לאכול, אם כן מה היה ספיקו של הרעק"א. על כרחך מוכח, דרעק"א הבין שצריך אורחים דווקא, וכנראה שגם האבני נזר (הנ"ל בריש דברינו) הבין כן.

ונראה, דתלוי זה במחלוקת ראשונים. דבגמרא פסחים (מ:), נחלקו רבה ורב חסדא אם המבשל ביום טוב לצורך שבת לוקה או לא. רב חסדא אמר - לוקה, דלא אמרינן הואיל ואי מקלעי אורחים, ורבה אמר - אינו לוקה, דאמרינן הואיל. וברש"י (ד"ה

וכמה טעמים נאמרו בדברי הפוסקים (ראה ספר הישר לר"ת סי' שפה, ים של שלמה ביצה פ"ב סי' ג, שו"ע הרב סי' תקכז ס"א, ועוד).

וכתב הייטב לב לבאר, דסברת הואיל ואי מקלעי אורחים שייכת רק במי שאכן יכניס אורחים לביתו. אך מי שאינו נותן מפתו לזולת, לא בחינם ולא בשכר, כי חרפה היא לו, ליכא למימר אצלו הואיל ואי מקלעי אורחים, שכן אל איש כזה לא יבואו אורחים, כי אפילו עופות מכירים בצרי עין ובורחים מהם, ק"ו בני אדם. לכן אסרו חכמים לסמוך על 'הואיל' לחוד, כיון דאיכא אינשי דלא שייך למימר גבייהו 'הואיל', ולכן גזרו על הכל משום לא פלוג, עכ"ד.

הרי למדנו מדבריו שתי נקודות: א. דיש חסרון בהתירא ד'הואיל' באדם שאינו מכניס אורחים. ב. דאעפ"כ לאחר שהתירו על ידי עירוב תבשילין, מה שאינו מכניס אינו מעכב את דין 'הואיל'. וביאור דבריו, דלסמוך על 'הואיל' גרוע כזה אינו לכתחילה, אך בצירוף העירוב תבשילין אפשר לסמוך עליו, הגם דאינו 'הואיל' מעלייתא. ולכאורה הכוונה כנ"ל - כיון דסוף סוף שייך לאוכלו ביומו, ודו"ק.

אם יש מקום לסברת 'הואיל' ואם ירצה המבשל לאכול המאכל'

ברם, בנוגע להאי שתא יש מקום לדון אי שייך לומר 'הואיל' מטעם

מגדים שהמאכל צריך להיות ראוי למאכל לאורחים, אך עדיין זה אינו סיבת ההיתר אלא הסימן, כי אם הוא ראוי להם למאכל, כבר לא אכפת ליה אם יגיעו בפועל או לא.

היוצא לדינא מדבריננו. אחר שמצינו כבר בדברי הראשונים שכשאין מגיעים אורחים גם שייך לומר לסברת 'הואיל', וגם הפמ"ג כתב כן בפשיטות, שפיר מובן על מה שמכו העולם כיום, לסמוך על עירובי תבשילין בצירוף התירא דהואיל. ואין זה תלוי במחלוקת השאגת אריה ורעק"א, כי לפי מה שנתבאר סברת 'הואיל' במקומה עומדת. לכך גם בהאי שתא שרוב בני אדם אינם מכניסים אורחים איכא סברא ד'הואיל' - וכמשנ"ת בס"ד. והנה הגם שיש מקום להאריך ולהרחיב בענין יותר ממה שכתבתי כאן, מכל מקום פה תהא שביתת קולמוסי, ואי"ה עוד חזון למועד להרחיב בזה יותר בעזרת הא-ל יתברך.

^(האופה) ביאר פלוגתתם, דאיירי שמבשל לאחר שאכלו סעודתם, דאם מבשל קודם סעודה פשוט שמותר לבשל, כיון שעדיין לא אכל ושרי לבשל לצורך סעודה. אך המאירי ורבינו דוד ^(שם) כתבו, דנחלקו לגבי המבשל קודם סעודה, עי"ש. ולכאורה סוברים הם דגם בכהאי גונא נחלקו אי אמרינן 'הואיל'. אם כן יש לומר, דמה שחקרנו האם 'הואיל' הוא דין באורחים דוקא או גם לדידיה, תלוי במחלוקת זו בראשונים, ודו"ק.

ומסתבר שהפרי מגדים הנ"ל אכן סובר דאין צריך דוקא אורחים, ולכן כתב דגם בנמנע אמרינן 'הואיל', דאי לאו הכי אם המושל אסר ואין יכולים לבוא אורחים מה אכפת לי שהמאכל ראוי מצד עצמו, סוף סוף הרי לא יבואו אורחים, ונמצא שמבשל הוא לחול. אלא מוכח, דלדבריו אורחים הוא רק סימן ולא סיבה. מה שאין כן בצירוף של רעק"א ושאגת אריה דגם זה אין לו, כי גם אילו יבואו, אין לו מה ליתן להם לאכול, לכך בזה לא אמרינן 'הואיל'. אמנם אין זה מוכרח, כי יתכן דסבירא ליה להפרי

סימן ה

חילופי מכתבים בענין 'הואיל' ובגדרו איסורים דרבנן

באב שחל בשבת, אם ביום א' שמתענים בו והחולה שאוכל מבדיל לעצמו, אם יכול הבריא להבדיל ולהוציא את החולה, אם נקרא בר חיובא באותו יום. הנה למעשה פשיטא דנקרא בר חיובא, והרגשתי מיד בדברי שערי תשובה שבסימן תקנו (ס"ק א) שהעיר גם כבודו דהחולה יכול להוציא הבריא, הרי דנקרא הבריא בגדר בן חיובא היום לצאת, והוא הדין להיפך אם הבריא מברך.

ובאמת יראה דזה גופא מחלוקת הרא"ש והרמב"ן הידוע פ"ד תענית סי' מ. דהרמב"ן דעתו דלא מבדילים כלל במוצאי תענית, וכתב תו"ד דאפילו מאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הני מילי היכא דמוצאי שבת חזי לאבדולי, אבל היכא דמוצאי שבת לא חזי לאבדולי לא מבדיל בלא זימניה, משום כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת. הרי דרמב"ן מחשיב כל יום א' זה אינו ראוי לאבדולי, וממילא איפסק חיובא ולא שייך השלמה, משא"כ הרא"ש הא כתב סו"ד אבל

מכתב א

לכבוד הגאון ר' שלמה שליט"א

בנידון שדן בדעת הפרי מגדים לחלק בין היכא שלא יהיו אוכלין משום גזירת המושל לבין היכי שאיסור רביע עליה, והאריך בביאור חילוק זה, וכתב דרך א' לבאר דברי הפמ"ג דכוונתו דאף על פי שלא יבואו אורחים אמרינן 'הואיל' כיון שהאורחים רק סימן ולא סיבה, אבל כתב אחר כך דאין הכרח לומר כן ושפיר שייך לומר דבעינן אורחים ואע"פ שנאסר עליהם לבא אליו אעפ"כ כיון דראוי להם אמרינן 'הואיל'. ולכאורה לצד זה עדיין חסר בהסברה, למה אמרינן 'הואיל' אי במציאות לא שייך שיבואו אורחים.

ועלה בדעתי לבאר החילוק, בהקדם ביאור נידון אחר לגמרי, וממנו נבוא להבין נידון דידן.

דהנה בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קכט) כתב וז"ל: "בענין הבדלה בט'

לא הזמן בלבד אוסר לו להבדיל, רק עצם יין ההבדלה נחשב לחפצא דאיסורא אצלו. אבל אי אמרינן דנחשב לדבר היתר ורק אסור באיסור צדדי משום הזמן, אז שייך שפיר להבדיל, ודו"ק. ולפי זה יש לומר דהרמב"ן והרא"ש שהביא השבט הלוי הנ"ל נחלקו בסברא זו.

ולכאורה עדיין צריך ביאור, איך יחלקו המגן אברהם והשו"ע הרב על כל הראשונים הנ"ל. וצריך לומר דמש"כ המגן אברהם (סי' תרט"ז ס"ק ב) דהוי כמאכילו נבילות, אין כוונתו לומר דהוי ממש חפצא דאיסורא נבילות, רק דכמו שבנבילות אסור לאכול עצם המאכל, דעצם המאכל אסור, כך ביום כיפור עצם המאכל אסור מחמת הזמן. מה שאין כן עוגה שכתובת עליה אותיות, דעצם המאכל מותר אפילו מחמת הזמן, רק שיש איסור צדדי מחמת האותיות.

ואין הכי נמי לגבי עירוב וקטן שאין מחנכין לשעות יהיה יום כיפור קיל יותר, דיום כיפור הוי כמאכילו נבילות אבל אינו חפצא דאיסורא ממש, מה שאין כן טבל דהוי חפצא דאיסורא ממש. ובזה אתי שפיר דאין סתירה בדברי המגן אברהם בין מה שכתב (סי' רסט"א ס"ק א) דלקטן שאין מחנכין לשעות מותר לספות בידיים ביום כיפור, למה שכתב (סי' תרט"ז ס"ק ב) דלקטן שמחנכין לשעות הוי כמאכילו נבילות. דכיון דאינו חפצא דאיסורא ממש ורק כמאכילו נבילות, תלוי אי מחנכין אותו

הכא גופיה מיחייב והזמן גורם שאינו יכול להבדיל וכו', והיינו שאינו יכול להבדיל מחמת איסור תענית, אבל בעצם נקרא מחויב, ולא שייך כלל פטור שאינו ראוי לבילה שכתב הרמב"ן, וכיון שאנחנו קיימא לן כהרא"ש, אם כן הדר דינא כנ"ל דיצא, עכ"ל.

ולכאורה פלוגתת הראשונים אי מקרי ראוי לבילה, דהיינו ראוי לאכול, צריך ביאור, דהלא במציאות אסור לו לבריא לאכול בתשעה באב. ונראה דאפשר לומר, דתלוי אי מאכל של היתר בזמן איסור נחשב כנבילות ממש, או כדבר היתר שאסור עכשיו מסיבה צדדית דהיינו זמן האסור – וכגון לאכול מאכל כשר ביום התענית.

דהנה בריטב"א (עירובין ל, ב, הובא בחת"ס שבת קכח, א ד"ה בטבל) וברשב"א (יבמות קיד, ב) משמע, דביום כיפור כיון שהמאכל הוא של היתר ורק הזמן הוא זמן של איסור – לא חשיב חפצא דאיסורא, מה שאין כן בטבל דגם המאכל הוא של איסור – הוי חפצא דאיסורא. וכן מוכח מדברי התוספות (שבת יב, ב ד"ה רבי נתן), עיין שם. אבל עיין במגן אברהם (סי' תרט"ז ס"ק ב) ובשו"ע הרב (סי' שמג סעי' י) דמפורש בדבריהם להדיא, דכל מאכל היתר נחשב ביום כיפור כנבילה ממש, כיון שהוא זמן איסור, ועיין מגן אברהם (סי' רסט"א ס"ק א) ומחצית השקל (סי' תרמ, על המג"א ס"ק א).

ולפי זה יש לומר דתלוי בזה. דאם כל המאכלים נחשבים לו לנבילה,

(פרק ו-ח), שיוצא מדבריו שגם איסור דרבנן בעצם אסור וקשור בידי החיצונים, בין בחפצא של האיסור כמאכלות אסורות ובין מעשה האיסור.

אבל יש לומר דתלוי לפי העולמות, כמבואר בספרים הקדושים (עייין

בספה"ק פר' בראשית דרוש יג באריכות) **דיש מעשה שלפי עולם העשייה אינו נחשב לאיסור אבל בעולם היצירה נחשב לאיסור, עיין שם שמבאר בזה מה שיש דברים שאסורים על פי סוד ולא על פי נגלות התורה.**

וכמו כן יש לומר בזה, דאע"פ שאיסור דרבנן אינו אסור בעצם, דהיינו שאין החפצא מטמא, והאיסור על הגברא בלבד, אבל יותר בפנימיות גם זה מטמא. ועיין בליקוטי אמרים תניא (סוף פרק מז). ועכ"פ מדברי הריטב"א והרשב"א והחת"ס הנ"ל מוכח כדברי התניא שהבאתי לעיל, דגם כדרבנן שייך חפצא דאיסורא, ואעפ"כ כאן בתענית שרי להבדיל כיון דאינו חפצא דאיסורא, וכנ"ל.]

היוצא מכל הנ"ל, דאף על פי שהבריא אינו יכול לאכול היום מחמת איסור דרביע עליה, עדיין נחשב הוא לבר אכילה כיון שאין איסור על החפצא - עד כדי כך שיוצא בהבדלה של החולה, וכן יכול להוציא את החולה. דאע"פ שאינו רשאי לאכול, עדיין נחשב לראוי לאכילה ואין בילה מעכבת בו.

לשעות, מה שאין כן בנבילות ממש, אסור בכל ענין, דהוי חפצא דאיסורא ממש. וכן מבואר ממה שכתב בספר **אור שמח (הלי' חמץ ומצה פ"ו ה"ז), עיין שם.**

ומעתה נבוא לנידון דידן, אי שייך למאן דמתענה להבדיל בשביל חולה [שכתבתי לעיל שאפשר לומר שתלוי אם מאכל של היתר בזמן איסור נחשב כנבילות ממש, או כדבר היתר שאסור עכשיו מסיבה צדדית דהיינו זמן האסור. דאם כל המאכלים נחשבים לו לנבילה לא הזמן בלבד אוסר עליו להבדיל, רק כל יין ההבדלה נחשב לחפצא דאיסורא אצלו. אבל אי אמרינן דנחשב לדבר היתר, ורק אסור באיסור צדדי משום הזמן, אז שייך שפיר להבדיל]. הנה לפי הנ"ל הרי מבואר שפיר דלדינא אינו חפצא דאיסורא ממש, ואם כן אפשר לדינא להבדיל.

ומה שכתבו הריטב"א והחתם סופר דדוחק לחלק כן, כוונתם שדוחק לומר שמותר ליתן טבל לקטן כמו ביום כיפור, ואעפ"כ אין מערבין בטבל כיון דהוי חפצא דאיסורא. אבל נראה שמסכימים להרשב"א בעצם החילוק בין יום כיפור דלא הוי חפצא דאיסורא ואסור רק מחמת הזמן, לבין טבל דהוי חפצא דאיסורא.

[ולענין מה שמבואר מדברי הריטב"א והרשב"א והחת"ס הנ"ל, דבטבל דרבנן שפיר הוי חפצא דאיסורא, עיין בליקוטי אמרים תניא

הן אמת על גוף הנידון אין לי מה להוסיף, ודבריו בטוטו"ד נאמרו, ואמת כדבריכם האחרונים שיש מקום לחלק קצת ויש לעיין בכל זה.

אמנם, על מה שדן בגדרם ומהותם של איסורי דרבנן, אי איסורי חפצא ניהו או לא, כידוע שחקרו בזה גדולי האחרונים ויש ראיות לכאן ולכאן, ויש שתלו זה אי בכל דרבנן אית ביה נמי לאו ד'לא תסור' וכו'.

היות שאינני מונח בסוגיא זו כעת, אעתיק לכת"ר שליט"א ממה שרשום אצלי בספרי על רמב"ם הל' תשובה שעודנו בכתובים [יזכני הקב"ה לשוב לפניו בלב שלם ובאמת, ולהשלימו ולהוציאו לאור במהרה], בגדרם ומהותם של איסורי דרבנן, וכן בגדרי דינם ובשוגג והמסתעף, וז"ל בס"ד:

מצוות ואיסורין דרבנן

לשון רבינו [הרמב"ם] ריש פ"א: כל המצוות שבתורה וכו'. כתבנו בפנים, דהכוונה גם על מצוות דרבנן - דדעת רבינו דמצוות ואיסורי רבנן הם בכלל לאו ד'לא תסור' ועשה ד'ועשית ככל אשר יורוך'. ובהגהות 'מעט צרי' תמה, דנמצא דברי סופרין חמורין מדברי תורה, דעל עשה מהני תשובה (עי' בדברי הרמב"ם להלן ה"ד), אך בדברי סופרים הא עבר גם על לאו ד'לא תסור' ובעי גם יום הכיפורים ככל לא תעשה, וצ"ע.

ועתה נבוא לדמותו לנידון דידן. דכמו בבריא שאינו יכול לאכול היום מחמת איסור דרביע עליה, שעדיין נחשב הוא לבר אכילה כיון שאין איסור על החפצא - עד שאף יוצא בהבדלה של החולה, הכי נמי שייך לומר בענייננו, דאע"פ שאין כאן אורחים שיבואו לאכול מאכל זה, דהלא המושל אסר עליהם לאכול ממנו, אבל עדיין נחשב שמאכל זה ראוי לאכילת אורחים, כיון שאין איסור על המאכל ממש. מה שאין כן בנידון דהשאגת אריה ורעק"א דמיירי בחפץ של איסור, גם הפרי מגדים מודה שלא נחשב ראוי לאכילת אורחים.

וידעתי גם ידעתי שיש לחלק קצת בין הנידונים, וכוונתי רק לומר שרואין מושג זה שם, דאע"פ שאינו יכול לאכול נחשב לבר אכילה, כיון שאין עליו איסור לאכול מחמת איסור על החפצא.

החותם בהוקרה,

יחזקאל דוד בראדי

מכתב ב

לכבוד הרה"ג המופלג צנמ"ס

רבי יחזקאל דוד בראדי שליט"א

אחדשה"ט,

יישר כח על מכתבו היקר, המלא זיו ואורה באורה של תורה, בחריפות ובקיאות כיד ה' הטובה עליו.

ועיין גם בקריית ספר שם למבי"ט שתירץ, דכיון דעיקר האיסור ד'לא תסור' נאמר רק באופן שממרא פי רבנן, דהיינו דומיא דזקן ממרא (עי' לח"מ הל' ממרים פ"א ה"ב ובס' המפתח שם) ובדרך המראה, ובספק לא שייך זה דהרי ספק הוא ולא רצה להמרות פיהם, על כן ספיקו לקולא, ע"כ. ונגם בשמעתתא (שם) דחה דברי הרשב"ץ ותירץ כנזכ"ל, ולדבריהם שוב צריך עיון כאן, דנמצא דברי סופרים חמורים מדברי תורה, וצ"ע.

והנה בשערי ישר (שער הספיקות פ"ז ד"ה ובהא דהק) כתב לתרץ קושיית רמב"ן, דיש חילוק בין לאו ד'לא תסור' לכל איסורין שבתורה. דבכל איסורין שבתורה מצווה הוא על עצם המעשה כמו לאו ד'לא תאכלו כל גבילה' דמצווה על עצם האכילה. אך לאו ד'לא תסור' אינו כן, שאם עבר על איסור דרבנן, אין איסור דאורייתא על עצם האיסור, רק שמלבד האיסור דרבנן שעבר יש עוד לאו ד'לא תסור' שעבר עליו, שיסודו הוא לשמוע בדברי חכמים. ועל כן פשוט, דכיון שהספק הוא על האיסור דרבנן, על כן ספיקו לקולא, והלאו הוא לאו בפני עצמו, ע"כ.

ולפי דבריו אתי שפיר גם בנידו"ד, דאין הכי נמי דיצטרך לשוב על לא תעשה ד'לא תסור', אך אין זה מחמת עצם האיסור. דעל עצם האיסור סגי בתשובה לחוד, כגון על עשה דרבנן, רק שיצטרך לשוב בנפרד על

אך נראה דבשורש הדברים כבר קדמו בזה הרמב"ן, שכידוע הקשה ע"ד רבינו בספר המצוות (שם), וז"ל: "וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאוד בדברי סופרים, שכולם תורה הם, אין ביניהם שום הפרש, ואין בתורה דבר חמור יותר מן השבות שלדבריהם וכו'. ורבותינו בכל התלמוד אומרים היפך מזה, שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל, מהם באיסורין כמו שאמרו (ביצה ג, ב ושי"ג) ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא", ע"כ. [בגוף הקושיא י"ל פשוט, דהא דספיקא דאורייתא לחומרא לדעת רבינו (הל' טומאת המת פ"ט הי"ב, הל' כלאים פ"י הכ"ז) זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא ספיקן להקל, ואתי שפיר. שוב ראיתי שכן כתב בשמעתתא א' סופ"ג ע"ש].

והנה הרשב"ץ בספר זהר הרקיע (ריש הספר ד"ה והמין הא) כתב ליישב, דמתקני התקנות הרשו כך שספיקן מדרבנן כדי להפריש ביניהם, שיש חילוק בין דאורייתא לדרבנן, עי"ש, ועל פי סברא זו יש לומר גם בנידו"ד, דאין הכי נמי דעובר על לאו ד'לא תסור' בכל איסור דרבנן, מכל מקום צריך שיהיה הפרש בין דיני התורה לדיני רבנן, ועל כן לא החמירו בדין ד' חילוקי כפרה, ומטעם זה אינו צריך תשובה ויום הכפורים בעשה גרידא מדרבנן, דכך התנו חכמים בתקנתם, ודו"ק.

אך לאו כולי עלמא מודו לרשב"ץ וגם הרמב"ן הזכיר הך סברא ודחאה,

אלא כתבו האחרונים לתרץ, על פי דברי הגר"ש שקופ ז"ל במקום אחר (שם שער החזקות פ"א), שכתב דמוכח מכל סוגיות הש"ס דדין חזקות המכריעות יותר הוא כשהם מכריעים את מקור הספק, ואז כל הדינים הנולדים מהספק המקורי נגזרים אחר הכרעת הדין של חזקה זו, ועי"ש שהאריך בראיות ליסוד זה. ולפי זה פשוט דאף שמכח הספק דרבנן נולד לנו ספק דאורייתא, דהרי מכל ספק דרבנן מסתעף גם ספק איסור של תורה ד'לא תסור', מכל מקום אנו דנים על מקור הספק ולא על תולדותיו. וכיון שמקור הספק הוא דרבנן, דנים לקולא בלי להתחשב במסתעף ממנו, ודו"ק.

ולפי זה יש לומר על דרך זה גם כן, דכיון דיסוד ומקור האיסור שעבר הוא העבירה דרבנן, ואף שמכוחה נתיילד גם איסור דאורייתא, מכל מקום כיון ששב על האיסור במקורו שהוא דרבנן, ממילא אין כאן איסור דאורייתא, שהרי לא סר מדבריהם ואין צריך לארבעה חילוקי כפרה, ודו"ק.

ואף שלפום ריהטא תירוץ זה עולה בקנה אחד עם התירוץ הנזכר לעיל מדברי השערי ישר עצמו, מכל מקום חלוק הוא. דאין הכי נמי שנאסרו מדאורייתא בעצם, וכמשנ"ת, אך אנן מסתכלים מהיכן נתגלגל לזה, וזהו מכח האיסור דרבנן. ומכיון שכבר אין כאן איסור דרבנן, שהרי שב כבר עליו, אז אין כאן איסור דאורייתא, שהאחרון מיתלא תלי בהראשון, ודו"ק.

הלאו הכללי ד'לא תסור'. ואם כן אין דברי חכמים חמורים בעצם מדברי תורה, דלאו ד'לא תסור' אינו עצם האיסור דרבנן, רק בלעדי האיסור דרבנן יש גם לאו דאורייתא, ועל זה שפיר בעי תשובה ויום הכפורים דוקא, ודו"ק.

אך האחרונים השיגו על דברי השערי ישר, דבהל' ממרים (פ"ד ה"א) כתב [הרמב"ם] וז"ל: "וכן אם חלק עליהם בגזירה מן הגזירות שגזרו, בדבר שיש בשגגתו חטאת וכו', כגון שהתיר החמץ יום ארבעה עשר בשעה שישית, או אסרו בהנייה בשעה חמישית – הרי זה חייב מיתה, וכן כל כיוצ"ב", עכ"ל. מבואר, דיש לו דין זקן ממרא בזה, וחמץ אף של דבריהם אסור מדאורייתא משום איסור חמץ, ולא שמצווה רק על המעשה שלא לעבור אלא דעצם האיסור הוא איסור חמץ.

וכן משמע בהלכות סוטה (פ"ב ה"ח), דהבא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה מדברי סופרים, אין המים בודקין את אשתו, שנאמר: 'ונקה האיש מעון' וכו', ע"כ. וכתב הגר"א וסרמן זצ"ל (קוני' דברי סופרים סי' א ס"ק כז) דמוכח מדברי רבינו, דאיסור ביאה דרבנן דבועל ארוסתו וכו' הוא איסור ביאה דאורייתא, דהרי דין זה דצריך להיות מנוקה מעון הוא דוקא באיסורי תורה. ומבואר דסבירא ליה לרבינו דאיסורים דרבנן נאסרו מדאורייתא מכח האיסור ד'לא תסור' בעצם, ודלא כהשערי ישר, וצ"ע.

איסור גברא הן ולאו איסור חפצא, דהרי כל האיסור הוא משום 'לא תסור' ולא הוי איסור פרטי (עי' ציונים לתורה סי' ג, אתון דאורייתא כלל י, שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' ה, שער"י שער הספקות פ"י, ועוד), ולפי מה שביארנו בדעת רבינו שאיסורי דרבנן נאסרו מכח לאו ד'לא תסור' אף מדאורייתא בעצם, ולא רק באופן כללי, מוכח להיפך, דאף איסורין דרבנן איסורי חפצא נינהו וצריכין כפרה. ועיין בש"ך (יו"ד סי' פא ס"ק כו) שכתב דאף דבאיסורין דרבנן אין מצווין להפריש את הקטן, מכל מקום ראוי להפרישו מפני שמטמטם את לבו וגורם לו טבע רע בזקנותו, ע"כ, והיינו כמו שביארנו לעיל בדברי הרמב"ם, (ועי' שו"ת צפנת פענח מהדורת דוינסק ח"ב סי' ט דיש בזה כמאה סתירות בש"ס, עי"ש).

ואף שלפי דברי הקרית ספר ועוד הסוברים דעיקר האיסור הוא דוקא בדרך המראה ובשוגג לא שייך זה, מכל מקום נראה דגם הך הנחה מיוסדת אהאי יסוד דאיסור דרבנן אינו איסור חפצא, ולא נעשו לאיסור בעצם רק שמצווה שלא לעבור. דאם לא כן, מהו החילוק בין הרוצה להמרות פי רבנן או לא, הרי האיסור הוא אותו איסור, וע"כ לפי מה שביארנו דדעת רבינו אינה כן, ועל כן צריך כפרה גם בכהאי גוונא.

ויש שביארו דעת הנתיבות, דכל דברי רבנן הם גזירות אטו דאורייתא שלא יכשל בהם, כשניות לעריות וכדו', וכיון דבשוגג לא שייך זה

והנה בשיטת רמב"ן דליכא לאו ד'לא תסור' בכל איסורין דרבנן, יש לעיין מה דינו של החוטא בדרבנן, האם מוטל עליו לשוב אף מדאורייתא. דזה פשוט דמדרבנן עכ"פ ודאי צריך לשוב מכח הסברא, וכמו שביארנו בפתיחה מדברי המשך חכמה ועוד, דמכח הסברא צריך לשוב על כל מצות עשה ולא תעשה שבתורה אף בלי שנצטוונו על כך, והוא הדין בדרבנן דצריך לשוב מדרבנן, אך יש לעיין האם צריך לשוב מדאורייתא גם כן או לא.

והנה הגרא"ו ז"ל (שם סקל"ב) הביא בשם רבו הגר"ח הלוי ז"ל לפרש דעת רמב"ן על דרך מש"כ בשערי ישר לבאר דעת רבינו. דכל האיסורים לא נעשו בעצם איסורי תורה, והוי רק איסור גברא כללי שלא לסור מדבריהם, אבל האיסורים דרבנן נשאר איסורים דרבנן וזו שיטת הרמב"ן. ואם כן פשוט דצריך לשוב עכ"פ אאיסור כללי זה, אך קושיית המעט צרי לא קשיא, משום שלא על כל איסור דרבנן בפרטות יש עליו חיוב לשוב על לאו זו ד'לא תסור', רק צריך לשוב עליו בכללות (ועי' מש"כ בדברי סופרים ס"ק מא).

בשוגג

הנה הבאנו בפנים דברי הנתיבות הנודעים (סי' רלד סק"ג) שכתב דהעובר אאיסור דרבנן בשוגג אין צריך כפרה, יעו"ש. והאחרונים ביארו דבה"ק, דסבירא ליה דאיסורין דרבנן

ממילא סובר דאין צריך כפרה, ע"כ. אך עדיין לפי מה שביארנו בדברי רבינו גדרן של דברים, שנעשו דאורייתא בחפצא, גם זה לא אתי שפיר לשיטתו, וממילא שפיר צריך כפרה.

והנה בגוף מה שכתב הנתיבות, כתב האחיעזר (י"ד סי' נ סק"ז) להקשות ממה שכתב רבינו בהלכות איסור"ב (פ"א הי"ב) דהמתעסק בעריות חייב אע"פ שאין כונתו לכך, וכן בחיובי לאוין ושניות, ע"כ. וכתב הכסף משנה, דבחייבי לאוין אף דאין קרבן מכל מקום חייב לשמים, עי"ש, והרי לדברי הנתיבות ליכא איסור כלל בדרבנן בשוגג. ותירץ, דכיון דרבינו סבירא ליה דהבועל והנבעלת שניהם עוברין א'לפני עור' (שם), אם כן אף דליכא איסור בשוגג דרבנן מכל מקום יש בזה מכשול, דאילו היה יודע היה פורש [צ"ע מסנהדרין (נה, ב) דישאל הבא על הבהמה בשוגג ליכא תקלה כי שוגג הוא, וי"ל, ע"ש].

ובשו"ת פני יהושע (ח"מ סי' ט, ועיין מנחת חינוך מצוה רלב סק"ד בקומץ המנחה, קובץ הערות סי' עה סק"ב) כתב דיש איסור דאורייתא ד'לפני עור' אפילו במכשילו בשוגג, דלא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת דאסור כמבואר בתורת כהנים (קדושים ס"פ ב), ועל כן צריך לצאת ידי שמים אף בשניות דרבנן משום לפני עור, ע"כ. והנה לפי מה שביארתי אין צריך לזה, דהרי רבינו לא סבירא ליה כהנתיבות דאין צריך כפרה, ושפיר כתב הכסף משנה דצריך לצאת ידי שמים אף בשניות, ודו"ק. [וע"ע

במקור חיים ריש סי' תסז בביאורים, שסותר לדבריו בנתיבות, ועיין גם בחוות דעת יו"ד סי' קס סק"ז לגבי ריבית דרבנן דיש לאו ד'לפני עור', דאילו היה יודע היה אסור. ויש לבאר, או שחזר מדבריו, או כדברי האחיעזר, אך בדברי רבינו עדיין נוכל לבאר כמש"כ].

אך כדברי הנתיבות מצינו עוד למרנא החתם סופר (שו"ת, ח"מ סי' קפ) דסבירא ליה כן, אך גילה טעמו דחז"ל התנו בתחילת תקנתם שאם יארע ויאכל איסור דרבנן בשוגג, שלא יהיה דינו כאוכל איסור דאורייתא בשוגג, עכ"ד. וסברא זו שפיר יתכן בדברי הרמב"ם, וצ"ע בזה.

ע"כ לשוני שם.

בברכה

שלמה הלוי אפל

לכבוד הגאון ר' שלמה שליט"א

מאוד נהניתי מדבריו הברורים, ולעונג לי לפלפל עמו. וכיון שיש לי בכתביי מה שחנני ד' בענינים אלו שדן בהם במכתב ששלח לי, אעיר לו כמה הערות בעזה"י כדרכה של תורה.

ראיתי מה שהאריך כ"ת בנידון דלהסוברים (הרמב"ם בספר המצוות שורש א) דכל דרבנן נעשה אח"כ דאורייתא משום דנכלל בלאו ד'לא

מצות עשה ממש. ועיין באריכות בשושנת העמקים (להפמ"ג, כלל א ד"ה ודע שיש להסתפק).

ויישבתי ביסוד זה גם קושיית השו"ת

אמרי אש (י"ד סי' פו, סוף חיו"ד

בסוגיא דצנור אות ט) **על הטור** (י"ד סי' רא) שכתב דלמאן דאמר רובו שאוב פסול מן התורה, כל שאין רוב מים כשרים אזלינן בספיקא לחומרא, והקשה דאם יש רביעית מים כשרים בתחילה כשהמקוה ריקן, שוב כל המים השאובים שהוסיף אחר כך כשרים מן התורה משום זריעה, ואם כן הוי רק מדרבנן וצריך להיות ספיקא לקולא. וכתב עוד (בסי' פו הנ"ל) שאין ליישב דהחכמים בטלוהו כשל תורה, עי"ש.

ובתחילה נתקשיתי בדברי האמרי

אש, דהלא יש אומרים (תוס'

ברכות יא, א ד"ה תני, סוכה ג, א ד"ה דאמר. ועיין רבינו יונה על הרי"ף ריש מס' ברכות ד"ה ויש להקשות) דכן הוא בכל דאורייתא, שהוסיפו רבנן תקנות באופן קיומו. דאם אינו עושה כתקנות חכמים, אבל מקיים כפי שהוא מן התורה, גם החיוב מדאורייתא אינו מקיים. שו"ר שכן הקשה בספר מקוה מים (למוח"ז זצ"ל, סי' סה אות א), וכן כתב ליישב קושיית האמרי אש בחיבור לטהרה (הל' מקואות כלל ב סעי' ד ס"ק יט), ובשו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב סי' לב אות ג).

אבל שוב התבוננתי, דלכאורה כוונת

האמרי אש, דאע"פ שכשעשו תקנה גם מן התורה אינו כשר, אבל כל זה כאשר ודאי עובר אדרבנן, אבל בספק, שוב צריך להיות כשר, משום

תסור', לשיטות אלו לכאורה הוה ליה להיות כדאורייתא, דבכל ספק אזלינן לחומרא ונהיינו לרוב הפוסקים דחולקים על הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"ט הי"ב) וסוברים דבספיקא דאורייתא לחומרא, וגם להרמב"ם הוי לחומרא מדרבנן, ורק מן התורה לקולא], ולכאורה הלא קיימא לן דבכל ספק דרבנן לקולא. ובפשטות נראה דגם לשיטות אלו, אע"פ דהוי כדאורייתא, אבל לא לענין זה דאזלינן לקולא. וכן משמע מפשטות כל האחרונים דבכל דרבנן אזלינן לקולא, וכמו שהאריך כ"ת בזה. וראיתי אריכות בענין זה בשב שמעתתא (שמעתתא א פרק ג), ועיין אגרא דכלה (פרשת קדושים ד"ה במדרש קדושים תהיו), ובקובץ עץ חיים (קובץ כ דף ט).

ועלה בדעתי מכבר לחדש, לחלק

בסוגי המצוות דרבנן. דמה דאמרינן דספיקא דרבנן לקולא היינו בדבר שאין עיקרו מן התורה, אבל בדבר שעיקרו מן התורה תקנו כעין דאורייתא גם לגבי זה דאזלינן לחומרא. ולפי זה יתיישבו כמה סתירות בדברי חז"ל בענין זה, דהיכא דאמרינן ספיקא דרבנן לקולא מיירי באין עיקרו מן התורה, ובדבר דעיקרו מן התורה אין הכי נמי דספיקו לחומרא.

שו"ר מובאת סברא זו בשו"ת נשמת

שבת (ח"ז סי' תקכט), ועי"ש עוד באריכות. ועיין בקובץ עץ חיים (קובץ א, דף קכב ד"ה נמצא) שספיקא לחומרא אפילו על מצוה דאורייתא בעלמא שאינה

כעין זה הרה"ג ר' ישכר בער קאהן ז"ל
אב"ד ערדא-סאנזשארץ (קובץ תל תלפיות
שנה שלישית תרנ"ד חוברת יא עמ' 67), עי"ש.

**ולפי זה מובן שפיר מה שכתבו
ליישוב קושיית האמרי אש בספר**

מי השילוח (מקור נפתח סוף ההקדמה לסי' ג),
ובשו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב סי' לב אות ג, סי'
מא אות ה), ובחיבור לטהרה (כלל ב סעי' ד ס"ק
יט), ובספר שירי טהרה (להגאון ר"מ אריק זצ"ל,
מקואות פ"א מ"ז ד"ה מבואר), דכאן בטלוהו
חכמים לגמרי ועשאו תקנתם ממש
כדאורייתא, ועי' בלחם ושמלה (סי' רא
שמלה ס"ק מא), וספר מקוה מים (למוח"ז זצ"ל,
סי' סה אות ב - ג). אשר לכאורה צריך ביאור
איך יכולין לעשותו ממש כדאורייתא,
ולפי הנ"ל מובן שפיר, דבאמת הוי
מדאורייתא משום 'לא תסור', רק
שחז"ל תקנוהו באופן זה שבספיקא
אזלינן לקולא. מה שאין כן בדבר שיש
לו שורש מן התורה, שתקנוהו
כדאורייתא שגם בספיקא אזלינן
לחומרא, ושוב הוי כן מדין תורה ממש
משום 'לא תסור'.

**והנה האריכו האחרונים בזה, אי
פסול זוחלין פוסל גם לגבי
טבילת בעל קרי, עיין מקוה מים (למוח"ז
זצ"ל, ח"ב סי' רט), ועי"ש (אות א) דיש אומרים
בזה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא
תיקנו, והנה עיין בשו"ת דברי מנחם
(ח"א סי' כז צב, ב) ובספרו תורה שלימה (חט"ו
מילואים קנא, א, הובא גם בספר טהרת יום טוב ח"ז דף
ריא) דטבילת עזרא יש לה עיקר מן
התורה, כמבואר בהדיא בדברי חז"ל
(ב"ק פב, ב). והנה לפי הנ"ל יש לומר,**

ספיקא דרבנן לקולא. ואם כן, כיון
שמדרבנן אינו אסור, שוב מותר אפילו
מן התורה. ואכן כן נראה מספר מי
השילוח (מקור נפתח סוף ההקדמה לסי' ג),
ובלחם ושמלה (סי' רא שמלה ס"ק מא). שוב
ראיתי סברא זו בשו"ת בית יצחק (שם)
בשם הפרי מגדים (פתיחה כוללת ח"ד אות יא).

**אבל לפי הנ"ל י"ל, דבאמת כל דרבנן
הוי מדאורייתא משום 'לא
תסור'. ועיין בסדרי טהרה (סי' קצט ס"ק מ
ד"ה מיהו זה יש לדחות), ובספר מקוה ישראל
(מהרה"ג מנאווא-פראגא, בביאור המשנה פ"ג מ"ד אות ב),
דאפילו למאן דאמר רובו שאובין פסול
מדרבנן, אבל ג' לוגין שאובין הוי
איסור שיש לו עיקר מן התורה, דהוא
גזירה שמא יבא לטבול בכלי, והטעם
דבטלוהו לטבילותא דרביעית הוא גם
כן שמא יטבול בכלי - עיין בלחם
ושמלה (שם), ועיין בספר מקוה טהרה
(לבעל הערוגת הבושם זצ"ל, דף פה ע"ג) שמבאר
דבטלוהו אטו הגזירה דג' לוגין, ואם כן
הוי גזירה שיש לה עיקר מן התורה.**

**ואפילו להדברי חיים (הלכות מקואות
בפתיחה אות ג') בשם הרשב"א
(יבמות פב, ב ד"ה יוסבר') בשם הרמב"ן,
דלמאן דאמר דרובו שאובין אסור
מדרבנן אין לו עיקר מן התורה, אבל
למ"ד דרובו שאובין אסור מן התורה
בוודאי הוי איסור שיש לו עיקר מן
התורה. ולפי מה שביארנו שבדבר
שעיקרו מן התורה תקנו כעין
דאורייתא גם לגבי הא דאזלינן
לחומרא, אתי שפיר מה שכתב הטור
דאזלינן בזה לחומרא. שו"ר שתירץ**

דלהפוסלין זוחלין בטבילת עזרא, יש לאסור אפילו בספק זוחלין, דבספק דרבנן שיש לו עיקר מן התורה יש לומר כנ"ל דספיקא לחומרא.

ונראה, דאפילו להלכה יש להחמיר, שיש לומר שאף על פי שיש מקילין שאינו פוסל, אבל הלא יש מחמירין, ואם כן הוי ספיקא דדינא, ואפילו אם הוי דרבנן יש לומר דבספיקא דדינא לא אזלינן לקולא. ואפילו בספק זוחלין יש לדרון אי הוי ספק ספיקא לקולא, דהלא חד ספק הוי ספיקא דדינא אם ההלכה כדעת הפוסלים או לא. ועיין פרי חדש (יו"ד סי' ק"י בכללי ספק ספיקא), ובספר מאי חנוכה (שם). ועוד, דיש לומר דהוי כספק ספיקא דאורייתא כיון שיש לו עיקר מן התורה, ועיין מקוה מים (למוח"ז זצ"ל, ח"ב סי' רכח).

ועיין בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ג סי' מו) דחשיב ספק ספיקא דדינא לצרף להתיר, ובדעת תורה (אור"ח סי' תערב סעי' ב) מתיר לברך על מצוה שיוצאת מכח ספק ספיקא, ועיין עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ב במפתחות סי' קלא). ואכהמ"ל בכל זה.

ופשוט דכל זה לסברא הנ"ל דביש לו עיקר מן התורה נחשב לדאורייתא, אבל הרבה ראשונים ואחרונים נחלקו על הנ"ל וסברי דבכל אופן לא נחשב איסור דרבנן כדאורייתא, אפילו באיסור דרבנן בודאי, וכל שכן בספק].

שוב ראיתי, דבתוספות הרא"ש (קידושין פא, ב ד"ה אסור) גבי הא דאמר שמואל (בגמ' שם) דאסור להתייחד עם כל עריות שבתורה אפילו עם בתו, כתב, וז"ל: "וצ"ע אם הלכה כשמואל דאסור להתייחד עם בתו, או כתנא דמתני' דמתיר להתייחד עם בתו, ואין להתיר משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל, כלומר דאפילו לשמואל הרי הוא רק איסור דרבנן משום דיחוד דאורייתא הוא", עכ"ל. וכוונתו, דביחוד דרבנן אין אומרים ספק דרבנן להקל, משום דעיקר איסור יחוד הוא מן התורה, וברוך שכוונתי.

אבל עיין בספר עמודי אש (סי' ז אות ז) בשם המשנה למלך (הלכות בכורות פ"ד הלכה א) דגם באיסור דרבנן שיש לו עיקר מן התורה אמרינן ספיקו להקל.

ועוד יש להעיר, דדעת הבית מאיר (יו"ד סי' קכב) דאין מתירין שום ספק דרבנן לכתחלה רק בשעת הדחק דחשיב כדיעבד, וכן כתב הפני יהושע (ברכות יב, א בתוד"ה 'לא לאתויי') דהא דספק דרבנן לקולא היינו דוקא במידי דאית ביה פסידא אם נעביד לחומרא, או טרחא יתירה, ועי"ש שהביא שיש חולקין בזה, דמותר אף שלא במקום הפסד או טירחא, ומכל מקום לענין יחוד יש להחמיר.

ולעצם ענין פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן שהביא כ"ת - אי אחר תקנת החכמים נעשה הדרבנן

להוכיח מכמה ראשונים ואחרונים
דסברי דהוי איסור חפצא.

וגם יש לציין לזה מה דמובא
באחרונים (עיין שדי חמד על חתיכה נעשית
נבילה) חילוק, לומר דרק חמץ בפסח הוי
חתיכה נעשית נבילה, מה שאין כן
בכמה אנפין חמץ קודם פסח, ולכאורה
זה תלוי בשיטות הנ"ל. ואכן שוב
מצאתי שכן מבואר בהדיא בשו"ת ארץ
צבי (ח"א סי' פג), עי"ש. [ולענ"ד נראה
שדין חמץ בערב פסח קודם חצות אי
נחשב ליש לו עיקר מן התורה או לא,
זה תלוי לכאורה בנידון פלוגתת
הראשונים בהמקדש אשה בחיטי
קורדנייתא ערב פסח קודם שש שעות
ולמעלה, עיין שולחן ערוך (אה"ע סי' כח
סעי' כא), ובחלקת מחוקק (שם סי' לו),
ובבית שמואל (שם סי' נא), ועיין בשו"ת
נשמת שבת (ח"ז סי' שס ד"ה ואף, ושם סי' שסו).
שו"ר מזה בשו"ת שרגא בטהרה (סי' כו),
עי"ש].

החותם בהוקרה ובכרכה,

יחזקאל דוד בראדי

מכתב ד

לכבוד ידידינו היקר חוב"ט
צנמ"ס נבון וחכם
הרה"ג רבי יחזקאל דוד בראדי
שליט"א

נהניתי מאוד ממכתבו היקר בדיני
ספק דרבנן לקולא, והמשך

ממש מצוה דאורייתא, לכאורה יש
ראיה חותכת מגמרא (ברכות יט, ב) לשיטת
הרמב"ן. דלשון הגמרא שם:
"אסמינהו על לאו דלא תסור",
ולכאורה משמע דרק אסמינהו א'לא
תסור'. ולפי זה, מה דנקטו בגמרא שם
ד'לא תסור' הוי לא תעשה שבתורה,
הכוונה שעל עצם קיום הדרבנן מקיים
לאו ד'לא תסור', אבל לא שכל דרבנן
פרטי הוי ממש דאורייתא. שו"ר שכן
כתב בעצמו בפירוש הרמב"ן לספר
המצוות (שורש ראשון הוכחה ז), עי"ש. וברוך
שכיוונתי.

ובנידון אי איסור דרבנן הוי איסור על
הגברא או גם על החפצא.
עלה בדעתי בעזה"י מקור לומר
דאיסורי דרבנן הן איסור גברא ולא
איסור חפצא, משא"כ איסורי
דאורייתא. דלכאורה יש לבאר כן
בדברי הר"ן במסכת חולין המובא
בבית יוסף (יו"ד סי' צב) דסובר דאמרינן
חתיכה נעשית נבילה אף בשאר
איסורין חוץ מבשר בחלב, אבל מחלק
בין דאורייתא דאמרינן חנ"נ, לאיסור
דרבנן דלא אמרינן חנ"נ. ועיין שם
בר"ן ובבית יוסף דמשמע שגם
באיסורי דרבנן מחלק בין איסור שיש
לו עיקר מן התורה, לאיסור דלית ליה
עיקר מה"ת, וזה אתי שפיר עם מה
שנתבאר לעיל לחלק בין איסור דרבנן
שיש לו עיקר מה"ת לשאיין לו עיקר
מה"ת לענין 'לא תסור', ודו"ק. ועיין
שם בפרי חדש. ובבאר היטב (סק"י)
סובר דגם בדרבנן חתיכה נעשית
נבילה, ובמכתבי הקודם הארכתי

(ב) ויש להביא ראיה מפורשת מדין חלת חו"ל, שעיקרו מן התורה משום חלת ארץ ישראל ואעפ"כ אמרינן בהו ספיקא דרבנן לקולא, כדאיתא ברמב"ם (הל' ביכורים פ"ו הי"ז) ובשולחן ערוך (יו"ד סי' שכה ס"א) ובנושאי כלי השו"ע (שם בש"ך סק"ב, ביאור"ג סק"ה, סי' ש"ל ש"ך סק"ח, שם ט"ז סק"ג), אף דעיקרו מן התורה.

ובאמת מפורש כן בש"ס ביבמות (פב, א) לגבי תרומה, שהביאו שם ברייתא (תוספתא תרומות סוף פ"ו), דאמרינן התם: ב' קופות של חולין ושל תרומה, ולפניהם ב' סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו תוך אלו – תולין לומר דתרומה לתוך תרומה נפלה. ובגמרא שם הביאו זה לראיה דאין תרומה בזמן הזה דאורייתא, שהרי חזינן דמקילין בספיקו, ומוכרח שהוא רק דרבנן. וכן כתב הש"ך (יו"ד סי' קיא סק"א) בביאור האי דינא בשולחן ערוך שם, דהיינו כיון דספיקא דרבנן הוא קיימא לן בהו לקולא, ועי"ש בחוות דעת (סק"א) שכתב דהוא הדין ביש לו עיקר מדאורייתא עי"ש, והרי גם תרומה עיקרה מדאורייתא, ודו"ק.

אמנם שוב ראיתי דיש לדחות, כי הפרי מגדים שם (שפ"ד סק"ב) דן, אולי ד' שאני אומר' אלו לתוך אלו נפלו עדיף טפי מספיקא דרבנן עי"ש, ואין קשיא מרהיטות הש"ס שהביאה ברייתא זו לראיה דהוי דרבנן, כי י"ל דבדאורייתא לא היינו אומרים תליה זו – שאני אומר', ורק מכיון שהוא מדרבנן אמרינן שפיר תליה זו, ודו"ק.

בהגדרת דיני דרבנן בכלל, וכת"ר שליט"א דן בזה בחריפות ובקיאות כיד ה' הטובה עליכם, כה יתן וכה יוסיף. ואעתיק כאן מה שרשום אצלינו (ולכבודכם אוסיף קצת תבלין כדרכה של תורה) על הנקודה המרכזית אשר דן בה כת"ר שליט"א, והוא בדין ספיקא דרבנן לקולא היכא דהוי עיקרו מן התורה.

ספק דרבנן כשעיקרו מן התורה

(א) כת"ר שליט"א יצא לדון דאולי מ"ש ספיקא דרבנן לקולא אינו אלא כשכולו מדרבנן, אך אי עיקרו מדאורייתא, אז אזלינן בהו לחומרא.

אמנם מצינו להרבה גדולי אחרונים שכתבו מפורש דלא כן, והכי פשיטא ליה גם כן לדברי חיים בתשובות (אה"ע ח"א סי' ר' ד"ה ולפי מה שכתבתי א"ש) דגם בעיקרו מן התורה אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, וכן משמע בשו"ת שער אפרים (סי' יא"ב) ומעדני יו"ט (ברכות כ, ב אות ה), הביאם בצל"ח ברכות (שם). אך הצל"ח עצמו (בד"ה ולולי) כנראה דלא ס"ל כדבריהם, וחזר ע"ז בדף כא, א (ד"ה ועפי"ז) עי"ש, וכן דעת מהרשד"ם (יו"ד סי' קצ"ב) שדן בסוגיא דשמיטה בזמן הזה, וחתך בסכינא חריפתא דאמרינן בהו ספיקא דרבנן לקולא, אף שרק האידנא הוי דרבנן, כי בעוה"ר איננו על אדמתנו, אך בזמן הבית היה דאורייתא, ויש לעיין בדבריו קצת משקלא וטריא דמהרשד"ם בדיני נדרים שם סי' קלא].

אמנם על כל פנים מדין חלת חו"ל מוכח שפיר דאמרינן בהו ספיקא דרבנן לקולא גם היכא דעיקרו מן התורה, ולכן צריך עיון טובא מה שכתב החזון איש (שביעית סי' כב אות א) לחלוק על דברי פאת השולחן (סי' כ ס"ק נב) שכתב שגם בעיקרו דאורייתא אמרינן בהו ספיקא דרבנן לקולא, וכתב החזון איש דאזלינן בהו לחומרא עי"ש, וצ"ע מהנ"ל, ומצוה ליישב. ובאמת שראיתי גם לבית הלוי (ח"ג סי' א ענף ז) שכתב כחזון איש, וצ"ע כנ"ל.

(ג) ועוד מצינו במה דנחלקו רבותינו האחרונים נ"ע בדיני השיעורים, אי נתקטנו הביצים או לא (ואכמ"ב), ויש שהכריעו, דבדאורייתא נחמיר מספק, אך בדרבנן יש להקל כדין כל ספק דרבנן, כן כתבו הגרא"ז מרגליות זצ"ל (ראש אפרים, קונטרס התשובות על טריפות סי' טז - יז, הובא בשע"ת סי' תפז) ועוד כמה פוסקים כידוע.

ובדין קידוש בליל שב"ק מצינו להני תרי כהנים הגדולים שנחלקו בדבר. דהנה הכהן הגדול בביאור הלכה (סי' רעא ד"ה של רביעית) מחדש דיש לנהוג כשיעור הגדול, אף כי אנו סוברים כדעת הראשונים דקידוש על הכוס הוא דרך דרבנן, אך כיון שעיקרו דאורייתא יש להחמיר בהו, עי"ש [ועיין מש"כ בשו"ת שבה"ל ח"ו סי' ס], אך הכהן הגדול מהרש"ם (ח"ט סי' ח) סובר דאין להחמיר בדבר כי ספיקא דרבנן לקולא, עי"ש.

הרי שנחלקו גם כן לענין דבר שעיקרו מדאורייתא אך כשלעצמו הוא רק דרבנן, אי בעינן להחמיר בו או לא.

שוב ראיתי בספר מקוה ישראל (שטיינמעץ, או"ק כ"ח, דף מ, ב - מא, א) שהביא כן מהגה"צ מנאסוד זצ"ל בשם הרה"ק משינאווא זי"ע - שלא החמיר לאחרים בכוס של קידוש, אף שיש בזה חשש דאורייתא ד'לא תשא', אם מברך על פחות מרביעית, אך לא החמיר כיון דיש אומרים דבתוך ברכה הוי רק איסור דרבנן. ובהמשך כתב, דכיון דקידוש על היין אינו אלא מדרבנן, על כן אין צריך להחמיר, עי"ש [ועי"ש עוד מענין ברכה בספק ספיקא לחיוב]. ועכ"פ חזינן מיהא דלא סבירא ליה כחידושו של הביאור הלכה, אלא כמהרש"ם, וכדעת אביו הגדול מרן הדברי חיים זי"ע - דגם בדרבנן שעיקרו מן התורה אמרינן בהו ספיקא לקולא.

(ד) והאמת דיש בזה עוד הרבה מאד ראיות, דגם בדבר שעיקרו דאורייתא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא. ספירת העומר תוכיח, שלדעת רוב ראשונים נקטינן דבזמן הזה אינה אלא דרבנן משום זכר למקדש, ואזלינן בה לקולא (ראה תוס' מנחות סו, א ד"ה זכר, שו"ע סי' תפט ונו"כ שם בכמה דוגמאות) אף שעיקרו מדאורייתא בזמן בית המקדש.

וראה עוד בסוגיא דעירובין (לה, ב - לו, א) בשקו"ט אמתניתין דמקוואות (ריש פ"ב) לגבי ספק טבל וכו', עי"ש

אמרתי לבוא בקוצר אמרים להעיר כדרכה של תורה.

בענין מה שהארכתי שבענין ספיקא דרבנן אי אזלינן לקולא או לחומרא יש מקום גדול לחלק בין דבר שעיקרו מן התורה לבין דבר שעיקרו דרבנן, וכ"ת הביא להוכיח מכמה מקומות דאע"פ שעיקרו מן התורה אזלינן לקולא, וכן הביא כמה הוכחות שהן סמוכין לדברינו. נראה לענ"ד דזה תלוי באמת בגדר דבר שעיקרו מן התורה, וכמו שיתבאר.

דהנה לכאורה צ"ע כל הכלל דספיקא דרבנן לקולא, דהלא אמרו חז"ל כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו (גמרא פסחים ל, ב, ועיי"ש במסורת הש"ס עור), ואם כן, אי בדאורייתא אזלינן לחומרא גם בדרבנן הו"ל להחמיר. אבל עיין בגמרא גיטין (סה, ב) דזה דאמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנו הוא רק בדבר שיש לו עיקר מן התורה, ואם כן יש לומר שהוא הדין לגבי הא דספיקא דרבנן לקולא יש לחלק בין היכא דעיקרו מן התורה, דאזלינן לחומרא משום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו, לבין היכא דאין עיקרו מה"ת דאזלינן לקולא. אבל רבו הסתירות בזה, וכמו שכתבנו במכתבנו הקודם, וכן הרבה כ"ת להוכיח כן במכתבו הנפלא.

ובאמת דגם בכללא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו רבו הסתירות בחז"ל, והאריכו בזה הרבה הפוסקים ובספרי הכללים. עיין בב"ח

היטב. וחזינן מהתם דגם ספק דרבנן שיש לו עיקר מן התורה אמרינן ספיקו לקולא, רק שדנו שם דהיכא דאיתחזק איסורא שאני, עיי"ש. ועיין אריכות הדברים בדברי חיים על מקוואות (פ"ב מ"ב, ובביאורים שם), ותורף דבריו כנ"ל - דגם היכא דהוי עיקרו מן התורה אזלינן לקולא, חוץ באיתחזק איסורא, עיי"ש היטב.

אמנם כאמור, הרי חזינן על כל פנים דיש חלק מהפוסקים אשר מפייהם אנו חיים שהחמירו באנפין טובא בהאי דינא, אך רוב האחרונים לא סבירא להו הכי, ואדרבה סוגיין דעלמא אינה כן, וכן משמע מכמה וכמה סוגיות וכנ"ל, וצריך עיון ליישב הדברים.

ואף שיש מקום להאריך טובא בהני ענינים, אך מה שהלב חושק הזמן עושק, ולכן פה תהא שביתת קולמסי כעת.

בברכה

שלמה הלוי אפל

לכבוד הגאון ר' שלמה שליט"א

אחדשה"ט,

מאוד נהניתי ממכתבו הנפלא והרבה לקח למדתי ממנו. כיון שכתבתי לו שיש קצת להעיר בדבריו,

מלאכות תיקנו כעין דאורייתא, אבל באיסורים שניתוספו שאינן ממש גזירה על אחת מן הל"ט מלאכות לא תיקנו כעין דאורייתא, וכיוצא בזה בהרבה דברים, וישמע חכם ויוסיף לקח. ולפי"ז מיושב הרבה מן ההוכחות שהביא כ"ת.

אבל בכמה ממחברים הנ"ל משמע כמו שהבין כ"ת, דכל שיש לו עיקר מן התורה אין חילוק בכל הנ"ל, ותיקנו כעין דאורייתא. ולפי דבריהם אכן עדיין צ"ע, למה לא תיקנו כעין דאורייתא גם לגבי שספיקא לחומרא. ועוד יותר קשה, דעיין בחמודי צבי (אות

כ כלל נב אות ב) שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו נאמר רק לחומרא ולא לקולא, ואדרבא בדרבנן החמירו יותר, ואם כן גם לענין ספיקא היה לנו להחמיר [אבל ע"י בספר בגדי יו"ט (להגאון רש"י זצ"ל, ביצה ד, ב ד"ה גמרא אתמר) דסבירא ליה דהכוונה שתיקנו שיהיה כעין דאורייתא גם לקולא, ולא החמירו יותר מהדאורייתא, ועיין בדרכי שלום שם].

ונראה דהביאור הפשוט למהלך זה הוא כמו שכתב זקני זצ"ל במקוה מים (סי' עב אות ד) באריכות, דבמקום שגילו חז"ל בפירוש שהדרבנן לא יהיה כדאורייתא, לא אמרינן כעין דאורייתא תקנו, ועיי"ש דמיירי אפילו לקולא. וכמו כן הוא הדין לענין ספיקא דרבנן לקולא, כיון שגילו חז"ל בפירוש שלא יהיה לחומרא כדאורייתא, אזלינן לקולא.

(או"ח סי' תקז ד"ה ומ"ש כיון דקלי וכו'), ושו"ת **מכתם לדוד** (חיו"ד סי' טו), ו**שדי חמד** (כללים כרך ב מערכת כ כלל קמ, כלל קנג, כרך ז פאת השדה כלל א סימן קכד), ו**פני יהושע** (על גמ' שבת לח, ב ד"ה אבל האי דלא וכו'), ושו"ת **עונג יו"ט** (ח"א סי' כ), ו**אהלי יהודה** (אות כ כל דתקון רבנן וכו'), ו**דרכי שלום** (להמהרש"ם כללי הש"ס אות כ או"ק רכ), **משכנות הרועים** (מערכת אות זי"ן או"ק ח, זכיית קטז), **שו"ת דברות יעקב** (ח"ג סי' לו), **שו"ת נשמת שבת** (ח"ז סי' שמו ד"ה והפמ"ג, סי' שס ד"ה ואף, סי' שסו) ו**בשו"ת שרגא בטהרה** (סי' כו), ו**במרכבת המשנה** (על הרמב"ם הל' שבת פ"ג ה"ט), ו**חזון איש** (או"ח סי' לו אות כג) ועוד.

והנה מדברי כמה מהמחברים הנ"ל יוצא, שיש מהלך לומר שרק דבר שנגזר על דאורייתא בזמן שחייב מן התורה הוי עיקרו מן התורה, אבל כגון תרומה בזמן הזה, או גזירת שהיית תבשיל בערב שבת, כיון שמן התורה אין בזמן זה איסור, אז אע"פ שעיקר תרומה או שבת הוי מן התורה, אבל לא בזמנים הנ"ל, ואם כן הוי דבר שאין עיקרו מן התורה. וכן כיוצא בו בשאר דברים, דכמו בזמן כך גם בחפצים, שרק בחפץ שיש עליו איסור תורה תיקנו רבנן כעין דאורייתא, ולדוגמא בתרומה - רק בדגן תירוש ויצהר. וכמו בזמנים וחפצים כן הוא באיסורים, דרק איסור שהוא מן התורה תיקנו רבנן כעין דאורייתא, אבל איסור פרטי שכולו מדרבנן, אע"פ שהאיסור הכללי הוא מן התורה, לא תיקנו כעין דאורייתא. וכגון בשבת, רק בל"ט

ק"ז

הלוי

סימן ה

שלמי

ויש להאריך הרבה בענין זה, אבל את התורה בתוך כלל ישראל מתוך
היום קצר והמלאכה מרובה, שמחה וכטו"ס,
ואי"ה עוד חזון למועד אי"ה.

החותם בברכת התורה ושיזכה לקבל ידידו יחזקאל דוד בראדי

סימן ז

איבד חוש הטעם האם יכול לברך דין
ודברים עם רבני ולומדי גיליון אספקלריא

[פורסם באספקלריא לפרשת אמור תש"פ, במדור "פולמוס"]

להג"ר שלמה זלמן אויערבאך ז"ל
שלא ניחא ליה כל כך בזה, ותמה על
מה ששמע שיש נוהגים לברך בכהאי
גוונא (מצורף). ושוב ראיתי שבספר
"ברכת הבית" (שער א' אות נ"ה) להגרא"ח
אינהורן ז"ל מתלמידי הייטב לב זצ"ל
פשיטא ליה שאינו מברך.

מה דעת תלמידי החכמים
דאספקלריא בשאילתא דא? האם
יש כאן ספק ברכות להקל או לא? האם
המנהג שעליה תמה הגרשז"א מוצדק,
וכדעת הפסקי תשובות, או לא?

שאלה: איבד חוש הטעם האם יכול
לברך?

אחד מסימני ה"קורונה" הוא איבוד
חוש הריח, ולפעמים גם איבוד
הטעם באוכל (כמובן - באופן זמני).

בענין מי שאיבד חוש הריח, כמדומה
פשוט לפוסקים שלא יוכל
לברך על בשמים וכדו'.

אכן, על איבוד חוש חיך טעם הלשון
ראיתי בפסקי תשובות שכתב
בפשיטות שמותר לברך. מאידך ראיתי

תשובות ותגובות:

בנימין רבינאוויץ זצ"ל) עמוד קיג בשמו, שגם
אלו שמסיחים דעתם באכילתן שלא
להנות כלל מהמאכל, יש להקפיד
שבכזית הראשון יהנו - מכיון דקיימא
לן דמברכין על הנאת גרונו ולא על
הנאת מעיו. אמנם אין צריך שיהיה

תגובה א

הרב יואל טייטלבוים, מח"ס כבודו מלא
עולם וש"א"ס (וויליאמסבורג)

בספר עבודת בנימין (מאמרי הגה"צ רבי

הנאה גדולה, ודי בהנאה כל דהו,
אפילו עשר אחוז.

ומכיון שהגה"צ לא הרגיש טעם
בטי"י, על כן לקח סוכר. עכת"ד.

ואולי יש לומר, דצעירים אובדי חוש
הטעם כעת, באם רוצים ליהנות
קצת כמו עשר אחוז עדיין יכולת בידם,
ורק בזקנים חלשים שנאבד מהם כל
ענין הטעם שייכת יותר השאלה.

הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי'
דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

לי פשוט לברך, והגם שבגר"ז
מבואר שאין לברך בלי הנאת
החך, אבל בנידו"ד שאני, שהחיסרון
מצד האוכל ולא מצד המאכל או
צורת האכילה.

ומאחר שיש חולקים על הגר"ז
[פוסקים שאומרים לברך על
גומע ביצה שאין לו הנאה], והגר"ז אין
מקור שבנידו"ד חולק, ממילא נ"ל
פשוט שיברך.

ואגב, מסתמא בסוף יהיה כאן ספק
ברכות להקל בין פוסקי זמנינו,
אבל כמדומה שבכגון דא לא אומרים
ספק ברכות להקל לאכול בלי ברכה,
אלא יש לחפש אחר שיפטרנו.

להלן מתוך מה שכתבתי בשיעורי
הלכה שמסרתי החורף
לבחורים (והגית):

[סעיף ד.]

שמך זית, אם שתאו כמות שהוא אינו
מברך עליו כלל, משום דאזוקי
מזיק ליה.

ואם אכלו עם פת, אינו מברך עליה
דפת עיקר ומברך על העיקר
ופוטר את הטפילה.

ואם שתאו מעורב עם מי סלק"א (הנקרא
'אניגרון'), שאז אינו מזיק, אדרבה
הוא מועיל לגרון אם הוא חושש
בגרוננו, הוה ליה שמך עיקר ומברך
עליו, בורא פרי העץ.

ואם אינו מתכוין לרפואה אלא
לאכילה, הוי ליה אניגרון עיקר,
ואינו מברך אלא על האניגרון (שהכל).

אין מברכין על השמן

הטעם כותב השולחן ערוך "דאזוקי
מזיק ליה", ומקורו בגמרא
בברכות (לה, ב), ופירש רש"י (שם ד"ה אזוקי)
שאיין זו אכילה שטעונה ברכה, דגבי
ברכה "ואכלת" כתיב. והיינו, שזה
חיסרון בצורת האכילה, מכיון שהוא
מזיק לאו בר אכילה הוא. ובפשטות
הכוונה, מאחר שהוא מזיק לו אין זה
נחשב אכילה.

אולם רבינו מנוח (פ"ח מהל' ברכות ה"ב)
כותב: "ודעת רש"י, דכיון
שלית ליה הנאה מיניה, לא מיקרי
אכילה ואינו מברך כלל". ועוד כותב
המאירי (שם): "ויש מפרשים, אזוקי

תיפוק ליה שאינו נהנה מהם?

אולם, כיוצא בזה מצינו ברא"ש (ס"ג א) לגבי שקדים המרים דאזוקי מזקי, ומבואר בדבריו שהחיסרון הוא מצד ההנאה. ומקור הדברים בחידושי המאירי (ברכות לה, ב ד"ה השותה) שכותב: "השותה שמן זית לבדו הן לרפואה כגון חושש בגרונו הן שלא לרפואה אינו מברך כלל, שאין כאן שום הנאה, ואדרבה לענין הזנה מיהא מזיק הוא לגוף".

הנאת גרון או הנאת מעיו

ולכאורה מבואר מכל זה, שיש לדון לענין חיוב ברכה, הן מצד הנאת החיך והן מצד שמזינו, ובשמן ליתא לתרוייהו. אולם יעויין במשנה ברורה (רד, מג) לגבי תרופה, שאם לא נהנה לא מברך, הגם שמתרפא מהם. והיה מקום לחלק בין הזנה של אוכל להזנה של תרופה, ודו"ק. אך הדבר נוגע למי שאוכל מאכל עטוף בסיב, שלא נהנה בחיך, אם יתחייב על הנאת מעיו, אולם בשו"ת דברי מלכיאל (ה), רמא) כותב לפטור מטעם שאין זה דרך אכילה, וכך הוא כותב: "ומה שנסתפק אם אכל לחם שכרכו בסיב עד כדי שביעה, אם פטור מברכת המזון, כמו דקיימא לן בסי' תע"ה שלא יצא ידי מצה, לכאורה משמע כן דהא כתיב "ואכלת ושבעת", משמע שיהא דרך אכילה. וכבר האריכו האחרונים בדין אוכל לחם שלא כדרך אכילה אם צריך לברך ברכת המזון".

מזיק ליה האדם לשמן, ר"ל שהוא מפסידו אחר שאינו נהנה ממנו".

וכנראה שזה גם כונת הרא"ה והריטב"א (שם ד"ה היכי) שכותבים "אזוקי קא מזיק ליה, פירוש, האי מפסיד השמן הוא, וחשוב כמזיק, ולא חשיבא הנאה כלל".

והנה רבינו יונה (שם כה, א ד"ה ואי) כותב בזה: "ואינו מברך עליו כלל, שאין זה דרך הנאה, שכל דבר שמזיק אין מברכין עליו כלל". ומבאר בחידושי הג"ר עקיבא איגר שם, דסברא הוא, שלא תיקנו לברך ולתת הודיה להשי"ת על מה שמזיק לגופו, ומרצונו ומדעתו מזיק לעצמו.

אולם יש להקשות, ממה שכתב המשנה ברורה (רד, טו) בקמח שעורים שמברך שהכל "דסלקא דעתך אמינא הואיל וקשה לתולעים שבמעיים לא יברך עליה כלל, קא משמע לן כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי". ומבואר, שאם יש לו הנאה - מברך, גם כשיש לו היזק מינה. ולכן באמת מוסיף המשנ"ב כאן (ס"ק כז), ד"אפילו חושש בגרונו נמי אינו מברך, דשמן כמות שהוא אין נהנה ממנו". וכן כתב בשולחן ערוך הרב (רב, י): "אבל אוכלים ומשקים שהחייך נהנה מהם אע"פ שהם מזיקים וקשים לגוף, צריך לברך עליהם ברכה המיוחדת להם".

אך מעתה עלינו להבין, למה הוצרכה הגמרא להוסיף מצד שמזיקו,

ועיינן עוד במנחת חינוך (מצוה שיג), שאינו חייב בברכת המזון על הנאת מעיים רק בצירוף הנאת גרון, ולפי זה כותב, שאם הקיא את המאכל אינו חייב בברכה אחרונה. ומוסיף על זה האבני נזר (או"ח סי' קכד): "אשר כתבתי דברכת המזון תלוי רק בהנאת מעיו, וכתבת בשם המנחת חינוך (מצוה שיג) דתלוי גם בהנאת גרונו. אין מחלוקת בינינו, כי אני כתבתי לדעת רמב"ם שמחייב שהכל על שמן בעיניה משום הנאת מעיו, ולשאר פוסקים אינו כן. וברש"י בהא דאזוקי מזיק ליה פירש רש"י ובברכה ואכלת כתיב. ואכילה היינו הנאת גרונו". וראה לקמן (סי' רד) עוד מקרים שאין זה נחשב דרך אכילה.

ולמעשה יעויין באגלי טל (מלאכת טוחן ד, ב), שכותב שלגבי ברכה שלפניו הכל תלוי בהנאת מעיו, עי"ש. ואילו השולחן ערוך הרב (רב, י) כותב: "ואם אין החיך נהנה מהם, אע"פ שהם יפים ומועילים לגוף – אין מברכין עליהם, כמו שיתבאר בסימן ר"ד". ועיינן עוד בשערי תשובה (רד, יז) במי שגומע ביצה חיה לצחצח קולו, שחייב לברך מחמת הנאת מעיו, הגם שאין לו הנאת החיך, וצריך עיון.

מי שאין לו חוש טעם

אך מסתבר שמי שאיבד חוש הטעם לחלוטין, ואינו מרגיש שום טעם באכילתו, או מי שכואבים לו הגרון או הלשון והחיך וכדו' מחמת פצעים וכדו', והכאב חזק מאד עד שאין לו הנאה מאכילתו עקב הכאב, שיברך

לכולי עלמא, מאחר שהחיסרון אינו מצד המאכל אלא מצד האוכל, ומה שנצרך הנאת החיך הוא רק "סימן" לחיוב ברכה ולא "סיבה" ודו"ק (ועי' שו"ת שבט הקהתי ה, רסה).

ובקובץ צהר (עמ' ריב) כותב: "ומסופקני באדם שאין לו חוש הטעם, ואוכל רק כדי לשבוע ולהשקיט רעבונו, אבל אינו נהנה כלל, האם יברך. ושמעתי שיש נהגו לברך בכהאי גוונא על כל דבר כדינו, וצריך עיון". ועיינן עוד במגילת ספר (ברכות פ"ו סי' ד) שהרחיב בטוטו"ד בענין זה.

וראה מש"כ לעיל (סי' קצו סעי' ב) מש"כ לדון בחולה סכרת או צליק, שאוכל מאכלים שלא בריאים לו. ועיינן עוד לקמן (סימן רד) עוד מה שנתבאר בעז"ה בעניני תרופה וביצה חיה לצחצח קולו.

תגובה ג

הרב יוסף אביטבול, מח"ס דברי יוסף שער יוסף וש"א"ס (בני ברק)

לכבוד הרב שלמה הלוי אפל שליט"א

לענ"ד הדין הוא שיש לברך, כי סוף סוף נהנה במעיו מהאכילה, וזה עיקר הברכה, והיינו שנעשה שבע. כי עיקר הטעם בגמרא (ברכות דף ל"ה) לברך משום שהכל שייך לקדוש ברוך הוא, כיון שלוקח דבר ששייך לקב"ה

עליו לברך גם אם אין לו חוש הטעם
עתה.

ואדרבה, החיזוק באמירת מאה
ברכות הוא סגולה לעצירת
המגיפה, כמו שהיה אצל דוד המלך,
ועל ידי זה יזכה שהמחלה תסור ממנו.
ויה"ר שנזכה לגאולה השלימה בב"א.

תגובה ו

הרב מרדכי יצחק אגסי, מחבר הספרים
'בדרך המלך' ו'אסורי המלך' (ברוקלין)
עיינן שולחן ערוך הרב סימן ר"ד סעיף
ט"ו.

הרב השואל:

ראה בפנים לשונו בדיוק, ותראה שיש
לדון מדבריו דדוקא משום
שהוא חפץ להתרפאות וזהו חלק
מהרפואה, הרי הוא חייב לברך יעו"ש.

תגובה ז

הרב מרדכי יעקב מאיר, מח"ס עיטורי
מרדכי

לכבוד הגאון רבי שלמה שליט"א.
בדבר השאלה האם לברך על
אכילה בלי חוש טעם, עיינן רא"ש (ברכות
דף י"ד) בסוגיית טעימה, שעיקר חיוב
ברכה ראשונה על הנאת מעיו. וכן
מבואר בבית יוסף (סימן ר"י) – ולפי זה
נוטה הדין לברך.

ושמעתי עוד ראייה עצומה, שלפי
הרמב"ם השותה שמן
מברך, אפילו שאין לו הנאה – רואים
שצריך לברך על הנאת מעיו. ואף
שהשולחן ערוך חולק על הרמב"ם,
זאת רק מטעם ששמן מזיק, רואים
שצריך לברך על הנאת מעיו.

תגובה ד

הרב מנחם פליישמן

ודאי צריך לברך, כי סוף כל סוף זה
מזין את הגוף. לא מברכים רק
על טעם, אלא 'בורא מיני מזונות'
וכדו' – אין מזכירים כלל את הטעם
אלא על הזנת הגוף.

[ואולי יש להסתפק לענין שהחיינו
על פרי חדש, כי אינו נהנה
מההתחדשות, כי כמו כן היה יכול
לאכול מאכל אחר וכל המאכלים
טעמם שווה אצלו. אבל גם בהא יש
לומר שצריך לברך, כי סוף כל סוף
נהנה שיש לו ויטמין כזה או אחר.]

ועכ"פ ממש לא ברירא לי מה הצד
שלא לברך.

תגובה ה

הרב משה מרדכי אייכנשטיין, ראש כולל
שע"י ישיבת יד אהרן ב"ב
מסברא עכ"פ רעב ונהנה.

שלמי

סימן ו

הלוי

קכג

דלא יברך. וכ"כ הגר"ח גריינימן דעל
כהאי גוונא אין מברכין.

תגובה ה

הרב אליהו לוי

כמדומה שלא דק, ר' שלמה זלמן לא
הכריע שלא יברך, אלא השאיר בצ"ע.
הלשון ש"תמה" אינו נכון, כמו שרבא
פשיטא ליה כך לרב פפא מיבעי ליה.

אם אכן אין גילוי בפוסקים, נראה
שצריך לברך.

אליהו

תגובה ט

הרב מאיר גוטמן

שלו' רב. שמחתי על שאלת חכם
השם דרכיו.

כמדומה שדינא הוא שצריך לברך,
שאין הברכה על הטעם אלא
על האכילה, על הנאת גרונו שנהנה
לאכול. ואף אם אין הנאה מעצם
האכילה, סוף סוף הרי נהנה ואכל
כדרך אכילה.

אף כי אין דין הנאת מעיו אלא הנאת
גרונו, והיה מקום לדברי האומרים
שלא לברך. אפילו יקיא מאכלו מברך
ברכה ראשונה - דסוף סוף אכל ואיכא
הנאת גרונו, אבל אם קץ באכילתו
וקשה עליו טעם האוכל בזה אמרינן

בברכה

תגובה י

הרב יוסף וינשטיין

מו"ר הרב יוסף פרבשטיין זצ"ל
אמר: ריח מברכים על הנאת
הנשמה, ואינו כשאר ברכות הנהנין
שמברכים על הפרי, וההנאה טפלה. כי
בפרי יש תועלת לגוף, אבל בריח
תועלת לגוף אין, תועלת לנשמה יש רק
בריח, לכן כשאינו מריח אין לברך.

תגובה יא

הרב שמעון טייטלבוים

כ' הרה"ג שליט"א

בעד שאלתו בענין ברכה למי שאבד
חוש הטעם, וציין לספר ברכת
הבית. הנה שם בספר מבואר, שאם
אוכל למלאות רעבונו בודאי צריך
לברך. ויסוד דבריו בנוי על דברי
השערי תשובה סוף סי' רד, שמביא
בשם המחבר במי שבוולע ביצה חי
להנעים קולו, שאע"פ שאינו נהנה מכל
מקום מברך משום הנאת מעיו. אך
באוכל סתם שלא למלאות רעבונו אין
צריך לברך. כן מבואר שם בברכת
הבית.

וכנראה שאלו שחלו בקורונה ל"ע ואיבדו באופן זמני את חוש הטעם, אוכלים למלאות הרעבון, ולא סתם אכילה, ולכן שפיר צריכים לברך.

ועוד למדנו מדברי ברכת הבית (בשערי בינה), דאם אוכל לשובעו צריך לברך, ורק באוכל מעט או שאוכל שלא לרעבוננו אין צריך לברך. ויש לעיין מהו גדר אוכל הרבה ואוכל מעט? גם נראה מדבריו שמחלק בין חולה לשאר בני אדם, וזה לכאורה החילוק בין ס"ק נ"ה לנ"ו, ויש לעיין למה.

החותם בכל חותמי ברכות, וה' הרחמן ירחם על עמו ונזכה לכל הישועות.

תגובה יג

הרב שמחה בונם מרקסון

במסכת חולין (ק"ג:) נחלקו רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש לענין אכילת איסורים, אם החיוב הוא על הנאת גרון או על הנאת מעיים. והרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ג) פסק כרבי יוחנן דהחיוב הוא על הנאת גרון. אך הפוסקים דנו אם יש לחלק בין ברכות הנהיגין למאכלות אסורות.

בפסקי תשובות (סי' ר"ד אות י"ג) הביא מדברי הרבה פוסקים, שהנהגה במעיו מהאכילה חייב בברכה, והיינו שרעב או צמא ורוצה באכילה או שתיה זו. והיינו אפילו באכילה כל שהיא, ואין צריך הנאה על

תגובה יב

הרב זאב וואלף בנצ'וביץ

לשאלת הרב שלמה אפל בענין חוש הטעם.

הרי הציווי בתורה לברך הוא על השביעה. ולמדו בברכות (לה) קל וחומר כשהוא רעב מברך, ולא אמרו כלל על הנאת מעיו מברך כל שכן על הנאת החיך. ומטעמת ופולטת אינה טעונה ברכה אף שנהנה החיך, ולשולחן ערוך (רי"ב) אף אם בולע.

לשון שולחן ערוך הרב (ת, יא): "ואינה חשובה הנאה אלא הנאת מעיו". ולשון משנה ברורה (רי, טז):

ידי הרגשת שובע לענין ברכה ראשונה. ואפילו אם לא נהנה מהטעם של המאכל [כגון שאין למאכל טעם כלל, או שהאדם חולה ואינו מרגיש טעם באוכל], מכל מקום כל שאכל כדרך אכילה הרי זה נכלל בגדר שהחיק נהנה ממנו וחייב בברכה, [ובאופן זה הנאת החיך היא מעצם האכילה, כיון שאכל כדרך אכילת בני אדם, ואע"פ שאינו נהנה מהטעם של המאכל].

ואם לא אכל כדרך אכילה – אינו מברך, כי לא קבעו חכמים ברכה לפניה ולאחריה אלא באכל כדרך אכילת בני אדם.

ואם אינו נהנה במעיו מהאכילה, וכגון שאינו רעב וצמא כלל, ואוכל ושותה לרפואה או מחמת אונס, אזי אינו מברך רק אם נהנה מהטעם של המאכל או המשקה, דעל כל פנים נהנה גרונו. אך אם אינו נהנה לא יברך, כיון שאין לו הנאת מעיים כלל.

וכן מבואר במחזיק ברכה (סי' ר"ד סק"א, מובא בשע"ת שם ס"ק י"ז) שכתב בשם קונטרס כת"י ישן מחידושי דינים מרבני עיה"ק ירושלים, שהאוכל חלמון ביצה כמות שהוא חי לצחצח הקול, אף שאינו נהנה בטעם אכילתו, מכל מקום כיון שנהנה במזונו צריך לברך. וכן פסק בקיצור שולחן ערוך (סי' ג ס"ח).

ובספר ברכת הבית (להגרא"ח איינהורן וצ"ל, שער א' אות נ"ה) הביא דברי המחזיק ברכה, וכתב שמברך דוקא אם

היה רעב ואכל ממנו עד ששבע, אך אם לא היה רעב – אינו מברך כלל, כל שאינו נהנה מטעמו. וביאר (שם שערי בינה אות נ"ו), שכאשר אכל כדי שובעו, אף שאינו נהנה בטעמו, מכל מקום מברך על הנאת מעיו ששבע. אבל באוכל מעט אין כאן לא הנאת החיך ולא הנאת מעיו ואינו מברך. וכן כשלא היה רעב מתחילה אין כאן הנאת מעיו ואינו מברך.

אמנם מדברי כמה אחרונים נראה, שסוברים שמברך רק אם נהנה גרונו:

במהר"ם שיק (או"ח סי' ר"ג) ובכלי חמדה (פרשת עקב) כתבו, שחיוב ברכת הנהנין הוא רק על הנאת גרונו. ובמנחת חינוך (מצוה שי"ג אות ב), בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס"א), באגלי טל (מלאכת טוחן ס"ק ס"ב אות ב), בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' קכ"ג-קכ"ד), בשו"ת חלקת יעקב (מהדו"ח או"ח סי' נ"ב) ובשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' כ"ח), סוברים שצריך הנאת גרונו יחד עם הנאת מעיו.

ובשו"ת לבושי מרדכי (או"ח מהדו"ק סי' ל"ב) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' י"ח) הביאו מחלוקת זו, ונסתפקו כיצד ההלכה.

וכן הגרש"ז אויערבאך כתב (בכת"י סי' ר"ד, ומובא בספר נתיב הלכה ברכות ל"ה): 'ומסופקני באדם שאין לו חוש הטעם, ואוכל רק כדי לשובע ולהשקיט רעבונו, אבל אינו נהנה כלל, האם יברך. ושמעתי שיש נוהגים לברך

בכהאי גוונא על כל דבר כדינו, וצריך עיון'.

ולכאורה כן משמע מדבריהם של כמה ראשונים ואחרונים, שכתבו שברכות הנהנין הן על הנאת חוש הטעם.

ואולם, יתכן שחלק מהפוסקים שכתבו שצריך גם הנאת מעיים וגם הנאת גרון, מודים הם באופן הנ"ל שצריך לברך. גם מפני שאין חסרון במאכל עצמו, אלא רק באדם האוכל שאיבד את חוש הטעם, ועל כן בטלה דעתו אצל כל אדם. וגם מפני שכל מה שכתבו שצריך הנאת גרון, זהו רק באופן שאין הנאת מעיים, אך באופן שאוכל לשובעו ושותה לרווייה פשוט שנקרא הנאה וצריך לברך [וכעין סברא זו שמעתי מכמה רבנים ומורי צדק].

והראשל"צ מרן בעל ילקוט יוסף הרה"ג ר' יצחק יוסף שליט"א, וכן הרה"ג ר' דוד לאו שליט"א, הורו שצריך לברך.

אדאתינן עלה, ראוי לנכון להביא כאן את דברי הג"ר יחזקאל לוינשטיין (אור יחזקאל ח"ז עמ' רנ"ח) בשם הסבא מקלם זצ"ל, שאמר, שכשם שבעניני העולם הזה חייב כל אחד שיהיה לו חוש הטעם באכילתו,

וכאשר אין לו חוש זה, קשה עליו מאוד האכילה. וכל שאינו אוכל כראוי, תמיד חש הוא חולשה ואין-אונים. כך גם בענינים רוחניים, מי שאין בו תשוקה להשגת רוחניות - אינו בגדר מקבל, ולכן אף שישמע דברי שיחות מוסר במשך תקופה ארוכה, מכל מקום לא ישתנה מעמדו האמיתי [ויתכן שתתווסף בו איזו פרומקייט, אך אין זה העיקר הנדרש]. על כן השגת התשוקה היא נדבך חשוב בעבודתו הרוחנית של האדם. עכ"ד. ואולי נאמר, שאיבוד חוש הטעם מראה על דבר זה החסר מאוד בדורינו, שלא יהיו התורה והמצוות בגדר 'מצות אנשים מלומדה', אלא ייעשו עם תשוקה וחיות.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיסיר מעלינו כל נגע ומחלה, וישלח מזור ורפואה לחולינו. שנוכה במהרה לביאת משיח צדקנו, ויקויים בנו הכתוב 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים וירצה דמם על גבי המזבח.

יהיו הדברים לרפואת החולים בקורונה - ישלח להם ה' רפואה שלימה במהרה, ולעילוי נשמת הנפטרים רח"ל, תהא נשמתם צרורה בצרור החיים.

חלק שלישי
דברי חיזוק

דברי חיזוק

טללי חיזוק שנאמרו בעת צרה לחברי קהילתנו

גם המצב הקשה כעת הוא רצון ה' -
הקב"ה רוצה כעת את שברון ליבנו

יום רביעי, כ"ב אדר תש"פ

מובן שהיום הציבור אינו שמח כל כך, אין זה יום כה שמח. הציבור קצת מתוח ולחוץ - וקצת יותר מקצת. אמנם כיהודים יודעים אנו שתמיד צריך יהודי לחזק את עצמו, להחזיק את עצמו, לא ליפול בנפשו. כך נדבר מילה ושתים, כמה דברי חיזוק.

הדבר הראשון שכדאי וצריך לדעת, שהגם שקשה ולא קל לשמוע להוראות, בין שלא להתפלל במניין ובין שלא ללכת למקוה, אבל צריך לדעת שזה המצב כעת וזה מה שנדרש מאתנו, וככל שמשערים חומר המצב - עלינו לדעת שלצערנו הגדול המצב הרבה יותר חמור. הרבה יותר ממה שחושבים. זה לא פשוט, זו באמת עת צרה וצריך רחמים גדולים, שהקב"ה יאחוז ביד ימין, וכיון שכן צריכים להשמע להוראות.

והדרך הראשונה והיחידה שעושה מעט קל יותר ופחות קשה, היא לדעת שהכל מאת השי"ת והקב"ה מנהיג העולם, ומה שהוא רוצה זה מה שעושים, ורצונו משתנה לפי המציאות והזמנים - לא מה שרצה אתמול

רוצה היום, ולא מה שרוצה היום ירצה מחר. יש דברים שמתחלפים תדיר, וצריך לדעת מה רוצה ה' בזה הרגע ובזה הזמן.

ישנו מעשה מופלא:

כידוע, בעת מלחמת העולם השניה עמל מאד הגה"צ רבי מיכאל בער וייסמאנדל זצ"ל, והשיג כסף לשחד את הרשעים להציל יהודים.

בחלק הוא הצליח, בחלק מסוים. בערך 100,000 יהודים הוא הציל, זה ממש עולם לעצמו. אבל כוונתו היתה להציל קרוב למיליון, כ-800,000 יהודים. היו לו אפילו את המעות לכך, והוא כמעט הצליח - עד שאינשי דלא מעלי התערבו במעשיו ולמרבה הצער לא השיג כל מבוקשו.

אחרי המלחמה הגיע לכאן, לאמריקה, וכאן נכנס אל כ"ק האדמו"ר רבי יוסף יצחק מליובאוויטש - הריי"צ זצ"ל, לשפוך את ליבו. הוא סיפר לו בפרוטרוט ובדיוק מה היתה תכניתו, ומה עשו הרשעים, ואיך התכנית נכשלה.

הריי"צ הקשיב לו לכל מילה, בשקט, וכשגמר לדבר אמר לו הריי"צ: "תרשו לי לשאול אתכם: מי עשה את כל זה?" אמר רבי מיכאל בער: "מה הפירוש? הרי כעת דיברנו". הרי כעת סיפר לו במדויק מי עשה ומה. אמר לו הריי"צ: "לא לא, לא שמעתם, מי עשה את כל זה?", והמשיך ואמר: "מי את זה עשה - הלוא הא-ל רחום וחנון הקדוש ברוך הוא! השם הגדול והרחמן, הוא עשה את הכל!".

אדם צריך לחזק את עצמו אפילו בזמנים קשים, כשזה לא כל כך קל. **רצוני** לומר עוד נקודה. ראיתי כי בעשרים וארבע שעות האחרונות, עכ"פ בעיקר מאתמול בלילה עד עכשיו, ועד בכלל, נכנסו לפני כל מיני שאלות, והרבה מהשאלות אנשים שואלים עם אנחות נוראות ועם כאב נורא - "לא אוכל להתפלל במניין כעת?", "לא אוכל ללכת למקוה כעת?". כמה אברכים - שנים או אולי שלשה, ולא אברכים צעירים, כבר לא בני עשרים שנה, אמרו לי: "לא הפסדתי מקוה מאז הבר מצוה, האמנם לא ללכת למקוה?" כבר שנים שהם כל יום, מידי יום ביומו ממש במסירות נפש, בדרך, ושם וכאן - מעולם לא הפסידו מקוה. וזה מגיע עם אנחה נוראה, "איך קורה דבר כזה?"

נזכרתי בווארט נפלא, שכ"ק מרן רביה"ק שליט"א מזכיר את זה כמה וכמה פעמים. ווארט המובא מהמגיד מטריסק זי"ע (מגן אברהם, פרשת בלק), שמביא ששמע מאביו הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע, שיש לו קבלה מהבעש"ט הקדוש זי"ע, שכאשר יהודי מסתובב בשוק, הריהו עוסק במסחר, פועל, קונה ומוכר, כה טרוד בעסקיו ובפרנסתו עד שהוא כמעט שוכח שיש בורא בעולם.

אבל כשמגיע זמן מנחה הוא מוחא כף על כף, ואומר: "אוי! הגיע הזמן, צריך ללכת להתפלל מנחה!", והוא הולך לפינה בשוק והוא 'אומר' את תפילת המנחה, וכמעט שאינו שם לב למילים שמוציא מפיו, הוא בכלל לא חושב על המילים שהוא אומר. הוא חטף את המנחה, בגלל שהוא טרוד כעת בענייניו. אבל הוא התפלל מנחה! הוא הולך לצד והוא 'מעביר תפילה', מה שהוא רק אומר.

אומר הבעש"ט הקדוש: האנחה שאדם נותן באמצע העבודה, ואומר 'אוי! הגיע הזמן להתפלל מנחה, הבה נלך להתפלל מנחה', אותה אנחה בוקעת רקיעים ושחקים, ומגעת עד כסא הכבוד.

חשבת לעצמי, לכל זמן ישנה עבודה שה' רוצה מבני ישראל: לפעמים – והיא הדרך הרגילה – ה' רוצה שנתאסף בבית המדרש, ופעמים ישנה עבודה שה' מכניס אותנו למצב כפי שאנחנו עכשיו – ה' רוצה את האנחה שלנו, את שברון הלב שלנו! שהלב יכאב לנו שאיננו יכולים לעשות מה שעושים תדיר. זה קשה, זה מגיע בקושי, וכזו אנחה יכולה להיות ללימוד זכות נפלא עבורנו.

יעזור השי"ת שנתחזק בכל העניינים ונחזיק עצמנו בבטחון ובאמונה. שהכל יהיה טוב והכל ילך כשורה, וכל אלה שלצערנו כבר חולים שיהיו בריאים וחזקים – על הבריאים שלא יחלו ועל החולים שיתרפאו, ויעזור השי"ת שנישאר בריאים.

מצוה ש'כאילו עשאה' השובה יותר משעשאה - 'מבלעדי אין אלקים' בשעת הניסיון

יום המישי, כ"ג אדר תש"פ

תחילה נמשיך מעט את השיעור של אתמול.

אתמול דיברנו על כך שלפעמים הקב"ה רוצה את מצב האונס שלנו, את מצבנו שאי אפשר לעשות, שאי אפשר לעבוד את ה' בדרך הרגילה, בהתנהגות השגורה והרגילה כמו שהיינו רגילים עד עתה. ולפעמים את אותה אנחה ואותו שברון לב - אותו רוצה הקדוש ברוך הוא.

שמעתי סיפור, שהרה"ק מלעכוויטש הגיע לאיזו עיר, והיו שם מתנגדים שלו והם רצו שלא יוכל לטבול במקוה, ולכך רוקנו את כל המקוואות. הוא הלך ממקוה אחד לשני, ולא מצא מקוה לטבול בו.

כשראה זאת אמר שעכשיו זה ממש דבר נפלא, זה עוד יותר נעלה מלטבול. למה? כי חז"ל אומרים ש'חישב לעשות מצוה ונאנס' - נחשב 'כאילו עשאה', וממילא, כאשר אני הולך למקוה אני הולך 'כפי שאני הולך', לא עם הכוונות הגדולות ביותר ולא עם המחשבות הגדולות ביותר, אבל כשהתורה אומרת 'מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה', פירוש 'נחשב כאילו עשאה' שכאילו עשה את זה, כאילו נעשה עם הכוונות שבהן חז"ל העמידו את המצוה והמעשה! אם כן זה עוד הרבה יותר נעלה מהרגיל.

הווארט הזה, ש'נחשב כאילו עשאה' הוא נעלה יותר מאשר כשעושים את המצווה בעצמה, וכן כתוב למעשה בשם הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע (מובא בספר "אבני זכרון", עמוד פא), וראה שם שלפעמים כשעושה המצווה בפועל עושה זאת עם פניות או דברים אחרים, אבל כאשר 'נחשב כאילו עשאה' אין פניות ולא שום דבר, זה עוד הרבה יותר גבוה מאשר כשעושים את המצווה בפועל.

עד כאן המשך למה שדיברנו אתמול.

רק דבר אחד ארצה להוסיף בנוגע לאמונה ובטחון. הרי זה זמן שכל אחד רוצה להתחזק, ואכן העצה הרגילה והשגורה איך להחזיק ולהתחזק, היא רק באמונה ובטחון.

ישנו משל ידוע שאומרים בשם המגיד מדובנא. וכה משל:

מלמד אחד הלך עם ילדים ליער, והילדים מאד פחדו, ילדים בתוך יער... שאלם המלמד: "מדוע הנכם מפחדים?" והם ענו לו: "הרי יכול להגיע כלב". אמר להם שזו לא בעיה, הן כל אחד ואף כל ילד יודע זאת, שאומרים את הפסוק (שמות י"א, ז): 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', מה שאכן התרחש ביציאת מצרים, וכך לא ניזק משום כלב.

הילדים נרגעו, ונכנסו ליער. לא עברו כמה דקות והנה עדת כלבים שלמה באה ופניהם מועדות להתקרב אליהם. המלמד נעשה מבוהל ומבולבל לגמרי, הרים את רגליו ונמלט.

הילדים נשארו אפוא לבדם, ואמרו יחדיו את הפסוק 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', ואכן הכלבים הלכו כלעומת שבאו.

כשהמלמד חזר, שאלו התלמידים: "רבי, הרי אתה לימדתנו שאין מה לפחד, אלא נאמר הפסוק, ולמה ברכת?".

השיב המלמד: "כששמעתי את הכלבים נמלאתי פחד ומורא עד ששכחתי את הפסוק... לכן לא היתה לי ברירה ונאלצתי לברוח".

מהו הנמשל? - אומר המגיד מדובנא: האדם מאזין לדברים שונים, חיזוק, אמונה ובטחון, ובפרט בעת האחרונה, שאפשר לומר שבחמש ועשר השנים האחרונות יש בלעה"ר שפע בזה. ישנים גם חדשים, שומעים ווארטים ורעיונות של אמונה ובטחון,

וכך אכן צריך להיות - 'האמנתי כי אדבר' (תהלים קטז, ז). אומרים בשם הרה"ק מלעכוויטש, מאמר צדיקים, ש'אבדה האמונה ונכרתה מפיהם' (ירמיהו ז, כח), מפני מה מאבדים את האמונה? כי 'נכרתה מפיהם'. אכן אם 'האמנתי כי אדבר', כשמדברים מזה - אז מאמינים.

אבל צריך להכניס את זה בתוכנו, זה חייב להיכנס ללב, לקנות שביטה בלב. לא מספיק שאדם 'יודע' שה' מנהיג את העולם וכו'.

העולם אומר רמזי יפה. אנו אומרים בתפילות ימים הנוראים את הפסוק (ישעיהו מד, ו): 'אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים'. מה הכוונה? אלא, לפני שאדם עושה עסקה או מעשה אחר, מקדים לזה סגולות וכדו' כדי שה' יעזור לו, וכן מזכיר את עצמו אצל צדיקים, ועושה פעולות שונות ונשען על ה', כאילו אומר כל הזמן "זה לא אני, זה לא אני, זה ה'". גם אחרי סגירת העסקה, אומרים כל הזמן ומתפללים לה' שיעזור שהכל יצליח ושיושלם הענין לברכה. אבל בשעת מעשה מאוד קשה לזכור שה' מנהיג את העולם, כי בשעת מעשה הוא עסוק בעשיית הפעולות.

זהו שאומרים: 'אני ראשון' - אני בתחילת מעשה, 'ואני אחרון' - אני גם לאחר מעשה, אבל אדם צריך לדעת גם בשעת מעשה ש'מבלעדי אין אלקים' - אין בנמצא עוד אחד, רק ה' מנהיג את העולם.

זהו שאומר המגיד מדובנא, שאדם אכן יכול לשמוע דברים שונים של אמונה ושל ביטחון, אבל צריך להכניס את הדברים לתוך עצמינו, 'וידעת היום - והשבות אל לבבך' (דברים ד, ט), שיקנה שביתה, 'והשבות' - מלשון שביתה בלב, 'כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד', ואז באמת אין צריך לירא ולא לפחד.

השי"ת יעזור שבאמת נצא מהצרה הזו, ושנוכל לחזק את עצמנו באמונה ובטחון.

האוצר נמצא בתוך כל אחד ואחד

יום ששי, כ"ד אדר תש"פ

ישנו משל ידוע שכל הספה"ק מביאים אותו, המעשה של רבי אייזיק ר' יעקל'ס'. הרה"ק הר"ר בונם מפרשיסחא זי"ע מביא הסיפור (מובא בספר שמחת ישראל - פיעטרקוב, עמ' כה. וראה עוד בשיח שרפי קודש, ח"א אות קצ"ז), ורצוני להוציא מכך נקודה מסוימת.

כה היה המעשה: היה יהודי, ר' אייזיק ר' יעקל'ס שמו, שגר בקראקא, וחלם חלום באחד הלילות, שמתחת לגשר בפראג או במקום אחר כלשהו שוכב אוצר גדול, שאפשר להיות עשיר גדול ממנו.

נו, מובן מאילוי, מה לא עושים בשביל מעט פרנסה... ובשביל הרבה פרנסה ודאי שעושים... ארז אפוא חבילות והכין את עצמו ונסע לאותו מקום שראה בחלומו, כדי לחפור ולמצוא את האוצר.

כך הגיע לשם עם כלי החפירה, והחל לחפור ולחפור על מנת לגלות את האוצר. כמובן שכשעומדים תחת גשר בעיר גדולה וחופרים, הציבור רואה זאת והשוטרים מגיעים. משהגיעו השוטרים לראות את המתרחש, שאלוהו: "מה מעשיך? מדוע הנך חופר מתחת לגשר? לא כל הישר בעיניו יעשה, ואי אפשר לעשות דבר כזה".

אומר הוא: "מה אעשה, חלמתי חלום שפה בוינה מונח אוצר גדול מתחת הגשר, ורוצה אני להיות עשיר", זה 'מילתא דמסתברא' מאוד, אני רוצה להיות עשיר...

אמר לו השוטר: "ואם אני חלמתי שתחת התנור של יהודי בקראקא שקוראים לו אייזיק ר' יעקל'ס שוכב אוצר, האם אני אלך עכשיו לקראקא לחפור שם כדי לגלות את האוצר?! חלום הוא אך חלום!".

ר' אייזיק ר' יעקל'ס שמע את דבריו, ומיד מיהר לחזור לביתו. בהגיעו הביתה אמר לרבנית: "הבה נשבור את התנור ונחפור תחתיו, ונמצא שם אוצר גדול". כך הוה, הוא חפר שם ומצא אוצר גדול, ונעשה עשיר גדול.

הרבה ספה"ק עסוקים בזה המעשה, וכמדומני שאף ישנו בית כנסת בקראקא שנקרא "איזיק ר' יעקל'ס שול" - הוא היה יהודי חשוב כפי הנראה - ועל כן קרוי בית הכנסת על שמו בעיר מגוריו. הרבה ספרים מתעסקים במעשה הזה להוציא ממנו נקודות לעבודת השם, אך איני רוצה להאריך רק לומר נקודה שנוגעת לנו.

אנו רגילים וסדר היום שלנו בנוי ומסודר כך, שהולכים לבית המדרש, באים, הולכים, מתאספים. בפרט בשבת, ליל שבת, סעודה שלישית, וכשמגיע יארצייט וכדומה, בכל זמן ועת מתאספים. זו דרכנו בעבודת השם.

אבל הדבר הנכון שצריך לדעת הוא, שהאוצר האמיתי הוא אצלנו פנימה! לא שם. זה שהולכים לבית המדרש ולכל אותם מקומות ומתאספים, הוא כדי לגלות ש'בי ובתוכי' שוכן אוצר. זה פותח לנו את הלב שכאשר נלך אחר כך הביתה נרגיש שיש לנו אוצר.

וכעת הזמן. מגיעה השבת הזו שיושבים בבית, וזה לא נעים כל כך, אבל צריך לדעת שהאוצר שוכן בכל אחד! עכשיו הוא זמן המבחן שבוחנים את האדם לראות אם עובד הוא את ה' כראוי וכנכון, שנדע שבכל אחד טמון אוצר בתוכו שהוא יכול לעבוד את ה' כדבעי.

ה' יעזור לנו לכל למלאות את השבת בשמחה ובחדווה, וכמובן - בלא עגמת נפש. אסור להיות בעצבות, שבת היא "ישמחו במלכותך", שנשמח ושמנוח לשמוח בשבת. ה' יעזור שנפעל השבת 'החודש', ו'מברכין', שיגיע לנו חודש טוב, אמן כן יהי רצון.

גם שמחה שאינה אמיתית מועילה בזמנים אלו

יום ראשון, כ"ו אדר תש"פ

תקוותי שעברה על כל אחד שבת נעלית, כמידת האפשר וככל ששייך. ארצה לומר מחשבה שעוברת לי בראש בתקופה זו.

רואים שהציבור שומר את ההוראות פחות או יותר, את מה שהרופאים מורים, מה שהרבנים מורים, ובאמת לא מסתובבים כפי שרגילים תמיד. חז"ל הרי אומרים (בבא קמא ס. ט. ב.): "דבר בעיר כנס רגליך", שלא יסתובבו כל כך הרבה בחוץ, ורואים שכך המציאות, שכך הציבור עושה.

אבל הבעיה היא, שהרבה פעמים נכנסים לפחד, בהלה ופאניקה, וזה יכול הרבה פעמים להשפיע, בין על האדם עצמו ובין על משפחתו. בפרט עכשיו שכל המשפחה בבית, וזה קשה ומתוחים ולחוצים וכדו'. אנו עומדים כעת בחודש אדר ונכנסים לחודש ניסן. אדר הוא חודש של שמחה, ניסן הוא חודש של יום טוב, של גאולה, של פסח, וזה לא זמן מתאים שלא להיות בשמחה, לא להיות ברוממות הרוח. אבל דא עקא שזה מאוד קשה.

כל אחד יודע, וידוע שהישמח ישראל מביא זאת בשם רבי העניך מאלכסנדר, והרבה צדיקים כך פירשו: 'כי בשמחה תצאו' (ישעיהו נה, יב) - עם שמחה אפשר לצאת מכל דבר, מכל מצב קשה, אפילו ממצבים שאי אפשר לצאת על ידי אופנים אחרים - ע"י שמחה אפשר לפעול זאת.

זהו יסוד שכל אחד יודע, ויש על זה סיפורים ידועים, שצדיקים וחסידים פעלו כל מיני דברים, ועם ריקוד או הלצה הצליחו אפילו לחמוק מהצרה, ופעלו ישועה דרך היותם בשמחה.

עוררתי אחד על נקודה זו, והוא אמר לי שזה מאוד קשה להיות בשמחה בכזה מצב, איך זה שייך?! בדיוק ראיתי סיפור שממנו יוצאת

הנקודה ששמחה בכזה מצב, אפילו כאשר השמחה אינה 'אמיתית', גם היא מועילה.

ודאי השמחה האמתית היא 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט, ט), 'ושמחת בכל הטוב' (דברים כו, יא) – טוב הוא תורה, הדרך האמיתית של שמחה היא תורה ומצוות, וצריך לעשות זאת [– ואי"ה באמת אולי מחר בלילה נתחיל כבר לעבור על הלכות פסח בצורה יותר קבועה], וזו הדרך האמיתית. אבל כעת לפעמים קשה להתרכז, ואפילו עם מילתא דבדיחותא השמחה מתקבלת.

מספרים מעשה, שהיה ילד שבלע מטבע ולא היתה להוריו עצה איך להוציאו, הילד עדיין הצליח לנשום אבל לא היה יכול לדבר. האבא לקח את הילד ורץ עמו אל החזון איש בבני ברק בימים ההם. החזון"א מביט בילד ואומר לאבא: "מה אתה רוצה שאעשה?... ", והאב אומר: "הלוא הילד שלי בלע מטבע, וזה פה בגרון, ואי אפשר להוציא את זה".

אמר לו החזון איש: "לדבר כזה צריך ללכת לרב דפוניבוז', הוא יכול להוציא מטבע אפילו מהמקומות הקשים ביותר"... כידוע שהרב דפוניבוז' היה משיג כספים הרבה.

מזובן, שכל אחד ששהה בחדר נמלא שחוק, וגם הילד התחיל לצחוק, וכשצחק – יצא המטבע.

הנקודה שאני רוצה להוציא, שלפעמים עם הלצה, שמחה מזויפת, אפשר לצאת מהעצבות. ודאי צריך לעמול לקנות את השמחה הנכונה, אבל לפעמים חסרה "איתערותא דלתתא" [אין כוונתי מהארץ כלפי הקב"ה], לפעמים כשאין את השמחה האמיתית, צריך לעשות הלצה, אפילו שמחה מזויפת, וזה יכול להשפיע ש'כי בשמחה תצאו' – להתחזק על עמדנו באלו הזמנים הקשים.

מעלות השמחה גם כשאינה אמיתית - בזמנים אלו אפשר לקיים מצוות שכל השנה אינן מצויות כל כך

יום שני, כ"ז אדר תש"פ

קודם כל רצוני להוסיף על מה שדיברנו אתמול. אתמול דיברנו שיש בשמחה שני דברים נפלאים: הן הדבר שהיא מחזיקה את האדם במצבים קשים, והן שיכולה להוציא את האדם לגמרי מצרה, מהמצב שהוא בו, ככתוב (ישעיהו נה, יב): 'כי בשמחה תצאו'.

כמה התקשרו אלי עם הוספות שונות וביקשו להוסיף כמה נקודות:

דיברנו אתמול שלפעמים יש שהשמחה אינה השמחה הנכונה הרגילה והאמיתית, למה שרגילים, למה שהיא נכונה, כמו שצריך להיות - 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' (דברים יט, ט), אלא מזויפת, על ידי הלצה וכיוצ"ב. כתוב בספרים הקדושים: 'והיית א'ך ש'מח (דברים טו, טו) ראשי תיבות ש'מח, בא לרמז, כי לפעמים השמחה חייבת להיות מזויפת, לפעמים זהו מצב שצריך להעמיד פנים כאילו אנו בשמחה, שזה דבר מזויף, אבל אעפ"כ אומר הכתוב 'והיית אך שמח' - תהיה בשמחה וזה יביא לדברים טובים. כמאמר צדיקים אשר למה ששמחה יכולה להביא - אין כל מצוה אחרת יכולה להביא.

עוד הוספה שנאמרה לי אתמול: ישנו סיפור מהרה"ק רבי בונים מפשיסחא שהיה בדרך לעיר דאנציג. ועל הדרך היה שם נהר, והוא ראה שיש שם יהודי שטובע בנהר רח"ל ומנסה להציל עצמו, וניסו להוציא אותו ולא הצליחו.

היהודי כמובן זעק בקול ובכה, וראו שעל פי דרך הטבע אין דרך להצילו. אז הרה"ק רבי בונים מפשיסחא קרא: "ר' יוד ר' יוד! שלח דרישת-שלום ללויתן!". כל אחד התחיל לצחוק, וכיון שכולם מסביב צחקו

הוציא גם אותו יהודי שחוק כלשהו: "אני טובע פה והוא מדבר על שליחת דרישת שלום ללוייתן"... אך הצחוק הזה הכניס בו חיות כלשהי, איזו נשימה חדשה של חיות, זה נתן בו כח חדש ועל ידי זה התחזק והצליח להציל את עצמו. אז כולם סביב הבינו מה היתה הכוונה של הרה"ק רבי בונים מפשיסחא. רציתי אך לסיים בנקודה זו, שרואים מה גודל העניין של שמחה.

אנו יודעים וזה מפורסם, שכ"ק מרנא רביה"ק הישועות משה זי"ע היה אומר תמיד: "עבדו את ה'" זה רק 'בשמחה' (תהלים ק.ו.ג), 'שמחה' זה 'שם אח"ד', שם נמצא הקדוש ברוך הוא, עוז וחדוה במקומו. מהכל אפשר לצאת עם מידת השמחה". זה לא קל בזה הזמן, אבל כפי שכבר אמרנו – אפילו שזה דבר מזויף, יש לחזק את עצמנו בזה.

ישנן הרבה מאוד מצוות שאפשר לעשות כעת בזה הזמן, ואולי בתקופה זו אף יותר מאשר בזמנים אחרים. הרבה מאוד חנויות סגורות, רוב החנויות, ואפשר לקיים מצות 'והחזקת בו'. ישנן חנויות שעושות הזמנות טלפוניות וכדו', ואפילו אם לפעמים זה יקר יותר מאשר לקנות באופנים אחרים, אך אפשר לקיים את המצווה של 'והחזקת בו' לקנות דווקא מיהודי שעושה את המשלוחים.

[ודאי העני לפי עניו והעשיר לפי עשרו, אם זה הפסד גדול אזי אין אומרים שיש מצוה וחיוב לקנות דווקא מיהודי, אבל אם זה באפשרות ודאי זהו עניין של 'והחזקת בו' לקנות מיהודי.

אחרים שאלו האם אפשר לתת את הפרש ממעות מעשר. הנה למעשה כך: אם בעל החנות הוא כעת במצב שהוא "נצרך", לאו דוקא שעומד כעת בסגירת החנות, אבל הוא כעת באמת נצרך – לא רק שעובר משבר כלכלי, שזה לצערנו הרבה מאוד אנשים עוברים כעת, אז כשקונים מיהודי אפשר לתת את הפרש ממעות מעשר, ולא רק את הפרש, אלא אפשר לקנות את כל הדבר ממעות מעשר באלו הימים].

שה' יעזור שבזכות כל המצוות שיהודים עושים כעת – חסד, והחזקת בו, והמצוה של שמחה, שנצא מזה כמה שיותר מהר.

כל מעשה טוב של יהודי חשוב מאוד למעלה

יום שלישי, כ"ח אדר תש"פ

ראיתי מעשה במאמר מרדכי הכולל סיפורי הרמ"ח מסלונים זצ"ל. הוא מביא שם מעשה, שאצל הרה"ק מלעכוויטש נכנס פעם יהודי פשוט - חייט. והרה"ק מלעכוויטש קם לפניו מלוא קומתו. החסידים כמובן התפלאו, הן חייט פשוט הוא, בעל מלאכה, וידוע כעם הארץ ולא תלמיד חכם.

הם שאלו את הרבי: "מדוע קם הרבי לפני כזה יהודי?". והרבי ענה: "אמר את האמת, ידעתי גם ידעתי שהוא יהודי פשוט, אבל ראיתי שזקנו מאיר מאוד חזק, ראיתי אור גדול כלשהו זורח מזקנו. קמתי מחמת גודל הקדושה של האור שיצא".

החסידים התפלאו, מה באמת פירושם של דברים. הם יצאו ודרפו אחר אותו חייט, לשאול ולברר אצלו למעשיו, מהו סדר יומו, חקרו ודרשו בחקירות שונות מה ה'הלוך ילך' שלו. אמר להם החייט: "איני יודע, אני יהודי פשוט. רק דבר אחד אדע לספר, שבכל לילה לפני שאני הולך לישון, עושה אני חשבון-נפש על כל היום, איך עבר היום שלי, איך התנהגתי, והריני בא חשבון שאכן אין לי כלום. אין לי שום מצוות ומעשים טובים, אני חייט פשוט, אינני יודע ללמוד, ואינני יודע להתפלל, אינני יודע כלום. אבל דבר אחד אני יודע, שבתורה כתוב שאסור להשחית את פאת הזקן, ויש לי זקן וזה דבר קדוש, ועל כן אני שמח בזה ואני אומר "יישר כח בורא עולם שנתת לי זכות שיש לי זקן. זו מצוה, ואני יודע שיש לך נחת רוח מזה", ואז קורא אני קריאת שמע והולך לישון".

אז הם הבינו מה שהרה"ק מלעכוויטש אמר, שהוא ראה שלאותו יהודי יוצא אור מזקנו.

רואים מזה המעשה דבר נפלא: שכל דבר שבקדושה, קטן ככל שיהיה, כמה שחושבים שהוא דבר מועט – הרי הוא טומן בתוכו השפעה נפלאה, יש לו קדושה נפלאה.

אנו במצב שיש שאינם מתפללים במניין שזה שינוי ממה שרגילים תדיר, וכן אנו בלי מקוה וכדומה, ואדם יכול ליפול בנפשו ולחשוב שחסרות לו מצוות, שחסרים לו מעשים טובים, שחסרות זכויות. אבל חס ושלום שכך, אדרבה! צריך להחשיב כל דבר שאדם עושה, כל דבר שבקדושה. צריך לדעת שהקב"ה מביט ומסתכל על בני ישראל איך מתנהגים, וכאשר עושה האדם דבר שבקדושה ואף הקטן ביותר, ובפרט במצב הזה, זה כל כך קדוש וכל כך חשוב למעלה בשמים.

אפילו אותו אדם שלא היה לו כלום – לא היה יכול להתפלל כרגיל ולא היה יכול ללמוד – אבל היה לו זקן והוא החשיב את זה, יצא מזה אור גדול. אשר על כן ודאי וודאי שכל תפילותינו וכל דבר קטן שעושים, כל דבר שבקדושה שרק אפשר לעשות בזמנים אלו, הכל חשוב לפני השי"ת.

נזכרתי בווארט קדוש מהבעש"ט הקדוש זי"ע שממחיש את הנקודה הזאת עוד יותר.

הבעש"ט הקדוש אומר, כתוב בפסוק (בראשית טו, ה) הקב"ה אמר לאברהם אבינו 'הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך', כך יהיו בניך.

נעמדת השאלה שכולם שואלים, שבכוכבים הרי אפשר לספור את הכוכבים הנראים לעין, ומספרם אינו כה עצום? נאמר (תהלים קמז, ד): 'מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא' – יש מספר לכוכבים ולכל אחד יש את שמו שלו, כל אחד מן הסתם הסתכל פעם על השמים לראות את הכוכבים, אפשר לספור כמה כוכבים יש, זה לא דבר קשה כל כך. מהי הברכה הגדולה?

הא ניחא את הברכה שירבה את זרעו 'כחול אשר על שפת הים' זה אנו מבינים, שהלא אי אפשר לספור את החול אשר על שפת הים, אבל הברכה שירבה זרעו ככוכבים אינה כל כך גדולה?

אומר הבעש"ט הקדוש בפרשת לך לך, שבברכה 'כה יהיה זרעך' אין כוונת הקב"ה למספר של הכוכבים, אלא לכך שכשאדם עומד פה למטה

בעולם הזה ומסתכל למעלה אל השמים לראות את הכוכבים – רואה הוא רק כוכב קטן, שבקושי אפשר לראותו, עד שלפעמים צריך לכלי ראייה, "טלסקא"פ", כדי שיוכלו להבחין בו. אבל אם מתקרבים אליו יותר ויותר, מגלים שכוכב זה הוא עולם לעצמו, יש כוכבים שהם גדולים ועצומים מאוד ואף יותר מכדור הארץ כולו.

אומר הקב"ה לאברהם אבינו: שמע נא, הילדים שלך ייראו קטנים מאוד, ובאמת בין כל האומות כמה שגדולים אנחנו – הרי אנו עדיין קטנים, אבל ככל שמתקרבים יותר רואים כמה חשובים וגדולים הם באיכותם. בכמות אפשר לספור את כולם, אפשר לדעת במדויק כמה הם, וכשמסתכלים עליהם מרחוק הם נראים קטנים, אבל כשמתקרבים ליהודי רואים כמה גדול וכמה חשוב הוא באיכות – זו הברכה שנתן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו.

כלפי מה הדברים אמורים? בתקופתנו זו, אנו צריכים להחשיב כל דבר קטן, כל דבר שבקדושה שעושים בבית. בין אם זה משהו לפסח, בין אם זו תפילה, ואפילו פרק תהלים אחד שאומרים יחד עם הילדים, או אפילו תפילה ביחידות. כל דבר קטן צריך להחשיב. בזכות זה יעזור הקב"ה שנצא ממצב זה כמה שיותר מהר.

שבח אחדות ישראל בעת הזאת – עיקר הבקשה שיש לבקש מה' היא שנגאל במהרה

יום רביעי, כ"ט אדר תש"פ

אנו מתכוננים כעת ליום התפילה שנקבע על ידי כל גדולי ישראל. עוד כמה דקות, עוד פחות משעה, נתייצב להתפלל יחד עם אחינו כל בית ישראל, כל כלל ישראל מכל הקהילות.

על שתי נקודות רציתי לדבר כעת.

הנקודה הראשונה היא: אנו רואים פה דבר נורא, הנקודה שדיברנו אתמול – כמה חשוב, כמה גדול, כמה קדוש הוא כלל ישראל, כל יחיד לעצמו. הנה יש דברים שיוצאים לפועל רק בכאלו אופנים, רק בכאלו מצבים כמו מצבינו זה – כמו דבר גדול זה, שכל כלל ישראל מכל הקהילות יתאספו בכל מקומות מושבותיהם באותו זמן ויצעקו בתפילה לה', יאמרו פרקי תהלים, יצעקו 'שמע ישראל' ויקבלו עול מלכות שמים.

ורואים בזה את הגדולה ואת החשיבות של ישראל. הלוא אמרו חז"ל הק', "אימתי אני מלכם?" – השי"ת אומר, אימתי אני המלך של כלל ישראל?, "בזמן שהם באגודה אחת". יוצא מזה באופן נורא גודל החשיבות של האחדות שיש בין כלל ישראל. אפילו שמחולקים בין קהילות שונות, אעפ"כ מתאספים בכזה אופן – הרי זה לימוד זכות נפלא, וזו חשיבות נוראה, ועניין זה יצא מחמת המצב הזה שאנו שרויים בו כעת.

עוד נקודה שרציתי להוציא, שמאוד חשוב לציין: במצב שאנו נמצאים בו כעת, יש לצערנו לכל אחד על מה להתפלל ולבקש, בין על הכלל ובין על הפרט. זה קיבל מכה בפרנסה, השני סתם כך בבית וזה לא כל כך נעים להיות נעול כך בכאלו אופנים, השלישי היה צריך לעשות שמחת חתונה קטנה בדירה, וכן הלאה.

סיפר לי רב שהיה אתמול בברית, והיו שם, האב, האם, המוהל והוא עצמו, אלו האנשים. לא זקניהם, לא חבריהם, אף אחד לא היה שם. הסבא והסבתא ישבו ברכב בחוץ, כדי להשתתף מבחוץ לשמוע את השם שנתנו, ופתחו חלון כדי שיוכלו לשמוע. פשוט שזה קורע את הלב.

לכל אדם יש את הדבר שלו שהוא רוצה לבקש, זה רוצה שיחזור למה שהיה קודם וכדו'. אבל אסור לשכוח שיש דבר אחד שאפשר לבקש וגם צריך לבקש, שזה יוציא אותנו מהכל.

ישנו סיפור ידוע שמספרים, כפי הידוע שכ"ק האדמו"ר מקלויזענבורג זי"ע איבד את הרבנית במלחמת העולם, איבד ילדים באופן ממש לא נעים, לא סתם איבד אלא ממש בפניו ל"ע. אבל אף פעם לא ראו אותו נשבר ובוכה כפי שהיה אפשר לצפות שיהיה שבור ממצבים כאלו שעבר. רק בסוף המלחמה, כשהחיילים האמריקנים הגיעו ושילחו אותם לחופשי, אז הוא התפרץ בבכי נורא, והיה שבור נורא. שאלוהו: "רבי מה פירוש הדבר, כל הזמן הרבי החזיק את עצמו וחיזק את כל היהודים – כפי שידועים הרבה מעשים איך חיזק מאות ואלפי אנשים – ומה הפשט של הבכי כעת?".

ענה הרבי: "כל הזמן קיוויתי, חיכיתי וביקשתי, שלפחות תצא מכך הגאולה השלימה, שמשׂיח יגיע מהדבר הזה, אבל כעת שכבר הסוף, ואני רואה שמי שהגיע לשלוח אותנו לחפשי זה אך החיילים האמריקנים ולא המשיח, זה שבר אותי לגמרי".

ישנו ווארט מופלא שהתולדות יעקב יוסף מביא כמה וכמה פעמים בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע. משל למלך שאמר לעמו: אני נותן יום מיועד וזמן קצוב, בו כל מי שירצה יוכל לבוא ולבקש כל מחסורו ורצונו.

כל אחד שנכנס היתה את הדקה שלו לעמוד מול המלך, כל אחד ביקש והמלך מילא לכל אחד כל משאלות ליבו – מה שרק רצה ושאל מהמלך, ומוכן שכל אחד היה מרוצה.

היה שם חכם אחד, שהיה עני גדול מאוד. לא היה לו כלום, בגדיו היו קרועים, חייט או סנדלר עני, אבל הוא היה מאוד חכם. כאשר הגיע שעתו לעמוד לפני המלך, אמר למלך: "דבר אחד אני רוצה, שתינתן לי רשות להיכנס כל יום לעמוד לפני המלך, לומר 'בוקר טוב' ולדבר עם המלך. יותר

מזה איני צריך". תמה המלך: "הרי אתה עני, תסתכל על עצמך, אתן לך מה שאתה רוצה! וכי רק זה מה שאתה צריך?", השיב הלה: "כן! איני צריך יותר, זה מה שאני רוצה". כיון שאמר כך, ענה לו המלך: "בסדר, תקבל את זה".

שאלו את אותו אדם אחר כך כשיצא: "הרי אתה אדם חכם, מפני מה נהגת כך?", והלה ענה: "מה אינכם מבינים, אם אעמוד לפני המלך, המלך יראה לבד מה חסר לי. וכי ירשוני להיכנס למלך עם בגדים קרועים? ילבישוני יסדרו לי מה שאני צריך שאקבל כל מחסורי. אני צריך רק לעמוד אצל המלך והכל יהיה כבר מסודר".

אומר הבעש"ט הק': כך הוא יהודי. נעמד לפני הקדוש ברוך הוא להתפלל, הוא יכול לבקש על דא, יכול לבקש על הא, הקב"ה אומר לו "מה שאתה רוצה - בקש!", אבל אם הוא מבקש דבר אחד: לעמוד לפני ה', שיוכל להיות לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא - זה כבר כולל הכל, ואז הכל יהיה מסודר.

עכשיו מגיע הזמן שאנו נעמדים להתפלל ולקבל עול מלכות שמים עם כל עם ישראל יחד, בהתעוררות נוראה, מובן שיש לכל אחד את הענינים שלו על מה להתפלל, אבל עיקר מה שצריך להתפלל הוא, שנגאל כבר במהרה, אמן כן יהי רצון.

מצוותנו בזמנים אלו היא 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'

יום ששי, ב' ניסן תש"פ

רצוני לספר סיפור וכן לומר ווארט לכבוד שבת, להוציא את הנקודה, מהרהורי הלב שיש לי בזמנים אלו.

יש מעשה, ואומרים את זה בשם אחד מגדולי ישראל הקודמים – מתלמידי החתם סופר, שארע פעם שרופא אמר לאדם חולה שכדי להינצל צריך הוא לאכול מאכל איסור פלוני, והיהודי לא רצה.

באו לפני אותו גדול בישראל וסיפרו לו, והוא אמר: "בא וראה כמה גדול וכמה מפחיד ונורא הוא היצר הרע, היכן שהוא רק יכול – הוא דוחף את עצמו. והיכן לא?..."

מה הכוונה? אומר הוא: על היהודי הזה יש עכשיו מצוה אחת בתורה: 'פיקוח נפש דוחה הכל'. הוא פטור משאר תרי"ב מצוות בשביל אותה מצוה אחת שהוא מחויב בה, 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', והיצר הרע מצא דרך איך להכשיל אותו באותה מצוה בודדת, על ידי היות צדיק הרבה, 'פרומקיי"ט'.

כל אחד מבין בעצמו כלפי מה הדברים אמורים. עכשיו, במצב בו אנו עומדים כעת, ישנו דבר אחד בעצם: 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'. כמו כן יש כאן משום 'לא תעמוד על דם רעך'. יש שאדם שאומר: 'אני כבר עברתי את הווירוס, אני כבר בסדר, כבר בריא, הכל כבר בסדר אצלי. אבל אם הם רק הולכים לאיזה מקום, "אני רוצה רק ללכת לשם ולכאן", הרי יש הרבה אנשים אחרים, זקנים וחולים, שכל אחד מבין מה זה יכול להביא עליהם רח"ל.

אני רוצה לסיים עם ווארט המובא בספה"ק מעדני השולחן – ישועות משה בשבוע זה (מאמר קדושת הרשות) שנוגע כעת. כל אחד רוצה להתפלל במניין,

בפרט כשדוחקים אותו לקיר ואומרים לו 'לא', אז הטבע הוא "אתה אומר לי לא - אני כן רוצה", זה הרי הטבע של 'עם קשה עורף'...

כתוב בפרשתנו (ויקרא א, א) שהיא הלוא פרשת הקרבנות: 'קריב אותו לרצונו לפני ה'', 'שעל האדם להקריב את רצונותיו לה' יתברך', כמו שחז"ל אומרים במסכת אבות (פ"ב מ"ד) "בטל רצונך מפני רצונו" - בטל את הרצון שלך בשביל רצון ה'.

כל אחד מבין למה כוונתי. רצונו של כל אחד הוא להיות בבית המדרש, רצונו של כל אחד הוא להתפלל עם ציבור בתוך בית מדרש, קריאת התורה כרגיל, כל אחד רוצה את זה. אבל לא תמיד זהו רצון השם, יש פעמים שזהו נגד רצון השם, ואז - 'בטל רצונך מפני רצונו'.

ואפשר להוסיף ולרמוז עוד: אנו מסתכלים כלפי מעלה ומייחלים לה' להתקת הדינים בתקופה זו - היה לנו לצערנו שבוע קשה, ה' יעזור שבשבוע הבא שיהיה יותר טוב. הנה על ידי הנהגה זו של הקרבת הרצון יכול האדם לזכות להמתקת הדינים מעליו, אשר לזה אנו מחכים ומקוים. מדוע? כי ראשי תיבות 'קריב אותו לרצונו לפני ה'" עם האותיות עולה בגימטריא 'א-להים', מדת הדין. אם אדם מקריב 'לרצונו' - את רצונו, אזי על ידי זה 'לפני ה'" - יהפוך את 'אלקים' מדת הדין 'לפני ה'" שיגיע לשם הוי"ה שזו מדת הרחמים.

יעזור ה' שאכן נזכה לקיים את חובת השעה, מצות 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם', שתהיה לנו שבת מאירה, וכל אחד יהיה בריא וחזק.

שתהא מורא שמים עליכם כמוראכם על הבשר ודם שלכם

יום שני, ה' ניסן תש"פ

רציתי לומר ווארט, נקודה, ונקדים: בשבוע שעבר ביום תפלת רבים, מסר
"ק"ק מרן רביה"ק שליט"א שיחה ארוכה ונפלאה אשר עיקרה חיזוק
בעניין עבודת התפילה, ואמר: 'עת צרה היא ליעקב וממנה יושע' (ירמיהו ל, ז). 'עת
צרה היא ליעקב' – זו אכן עת צרה לצערנו, אבל מתוך הצרה, 'וממנה' יושע.
במקום שהצרה נמצאת אפשר עם הצרה עצמה להביא את הישועה.

חשבתי להוסיף קצת על דרך זה, מכיוון מעט אחר אבל באותו מהלך, נקודה
אחרת שאפשר ללמוד ממה שקורה ומתרחש.

מציאות הדברים היא, שלצערנו שולטת בהלה נוראה בציבור ובעולם אצל
אנ"ש, ובצער רב אפשר לומר שזה בצדק. לצערנו היו כמה ימים
קשים לכלל ישראל, ואנו מבקשים ומקוים שזה יתהפך, שתהיה המתקת
הדינים ושיהיה טוב ליהודים, לכלל כלל ישראל.

אבל שולטת בהלה נוראה. רואים ברחוב אנשים עם מסכות ועם כפפות, וזה
כבר האנשים שכן הולכים ברחוב, והרחוב הרי בכלל ריק. שולטת בהלה
נוראה.

ראיתי ווארט נורא, שמכל דבר צריך ללמוד. 'וממנה יושע' - לפעמים
אפשר לראות מתוך הדבר עצמו מה ללמוד, וזה יכול להביא את
הישועה של הדבר.

את הגמרא הזו מכיר כולם מכירים, כל מי שלומד דברי מוסר. הגמרא
בברכות (כח, ב) אומרת, שלפני שהסתלק רבי יוחנן בן זכאי נכנסו
התלמידים להיפרד, והוא אמר להם כמה דברים, ובסוף דבריו אמר להם
שהוא מבקש מהם "שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", שתפחדו

מהשי"ת שלא לעשות עבירה כמו שאתם מפחדים מבני אדם. [שאלו הם: "עד כאן?" - האמנם כך ראוי שיהא מורא שמים רק כמורא בשר ודם?... והוא השיב להם: "ולוואי!", והביא ראיה לכך שיש לאנשים יותר מורא בשר ודם ממורא שמים - שכאשר אדם עובר עבירה, ירא הוא "שלא יראני אדם"].

שמעתי בזה פשט נפלא בשם **הבן איש חי**: אדם בשביל בריאותו או כל דבר אחר, יעשה כל מה שרק יכול לעשות. כשהוא לא בריא - יהפוך עולמות, וכדי שלא יהיה לא בריא - גם הופך עולמות, רואים את זה היום בעת שהציבור מפחד. אבל צריך לראות מה קורה עם הנשמה. צריך לדאוג שהנשמה לא תהיה מוטלת בדרגה פחותה מתחת הגוף.

אומר הבן איש חי, כאן מונח הרמז לזה: 'שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם' - לא הבשר ודם של השני, לא שהאחר לא יראה אותך כשאתה עושה עבירה - אלא הגוף שלך עצמך. שיהיה יותר חשוב אצלכם מורא שמים, 'כמורא' כפי שאתה מפחד מ'בשר ודם', על הגוף שלך, על הבשר ודם שלך.

וזה לקח מופלא שאפשר לקחת לעבודת ה' מהמצב ששורר היום. שיש בהלה, ולצערנו זה בצדק, אבל צריך לדעת שמנדנדו קל של עבירה, מכל דבר קטן ביראת שמים, צריכה להיות אותה רעדה ואותה דרגה של פחד. זה צריך להיות אותו דבר - 'שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם'.

ה' יעזור, שבזכות שמוציאים לימוד מכל דבר, 'ממנה יוושע' - מזה תהא לנו עזרה.

הרוצה להישמר מכל פגע ומחלה יתבונן בחסדי ה'

יום רביעי, ז' ניסן תש"פ

נתחיל בסיפור. אתמול פנה אלי אברך בטלפון, שקנה דירה חדשה והיתה לו שם שאלה לגבי הכשרת כלי מסוים. הוא שאל אם אפשר להכשירו, ועניתי באנחה של השתתפות בצערו, שלא, זהו כלי שאי אפשר להכשירו ואתה צריך לקנות חדש. אומר לי אותו אברך: "לא, אל תבקש ממני סליחה, כי אלו החדשות הטובות ביותר ששמעתי במשך היום..."

מה כוונתי להוציא מכך? שרח"ל בעוה"ר כל שעה שעתיים ושלש שעוברות ולא שומעים חדשות, הרי זה החדשות הטובות ביותר... מאד מאד קשה לחזק את עצמנו בימים כאלו, ואעפ"כ אנו יהודים, ומאמינים בני מאמינים שה' מנהיג את העולם, ויש לו חשבון, הכל בחשבון, וממילא עלינו להתחזק.

ואדרבה: עכשיו הוא הזמן הראוי לחזק עצמינו בכל מה שאנו שומעים בכל השנה, הן על אמונה ובטחון והן על הודיה לה' על כל פסיעה ועל כל דבר. עכשיו השי"ת בוחן אם היהודים מסתכלים כלפי מעלה 'על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה', וזה הזמן להוציא את כל הווערטער הללו ולהשתמש בהם למעשה - לַחֲיוּת איתם, ולעבוד על ענינים אלו.

כל אחד מכיר את הווארט הידוע של רביה"ק אהבת ישראל זי"ע. בערב שבת אנו אומרים את מזמור "הודו" (תהלים קז), מזמור התהלים שדוד המלך מונה בו את ה"ארבעה צריכים להודות" - ארבעה מיני אנשים שצריכים להודות לרבוננו של עולם ולברך ברכת 'הגומל' - ואלו הם: יורדי הים, חבוש שיצא מבית האסורים, הולכי מדבריות וחולה שנתרפא. דוד המלך מסיים את המזמור במילים: 'מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה' (פסוק מג).

מפרש האהבת ישראל הק', ווארט נפלא: למה עושה הקדוש ברוך הוא דבר כזה, של 'חולה שנתרפא' או 'חבוש בבית האסורים' וכדו'? בגלל שרוצה שהאדם יודה לו. שהאדם יכיר ויראה מה הם הניסים והנפלאות שהשי"ת עושה עם בני ישראל, עם כל אחד ועל כל צעד ושעל. הקב"ה רוצה שיכירו בכל אלו החסדים הטובים שאפילו לא שמים לב ולא מבחינים, ולכן מכניס הוא לפעמים את האדם למצב מסוים, וכשהאדם יוצא ממנו רואה הוא את חסדי ה' ומודה לו. 'מי חכם וישמור אלה' - מי חכם יותר ורוצה להשמר מאותם 'ארבעה צריכים להודות' שלא להיקלע לאלו מצבים מלכתחילה, עצתו: 'ויתבוננו חסדי ה' - יתבונן להכיר בכל חסדי ה' שבכל יום ויום ותמיד תמיד יודה וישבח עליהם, וכך לא יוצרך להגיע למצבים אלו.

כלפי מה דברים אמורים: אדם קם בבוקר, וקשה לו. הוא יודע שלכאורה לפי החשבון הוא אינו עומד לשמוע חדשות טובות. אבל, כשהוא אומר 'מודה אני', ואומר 'שהחזרת בי נשמתי בחמלה' - החזרת בי את נשמתי ואני יכול לנשום ואני בריא, ואפילו אם יש לי איזה מיחוש שאיני מרגיש כל כך טוב, בכל אופן איך שלא יהיה - אני פה, בריא, הכל בסדר איתי ברוך השם וזה יעבור בעז"ה - זה הדבר הגדול ביותר בעבודה שנדרשת מאיתנו בימים אלו.

נזכרתי בסיפור ששמעתי לפני שנים מספר אבל בשבוע שעבר שמעתי זאת מאחד הרבנים פה, שסיפר את המעשה כך: המעשה ארע לפני כמה שנים, לאברך חסיד גור מלמד בתלמוד תורה בארץ ישראל. באותו זמן עוד לא היו טלפונים סלולריים, או שלו לא היה. באחד הימים, בתקופת פורים, הוא יוצא מהכיתה באמצע השיעור ונכנס למשרד, ומבקש מהמנהל שהוא רוצה להשתמש בטלפון כדי להתקשר לביתו, והמנהל ניאות בחפץ לב. המנהל שם בחדר, והוא שומע איך המלמד שואל את רעייתו מה נשמע וכו', ואז שואל: "אמרי נא, האם כבר ניקית את הארון של החליפות לקראת חג הפסח?" והיא משיבה: "כן, ניקיתי!"

והמלמד שואל את אשתו: "מה עשית עם החליפות הישנות?". והיא משיבה: "זרקתי אותן". "האם כבר זרקת אותן לגמרי החוצה?" - והיא אומרת: "כן, זרקתי אותן החוצה".

הוא ממשיך לשאול: "האם הזבל כבר אינו מחוץ לבית? לקחו אותו?", והיא אומרת: "רגע אחד, אני הולכת לבדוק", וחוזרת עם תשובתה בפיה: "כן, כבר לקחו את זה, זה כבר לא שם". הוא מסיים: "בסדר, הצלחה, כל טוב, אהיה בבית בשעה זו וזו", וניתק את השיחה. המלמד הודה למנהל על שיחת הטלפון וחזר לכיתה.

למנהל זה היה מאוד מוזר. משהו לא מסתדר פה, משהו פה מעניין. המלמד הזה הוא אברך חשוב, הוא לא מבזבז זמן, מה אירע שפתאום ביקש להתקשר לאשתו ושואל שאלות שונות, באמצע היום באמצע זמן השיעור?

הוא הולך לכיתה, קורא למלמד ושואל אותו: "ילמדנו רבינו, מה התרחש כאן?". והמלמד ענה: "גופא דעובדא הכי הוה: אי"ה בעוד כמה שבועות, בתחילת חודש ניסן, אני עומד לחתן את ילדי הראשון, ואספתי עבור ילד הראשון סכום גדול של ארבעים אלף דולר, עבור כל צרכי החתונה, שאוכל לחתן בריוח.

לא היה לי היכן להניח את הכסף, והחבאתיו בתוך חליפה ישנה שהיתה במדף בארון.

היום בבוקר אמרה לי הרבנית שהיא מתכוונת לנקות את אותו ארון, ובאותו רגע לא זכרתי מאותו סכום כסף. באמצע השיעור בכיתה תפסתי את עצמי: אוי וויי, היא לא יודעת שהכסף שוכב שם, והיא עומדת לנקות שם! מה יהיה?!".

תכף התקשרתי הביתה ושאלתיה, והתברר שאכן היא זרקה את החליפה. היא לא ידעה שיש בה כסף ומכוננית האשפה כבר לקחה את זה וזהו. זה כבר אבוד, לאחר מעשה.

שואל המנהל את האברך: "ואתה הלכת לכיתה וזהו?! מה קורה כאן?!".
השיב האברך: "כן, וכי מה הייתי יכול לעשות - זה היה רצון ה'! זה מה שהקב"ה רוצה והכל לטובה".

שאל אותו: "ומהיכן לוקח אתה כאלו כוחות?".

ענה האברך: "אני תלמיד של רבי גד'ל אייזנר - אינני יודע את הציבור יודע, אבל בגור היה משגיח בשם רבי גד'ל אייזנר שהיה אדם גדול מאוד,

יהודי חסידי ותלמיד חכם, שהעמיד תלמידים הרבה. הוא היה בעל השקפה גדול והבין איך צריך להתנהל בעבודת ה'.

אומר האברך: "רבי גד'ל לימד אותנו שאם לא בשביל כאלו דקות – בשביל מה נבראנו?! בשביל מה אנו פה אם לא לזמנים קשים, כשיש ניסיונות וקשה לנו להתחזק ולעמוד על עמדנו כשדברים הולכים לא טוב. זהו הזמן שצריך להתחזק!"

דווקא כעת, בתקופה והזמן והמצב בהם אנו חיים כעת, זהו המבחן שהשי"ת רוצה לראות את בני ישראל מתחזקים – באמונה, בבטחון, בחסד עם הזולת וכו', ובהתבוננות תדיר – 'מי חכם וישמר אלה, ויתבוננו – כל הזמן – חסדי ה'".

הרעש והשמחה במדומים מליל הסדר בשנה זו

ערב פסח תש"פ

כשהיו בימי מרדכי ואסתר הגזירות של המן, אמרה אסתר (ד. טז): 'וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום'. כפי שכל אחד יודע – זה היה בפסח, בעיצומו של יום. ישנה מחלוקת גדולה בין האחרונים איך היה מותר לה, האם אמנם היה מותר לה, והאם אכלו בלילה או לא. בפסוק משמע שלא אכלו גם בלילה, 'לילה ויום'.

לכאורה מה היה החשבון? דוקא ליל התקדש חג הפסח מכל הלילות של כל השנה! בדיוק בלילה זה של ליל הסדר היא רצתה שיצומו!?

כתב בספה"ק תפארת שלמה (רמזי פסח) דבר נפלא. כל אחד מכיר את דברי הזוהר הקדוש (רעיא מהימנא ח"ב פרשת בא מ, ב) שאומרים קודם 'הא לחמא עניא': "פיקודא בתר דא, לספר בשבחא דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין" – לספר את שבח הבורא. הזוהר ממשיך לספר את העניין הגדול שמתרחש. שכשהקדוש ברוך הוא רואה שבני ישראל מספרים סיפור יציאת מצרים, ומזכירים את הניסים והנפלאות שעשה עמנו הקב"ה, והניסים שעומד אי"ה לעשות אתנו הלאה, אז מתרחש בשמים רעש גדול ונעשית מהפכה גדולה. הקדוש ברוך הוא מכנס את כל פמליא של מעלה ואומר: "בואו וראו את בניי, שמניחים את כל העניינים שלהם, ו'מספרין בשבחא דמאריהון' – איך שהם מספרים את השבח של הקב"ה.

אומר התפארת שלמה הק': אסתר עשתה חשבון שהיא מוכרחה לקרוע עולמות, לכן טיכסה עצה. נצום בליל פסח, והקדוש ברוך הוא יכנס את הפמליא של מעלה ויורידם, "בואו, הבה ונראה את בני ישראל עורכים כראוי את הסדר". אבל למעשה הם ירדו ויראו שאין עורכים סדר כראוי... צמים ובוכים, כדי שיושעו מגזירת המן, ובכך יוכלו להמשיך ישועה. ואכן פעולתה הועילה.

אפשר לדמות את הענין למצב שבו אנו שרויים. אנו עומדים כעת לפני חג הפסח, ובעוה"ר כמה יהודים חרדים כבר אינם עומדים 'לספר בשבחא דמאריהון' בשנה זו? כמה רבנים נפטרו ואינם?! ובכלל, כמה התמעטו האנשים שהולכים לומר "מה נשתנה"? כמה מעט תפילה בציבור יש בכלל ישראל? זה ודאי וברור שהקדוש ברוך הוא מסתכל מטה, וזה עושה רעש עצום ונורא בשמים! זה פשוט, ומובן שזה פועל, שניוושע במהרה אי"ה.

ומצד שני, כתוב (שמות יב, כג): 'ופסח ה' על הפתח', שהקדוש ברוך הוא דילג. ידוע לכולם הווארט הנאמר בשם הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב זי"ע ובשם צדיקים אחרים, שהקב"ה לא דילג, אלא קפץ ורקד על כל בית, ואמר: "כאן גר יהודי!"

דבר נורא יוצא מהמצב בו אנו שרויים. כמה בתים נוספים יוכלו בזו השנה לומר 'לילה כיום יאיר'! כמה אברכים נוספים הולכים לערוך 'סדר'! אמנם עם לב נשבר, הרי לא יוכלו להיות אצל ההורים, אבל כמה יתרבו הבתים שיהיו מלאים, שהקב"ה יוכל לומר: 'כאן גר יהודי' - שיהיה לילה כיום יאיר, יספרו שם בשבחא דיציאת מצרים, ישבחו על הניסים והנפלאות שהקב"ה עשה! ודאי וודאי שגם זאת תהיה זכות נוראה שתעזור לנו במצב הזה.

נסיים, כל אחד יודע, איך שרביה"ק האמרי חיים זי"ע במשך כל החורף היה עסוק עם 'ליל הסדר', שתהיה "דעת לליל הסדר", "דעת לכזית מצה". מובן שהתכוון לדברים גבוהים כפי רום השגותיו, מה שאנו איננו מבינים די הצורך, אבל כל אחד יכול עכ"פ לברך את השני, וגם את עצמו, שגם לנו תהיה "דעת", דהיינו "ישוב הדעת". זה זמן שצריך שיהיה בו יישוב הדעת.

אומרים 'הושענא נפש מבהלה'. זה קשה, אנו במצב שכזה, אבל הקב"ה יעזור שלכולנו תהיה דעת. יישוב הדעת לגשת לסדר עם רוגע ועם צלילות הדעת, שנוכל באמת לזכות - וזו זכות - שאנו נמצאים ואנו יכולים לספר בשבחא דמאריהון.

שהקדוש ברוך הוא יעזור ש'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' (מייכה ז. טו), אמן כן יהי רצון.

בקרבכם לפני ה' - אש זרה אשר לא צוה אותם

פרשת אחרי-קדושים תש"פ

בפרשתנו (פי, א) אנו קוראים שוב מה שכבר כתבה התורה הקדושה בפרשת שמיני על נדב ואביהוא שני בני אהרן, אשר מתו בקרבכם לפני ה'. זהו דבר נורא. הם התכוונו לשם שמים, וכפי המבואר בספה"ק הם פעלו ותיקנו תיקונים שונים בעולמות עליונים, ונשמתם היתה גבוה מעל גבוה, יותר במעלה ממה שרבינו ע"ה (רש"י י, א), אנשים צדיקים שאין לנו השגה בהם כלל, ואף על פי כן - וימותו.

והנה הגם כי אין לנו השגה בגדלותם, אמנם תורתנו הק' אינה כותבת סיפורי מעשיות בעלמא, כי התורה מלשון 'הוראה' (זוה"ק ח"ג, נג), שבאה להורות לנו הדרך בה נלך והמעשה אשר יעשון. התורה הק' נצחית, והיא נוגעת לכל אדם בכל עת ובכל זמן (כמבואר לרוב בספרי הכהן הגדול בעל ה'תולדות יעקב יוסף' ז"ע, ועוד). לכן נבאר הדברים בס"ד על פי המבואר בספרי קודש, איזה לימוד נוכל ללמוד ממעשה דנדב ואביהוא, ויהי רצון שלא אכשל בדבריי ח"ו.

בגמרא (שבת קה, ב, נדח יג, ב) נאמר: "כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, והולך ועובד", ע"כ. כמובן שהפשטות היא שכיון שהיצר הרע מרגיל את האדם לעשות עבירות - אף הקלות ביותר - הרי שמדברים קטנים הוא בא להסיתו לדברים יותר גדולים, עד שמגיע אפילו לעבודה זרה ממש, רחמנא ליצלן. זהו הפירוש הפשוט. אך בדרכינו נבאר עוד בס"ד, שמונחת כאן נקודה עמוקה.

נתפרסם לאחרונה סיפור על הרה"ק בעל ה'בת עין' זי"ע, שבזמנו היתה מגיפה (שנת תקצ"א), ולא התפללו בבית המדרש, וכן לא טבלו במקוה כהרגלם וכו' [דבר המזכיר קצת את התקופה בה אנו חיים]. שני אברכים

הלכו לטבול בצניעה, ורח"ל שבקו חיים לכל חי, נסתלקו לבית עולמם. כשהגיעה השמועה להרה"ק הנ"ל, אמר: "אל תחשבו שהם מתו מן המגיפה, אלא מתו הם כיון שלא האמינו למה שכתוב בתורתנו הקדושה (בפרשתנו - ויקרא טו, טז) 'השוכן אתם בתוך טומאותם', וגם זו בחינה של אפיקורסות!"¹.

בספה"ק נועם מגדים (פרשת כי תשא, אד"ה א"י אך את שבתותי כו) מביא ווארט חריף ויסודי בשם החוזה הק' מלובלין ז"ע, וזה לשון קדשו: "דברי הרב מוהררי"י (- יעקב יצחק) נ"י בפסוק (דברים יב, ד) 'לא תעשון כן לה' אלקיכם'. דיש אדם שמחזיק בעובדא אחת בקבע, כמו תענית בכל יום, או טבילה בכל יום וכדו', ובאם לא יעשה דבר זה לפעמים - הוא כמתעתע, כי כבר נשרש בלבו שעובדא זו מביאה לו היראה והקדושה. ובאמת לא כן הדרך האמיתי, שהרי זה כעובד לעובדא זו. ובאמת שאמרו רז"ל (תענית יא, א) 'היושב בתענית נקרא קדוש', וכמו כן טבילה מביאה הארה, אך עם כל זה הכל מה', ופעמים נותן קדושה על ידי תענית, ולפעמים דוקא אם אכל ושתה אז טוב לו - כמו בערב יום כיפור, וזהו 'לא תעשון כן', רצה לומר: דוקא כן, והבן היטב, כי זה שורש גדול בעבודת ה'", עכל"ק.

בדבריו אנו לומדים דבר עמוק מאוד, כי אם מדמה לעצמו שרק היאך שהוא מורגל זו היא הדרך, הרי שלא זו בלבד שהוא אינו עובד ה', אלא הוא עובד לעובדא ההיא, ודומה לעובד ע"ז רח"ל. כי היודע ומבין שכל העבודה היא רק לעשות נחת רוח להשי"ת, מבין הוא שעבודה זו שהוא רגיל בה היא רק אם הקב"ה חפץ בה, אך אם אינו חפץ בה אין זו עבודת ה' אלא...

לכן, לפעמים מה שהיה לפני רגע עבודת ה', כעת אינו, ומה שכעת הוא עבודת ה' שמא בעוד רגע לא יהיה. וזהו מאמר הכתוב 'לא תעשון כן לה', אלא פעמים כך ופעמים להיפך. וכמו אותו חסיד שביקש מפי רבו שיסדר לו סדר בעבודת ה', וסידר לו רשימה ארוכה, אך בסופו כתב: "ולפעמים להיפך".

1. וכן הובא ב'לקוטי בת עין' [הנדפס אחרי ספר בת עין], בשם הליכות חיים (ורני, בלק): "אמר הבת עין ז"ע, יהודי שאינו מאמין כי אני ה' 'השוכן אתם' גם 'בתוך טומאותם', הוא גם אפיקורס".
יש מספרים סיפור זה על הרה"ק מוויטעבסק ז"ע - אמנם העיקר הוא עצם הסיפור.

וכך הוא לשון קדשו של הרה"ק הבני יששכר זי"ע בספרו **אגרא דכלה** (פרשת ראה) ד"ה לא תעשון כו), שמביא גם כן פירוש זה על הפסוק 'לא תעשון כן', ובתוך דבריו כתב בזה"ל: "והנה המשכיל על דבר, אין לך יום דומה לחבירו, ועת לפזר ועת לכנס. לפעמים המעשה כזאת ביום זה הוא מצוה, כגון שעושה הדבר בהצנע עבור כבוד שמו, ולמחר אותו הדבר בעצמו הוא עבירה, כגון שיגיע הדבר להתפארות וכיוצא. ואי אפשר לפרש הדבר, כי המשכיל יבין מעצמו. וזה באה אזהרת תורתנו 'לא תעשון כן לה' אלקיכם' – רצה לומר: כדמיון הזה ממש, אותו ההנהגה. כי באפשר היום המנהג הזה טוב, ולמחרתו הוא בהיפך, והבן".

בהקדמה זו נוכל לבאר מה שאמרו חז"ל על אומנותו של היצר הרע, כי דרכו להרגיל את האדם למהלך מסוים בעבודת השי"ת, ושיהיה לו חק קבוע [שכשלעצמו זה דבר טוב, כידוע], 'היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך', דהיינו שבכל יום יהיה אותו דבר ואותו מהלך, עד שהאדם מתחיל לחשוב שאין דרך אחרת. אז מגיע מצב וזמן אשר הקב"ה אינו חפץ שהוא יעשה את אותה פעולה שהוא רגיל בה, ונעשה בחינה של 'אש זרה אשר לא צוה אותם' (ויקרא י, א), אך הוא בשלו, כי סבור הוא ש'רק' זו היא הדרך אשר ישכון בה אור. אך למעשה אין זו עבודת ה' כלל, אלא בחינה מסוימת של עבודה זרה רח"ל, וכדברי החוזה מלובלין, שהוא עובד לעובדא ההיא רח"ל ולא להקב"ה, וד"ל.

וזיהו הלימוד שאנו צריכין לקחת מפרשת נדב ואביהוא. כמו שאמר החידושי **הרי"ם** (הובא בשפת אמת פ"ר שמיני), שיש ללמוד מזה שהעיקר שכל כח מעשה האדם הוא מצד ציווי ה', ככל שהאדם בטל לכח זה. ונדב ואביהוא היו צדיקים גדולים, ועשו לשם שמים, רק שהיה חסר הציווי וכו', עי"ש.

ובזה מבואר עוד יותר גודל האזהרה שמצינו בפרשתנו (טו, ב-ג) 'ואל יבוא בכל עת אל הקודש', 'בזאת יבוא אהרן אל הקודש'. רש"י מבאר הטעם שהקדים לציווי זה את מיתת שני בני אהרן, על פי המשל הידוע לרופא שהזהיר את החולה ואמר לו "שלא תמות כדרך שמת פלוני". דברי רש"י ידועים, אך טעונים ביאור: למה דוקא כאן יש צורך גדול להזהיר את אהרן על כך.

אך לדרכנו מובן היטב. כי כאן זהו ענין של עבודת ה', ולא איסור, ומכיון שכל יהודי רצונו להדבק בה', ולפעמים מחמת התלהבותו וחפצו העז

לעבוד את השי"ת בלב ונפש, לא יבחין בדקות הענין, מתי הוא רצון ה' ומתי ח"ו להיפך, לכן הזהירה התורה הק' באזהרה יתירה 'אל יבוא בכל עת אל הקודש', שיבוא רק כאשר הוא על פי ציווי ה', אשר אז יודעים אנו שזהו רצון השי"ת.

נסיים בלשון החובות הלבבות הידועים (חשבה"ג, סוף חשבון י'), שה'מאמין' "איננו קץ במאומה מענינו, ולא בוחר ענין יותר מענין, ממה שבחר הבורא. תולה רצונו ברצון הבורא, ואהבתו באהבתו, והנאהב אצלו מה שאהוב לו, והנמאס אליו מה שמאוס לו". הלואי שנזכה כולנו להיות בגדר ה'מאמין' של החובות הלבבות, אמון כן יהי רצון.

איזהו עשיר השמה בחלקו – גם ברוחניות

פרשת אמור תש"פ

במשנה דאבות (פ"ד מ"א): "איזהו עשיר השמה בחלקו". אף שמשמעות הפשוטה בתוכן 'עושר' כוונתה למי שיש לו הון רב וכדו', אעפ"כ כוונת המשנה כפשוטה הוא כמו שכתב רבינו עובדיה ברטנורא לבאר: "איזהו עשיר הראוי להתהלל בעושרו", ועל זה אמר: "השמה בחלקו", כי אם צבר הון רב הרי אין זה בבחירתו, אלא מתנת הקדוש ברוך הוא, אך מי ששמה בחלקו, גם אם אינו גביר וכדו', הרי על ידי בחירתו הגיע לזה, כי התבונן והבין שהכל מתנת ה', והשתדלותו וחריצותו לא יועילו מאומה. ולכן 'עשיר' זה ראוי להתהלל בעושרו. זהו הפירוש הפשוט במשנה זו.

אמנם מצינו בספה"ק **אהבת שלום** (וזאת הברכה, ד"ה א"י שמח זבולון) שהמשנה עולה גם על רוחניות, שעל האדם להיות שמח בחלקו גם במצוות ומעשים טובים שהוא עושה, עי"ש. כדבריו כתב הרה"ק **מוזיטעבסק זי"ע** באחד ממכתביו (פרי הארץ, מכתב כב), וזה לשון קדשו: "הנה כלל גדול בתורה, להיות שמח בחלקו גם בעסק התורה ועבודה, אם מעט ואם הרבה, ויהנה ממנו", ע"כ. וכן האריך על דרך זה בספה"ק **תפארת שלמה** (כי תבא, עה"פ ושמחת בכל הטוב), וכ"כ השפת **אמת** (אבות פ"ו), ש'שמח בחלקו' הרי הוא אחד ממ"ח קניני התורה, והכוונה היא להיות שמח בחלקו ברוחניות. עי"ש.

אמנם יש לעיין בענין זה. הרי כלל ישראל שואפים לעבוד את ה' ביתר שאת ועוז, והדרך לעובדו ית' היא דוקא להיפך, להיות 'הולך' מדרגא לדרגא, ולא 'עומד' חס ושלום, והיאך נוכל לשמוח? וכידוע מה שהתבטא רבינו הקדוש **האהבת ישראל זי"ע**, ש'ערליכער יוד' הוא מי שאינו לומד ספרי מוסר, ותלמיד חכם הוא מי שאינו לומד תורת ה'. וביאר: מי שמעיין בספרי מוסר, רואה שאינו ערליכער יוד, וכן מי שלומד תורה יודע שאינו תלמיד חכם, והיאך ישמח? ... ושפתים יישק.

וכן שאלו גם הרה"ק מוויטעבסק זי"ע ובאהבת שלום (שם), ממה שאמרו חז"ל בתנא דבי אליהו (רבא פכ"ה) שכל אחד ואחד חייב לומר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב", ואם כן היאך יכול האדם להיות שמח בחלקו?

ומה גם, אשר בתקופה שבה אנו עומדים כעת, איך נוכל לומר שאנו 'שמחים' ו'נהנים' מחלקנו בעבודת ה', האם שמחים אנו בלימוד התורה דרבים שלנו?! או שמא שמחים אנו בתפלה ברוב עם בבית המדרש?! האם אנו שמחים במיעוט הטהרה?! ודאי שלא! וחובה עלינו להצטער הרבה על כך!

ראוי להביא דבר נפלא שכתב מהרש"א. בגמרא מסופר (סנהדרין קו, א), שדוד המלך ע"ה היה מצורע למשך ששה חודשים, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין, והתפלל על זה, עי"ש. כתב המהרש"א (חידושי אגדות שם, עי"ש) לבאר זאת, שהיו חסרים לדוד המלך שני דברים: א. מנין עשרה לכל דבר שבקדושה, ב. חבר ללמוד עמו, והיה שונה 'בד בבד' – לבדו, ועל זה הצטער דוד המלך והתפלל.

דברי המהרש"א הם באמת לימוד גדול בכלל, ובפרט לתקופה שלנו, שעל דברים כאלה בעבודת השי"ת יש להצטער, שהרי בגלל חשיבותם יש על מה להצטער. אף שכעת יכולים ללמוד על ידי הטלפון וכדו', וכן רוב הציבור מתפללים במנין דרך החצרות והמרפסות וכדומה, מכל מקום אין זו עבודת ה' בתכלית השלימות. אף שכעת זהו רצון ה', אך פשוט שהוא ענין של בדיעבד. לכן יש לברר, האם גם אנו צריכים להיות בבחינת 'שמח בחלקו' בעבודת ה', האם לזה אנו מייחלים?!

אמנם, הבה נתבונן במאורע אשר מסופר בפרשתנו, וממנו ניקח לעבוד את ה'. בנו של שלומית בת דברי למטה דן, הגה את השם המפורש וקיללו רח"ל, והביאו אותו לפני משה רבינו, והמתין לשמוע דבר ה' מה יעשה בדינו. התורה מספרת לנו שהקב"ה דיבר אל משה שיש להוציא אל מחוץ למחנה, ולסקול אותו באבנים, ובסיום הפרשה אכן כתוב (ויקרא כד, כג): 'וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה וירגמו אותו אבן, ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה', ע"כ.

וצריך ביאור, הרי כללא אית לן "אין חותמין אלא בדבר טוב" (ראה רמ"א או"ח סי' קלח), ומפני מה מסיימים את הפרשה במעשה זה? ועוד עלינו להבין, הרי הרבה סיפורים, מריבות, מצוות, ועבירות, אירעו במשך השנים שכלל ישראל היו במדבר, ולא מצינו שהתורה סיפרה את כולם, כי אין לנו נפקותא בכל זה, וגם כאן היה די אילו היו אומרים לנו מה עונשו של המקלל את ה'?

וכתב הרבינו בחיי (כפרשתנו), וזה לשונו: "ונראה לומר, כי כוונת התורה בסיפור המעשה הזה, לשתי תועליות: האחת וכו', והשנית, כי מכאן יתבאר לנו עיקר גדול ופינה עצומה בברכות, וכיצד יתחייב האדם לברך השם. שהרי המקלל בתחלה פירש את ה' באותיותיו ואחר כך קיללו, זהו שאמר 'ויקב בן האשה הישראלית את ה' ויקלל', ונתחייב על זה בעונש מיתה – וכן כנגדו לענין הברכה והשכר, צריך המברך, כשהוא מברך את ה', שיתבונן תחלה בלבו בפירוש אותיות ה', ובמה שהן מורות, ולכוין בהם במחשבתו, ואחר כך יברך את ה' ויזכירנו בפיו, ועם זה יקבל שכרו משלם ויחיה חיי עד. זכר לדבר, מה שכתוב (תהלים קמה, א) 'ארוממך אלקי המלך ואברכה שמך לעולם ועד', יאמר: 'ארוממך' תחילה במחשבתו ובכוונת הלב, ואחר כך 'ואברכה'. כענין שאמרו (ברכות ח, א), 'לעולם יכנס אדם שעור שני פתחים ואחר כך יתפלל', עכ"ל.

הרי לנו לימוד גדול, שהתורה ייחדה פסוקים שלמים, להודיע לנו גודל חשיבות ערכה של 'ברכה אחת' בכוונה. שהרי אם לעוברי רצונו יש חיוב סקילה על שהגה את ה' וקיללו, לעושי רצונו – דהיינו מי שמברך שם ה' בכונה – על אחת כמה וכמה, שהרי מדה טובה מרובה וכו'. וכל שכן אם מתבונן בה יותר ויותר, שהרי אין שיעור וחקר לכוונה ומחשבה שבלב. צא ולמד ממה שכתב בשולחן הטהור (כונת הברכות פ"ב) שבשעה שהיה הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע אומר ברכה, היה גופו נרתע ומזדעזע בפחד גדול ונורא ועצום, עד שמצאו אותו פתאום במקום רחוק מהמקום שעמד, עי"ש.

וכל זה הוא על ברכה אחת. על אחת כמה וכמה שהקדוש ברוך הוא זיכה אותנו בחיוב מאה ברכות בכל יום, הרי אין שיעור וחקר לזכויות שהאדם קונה בנפשו. ענין הברכות הוא רק דוגמא אחת מני אלף אשר רצה הקב"ה לזכות את ישראל, ובכל מצב שהאדם נמצא יש מצוות לאין ערך ושיעור שהאדם יכול לקיימן, לעשות בהן רצון ה'.

אמנם תנאי יש בזה, וכמו שמובא בספה"ק בית אהרן (עמ' ב, הנהגות הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע): "שישמח בעשותו מצות ה', ויהיה יקר בעיניו מאוד כל דבר שיעשה בעבודת הבורא, ויחליט אצלו שלא אמכור זה בכל הון דעלמא. הן דיבור אחד ומחשבה ועשיה, אפילו שלא שהה בזה רק רגע וכו'. ומה יש שמחה גדולה מזה, שנעשה התכלית כוונת הבריאה", ע"כ.

וטעם חיוב השמחה הוא, כי התאוה לעשיית מצוות ועבודת ה' היא כעין תאוות הממון, וכמו שבממון 'מי שיש לו מנה, רוצה מאתיים' כמו כן בעבודת ה'. וכמו שבממון צריך שיהיה קודם 'יש לו' שאז טעם את טעם הממון ורוצה עוד, כך גם בעבודת ה', שקודם צריך שיהיה 'יש לו', ורק אז זוכה לבחינה של "טעמו וראו כי טוב ה'", ואז הוא 'שמח בחלקו' ורוצה ומתאוה לעוד. אך אם מדמה בנפשו שאין לו כלום מכל עבודתו, וממעיט בעיניו את המצוות שעשה ומעשיו הטובים, הרי אם 'אין לו' - למה יתאוה, הרי לא טעם כלום בעבודת השי"ת!?

וכלשון הרה"ק מוויטעבסק: "ובשמחה של מצוה זו, יזכה לגדולה ממנה. ואם יאמר הי תורה והי מצוה שאין לו כלום, זה אינו". ולכן מובן, שדוקא מי ש"שמח בחלקו ברוחניות" הוא אומר באמת "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי".

ונסיים בלשונו הקדוש של האהבת שלום (ש"ס): "המקום ירחם עלינו ויעזרנו, לעבדו באמת ובתמים ובשמחה, אמן כן יהי רצון".

לעילוי נשמת

זקני הרה"ח ר' **יצחק מרדכי**

ב"ר **יחזקאל ז"ל אפל**

נלב"ע כ"ג סיון תשס"ח לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

וזוגתו

מרת **בלימא** ע"ה

ב"ר **חיים מרדכי** צאהלער ז"ל

נלב"ע כ"ב אדר ב' תשע"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

זקני הרה"ח ר' **יצחק**

ב"ר **שמעון ז"ל גראססמאן**

נלב"ע כ"ח תמוז תדש"ם לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

וזוגתו

מרת **רחל** ע"ה

ב"ר **יצחק** שעהנפעלד ז"ל

נלב"ע ל' שבט א' דר"ח אדר הראשון תשע"ב לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

זקני הרה"ח ר' **חיים זאב**
ב"ר אברהם אשר זעליג ז"ל מאירוביץ

נלב"ע כ"ט סיון תשס"ב לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

זקני הרה"ח ר' **יצחק יהודה**

ב"ר **חיים יוסף** ז"ל ווייס

נלב"ע ד' אב תשע"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

וזוגתו

מרת **רחל הינדא** ע"ה

ב"ר **דוב** ליכט ז"ל

נלב"ע כ' סיון תשע"ט לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.